

TAMPEREEN YLIOPISTO

Marjo Vanhanen

VALTAKAMPPAILUA JA KOMPROMISSEJA

Valtion ohjauksen vaikutus vaivaishoidon järjestämiseen Keuruun kunnassa 1880-luvulta 1910-luvulle

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Historian pro gradu -tutkielma
2013

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

MARJO VANHANEN: Valtakamppailuja ja kompromisseja. Valtion ohjauksen vaikutus vaivaishoidon järjestämiseen Keuruun kunnassa 1880-luvulta 1910-luvulle.

Pro gradu -tutkielma, 87 s. + 1 liite s.

Historian laitos

Syyskuu 2013

Tiivistelmä

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan vaivaishoidon kehitystä yhden paikallisyhteisön, Keuruun kunnan, kautta maaseudun murroskaudella 1800-luvun lopulta 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle. Ajanjaksolla kuntaan muodostettiin kunnallinen paikallishallinto, jolle siirrettiin aiemmin kirkon vastuulle kuulunut vaivaishoito. Samaan aikaan valtakunnan tasolla uudistettiin vaivaishoitoa koskevaa lainsäädäntöä ja hallintoa. Tutkielman pääkysymyksenä on millä tavalla nämä uudistukset otettiin vastaan Keuruun kunnassa ja millä tavoin niitä yritettiin sovittaa kunnan vakiintuneisiin vaivaishoidontapoihin. Tutkimuskysymyksen taustalla on ajatus vallankäytöstä ja sen eri ilmenemismuodoista. Tässä tutkielmassa valtaa käsitellään ohjauksen, kontrollin ja hallitsemisen käsitteiden avulla.

Tutkielman lähdeaineisto muodostuu pääasiallisesti Keuruun kunnan vaivaishoitolautakunnan sekä kuntakokouksen pöytäkirjoista, vaivaishoidontarkastajan ja Keuruun kunnan välisestä kirjeenvaihdosta sekä pohjoisen piiritarkastajan tarkastuskertomuksista. Arkistolähteiden lisäksi lähteinä toimivat *Keisarillisen majesteetin armollinen asetus yleisestä waiwaishoidosta* vuodelta 1879 sekä *Keisarillisen majesteetin armollinen julistus vaivaishoidon tarkastelun järjestämisestä Suomessa* vuosilta 1888 sekä 1893. Asetusten lisäksi tutkielman yhtenä päälähteenä on G.A.Helsingiuksen kirjoittama Vaivaishoidon käsikirja vuodelta 1899.

Vuonna 1879 annettu asetus vaivaishoidosta jätti kunnille melko vapaat kädet toimittaa vaivaishoitoaan. Se siis tuki kunnallista itsehallinnon periaatetta. Vaivaishoidontarkastajan viran perustamisen myötä vuonna 1888 tilanne kuitenkin muuttui. Tarkastaja alkoi ajaa hyvin vahvasti kuntien vaivaishoidon yhdenmukaistamista koko maassa. Tarkastajan tahdon mukaiset kunnalliset vaivaishoidon ohjesäännöt sekä vaivaistalojen perustaminen olivat esimerkkejä niistä toimista, joiden kautta tarkastaja pyrki saavuttamaan yhdenmukaistamisen tavoitteensa. Kunnat asetettiin näin uudenlaisen tilanteen eteen, jossa niiden tuli muuttaa omia perinteisiä vaivaishoidontapojaan tarkastajan tahdon mukaisiksi.

Tässä tutkielmassa vaivaishoidon ohjesäännöt, vaivaistalo sekä perinteiset vaivaishoidonmuodot nousevat niiksi kiistakysymyksiksi, joista Keuruun kunta ja vaivaishoidontarkastaja Helsingius kävivät kamppailua. Tutkimustulosten myötä oli mahdollista jakaa tarkastelujakso kolmeen osittain päällekkäiseen ajanjaksoon, jotka kuvaavat sitä kehityskulkua, jonka kunta ja tarkastaja kävivät läpi yrittäessään löytää molempia tyydyttävän ratkaisun kunnallisen vaivaishoidon järjestämiseen liittyen. Vaivaishoidontarkastajan auktoriteettiaseman kehittyminen kuntalaisten silmissä kesti pitkään ja kunta sivuutti tarkastajan vaatimukset tarkastelujakson alkuvuosikymmeninä, jolleivät ne sopineet kunnan omiin tapoihin. Tutkimustulokset osoittavat, että kunta toimi useaan otteeseen myös omia virallisia ohjeitaan vastaan. Toisin sanoen viranomaisille annetut tiedot eivät vastanneet todellisuutta kunnassa. Tarkastajan vaatimusten huomiotta jättäminen sekä omien virallisten ja

kirjattujen säännösten kanssa ristiriidassa oleva käytännön toiminta kertovat kunnan ja valtion välisestä valta-asema kamppailusta kunnallisen vaivaishoidon järjestämisen alkuvuosikymmeninä. Samalla ne osoittavat konkreettisella tavalla sen, kuinka niin sanottu virallinen historia ei kerro koko totuutta asioiden kehityksestä.

Tarkastelujakson lopulla on löydettävissä tasapaino kunnan ja valtion tahdon välillä. Yhteistyö alkoi vähitellen sujua paremmin ja kunta alkoi itse aktiivisesti toteuttamaan vaivaishoitoon liittyviä uudistuksia, joita valtiotasoo oli pyrkinyt saamaan läpi jo kaksi vuosikymmentä. Tämän tutkielman valossa näyttää siltä, että valtion ajamat uudistukset olivat toimivia ratkaisuja, mutta ne esitettiin Keuruulle liian aikaisessa vaiheessa. Kunta ei ollut vielä 1800-luvun lopulla valmis uudistuksiin, eikä sillä ollut niille samanlaista tarvetta kuin joillakin muilla alueilla. Valtionohjauksen vaikutus Keuruun vaivaishoitoon tapahtui siis viiveellä. Kuntalaiset hyväksyivät ja toteuttivat uudistukset vasta sitten, kun he itse kokivat ne tarpeellisiksi.

1 JOHDANTO	1
1.1 Aiheen esittely ja tutkimuskysymykset	1
1.2 Aiheen rajaus ja näkökulma aiheeseen	3
1.3 Lähteet ja aikaisempi tutkimus	6
1.4 Käsitteitä	8
1.5 Tutkielman rakenne.....	11
2 VALTIO JA KUNTA	11
2.1 Paikallinen itsehallinto ja vaivaishoitokysymys	11
2.2 Kunta nimeltä Keuruu	15
2.3 Valtiollinen vaivaishoidon tarkastaja G.A. Helsingius	19
3 UUDISTUKSIA TOTEUTTAMAAN	22
3.1 Vaivaishoitolautakunta perustetaan	22
3.2 Mitkä ihmeen ohjesäännöt?	24
3.3 Hallinnollista opettelua: ensimmäinen ohjesääntö	27
3.4 Vaivaishoidon muodot: ruotuhoitoa, pitäjänkiertoa, huutokauppoja sekä avustuksia ja laitoshoitoa	30
3.5 ”Josko meidänkin kuntaan olisi oma vaivaiskoto saatava”	36
4 ”NÄIN ON TEHTY AINA ENNENKIN”	39
4.1 Vaivaishoitolautakunta hakee muotoaan	39
4.2 Eikö tätä voikaan perua? Toinen ohjesääntö ja sen purkuyritykset	41
4.3 Rakennetaan-ei rakenneta-rakennetaan	45
4.4 ”Palvelukseen haetaan vaivaiskodin johtajata”	50
4.5 ”Nimiä kuin tähtiä taivaalla”	51
4.6 Talosta majaksi	54
4.7 Vaivaishoidon muodot: eläte- ja laitoshoito, avustukset, ruotuhoito, pitäjänkierto.....	56
5 KOHTI TASAPAINOA	61
5.1 Piirimiesjärjestelmään siirtyminen.....	61
5.2 Uusi ohjesääntö	63
5.3 Vaivaishoitomuodot vakiintuvat	66
5.4 Vaivaistalon kohtalo kunnassa	67
5.4.1 Puute pätevästä ja pysyvästä johtajasta	67
5.4.2 Suunnitelmissa uusi talo.....	72
5.5 Tilanne tarkastelujakson lopulla	76
6 ITSEHALLINTOA VAI VALTION KONTROLLIA?	77
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	84
LIITTEET	87

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen esittely ja tutkimuskysymykset

”Missä lait kerran velvoittavat kuntia pitämään huolta hätäkärsivistä jäsenistään, siellä pitää myös valtion pidättää itsellään oikeuden valvoa, että näitä lakeja seurataan.”¹

Näin kirjoitti Suomen ensimmäinen vaivashoidontarkastaja Gustaf Adolf Helsingius vuonna 1899 ilmestyneessä Vaivashoidonkäsikirjassa. Yllä oleva toteama on toinen tämän tutkielman lähtökohdista. Toisen lähtökohdan muodostaa Paul Von Aerschotin esittämä väite siitä, että kun valtion viranomaiset alkoivat puuttua yhä enemmän kuntien vaivaishoitoon, oli tämä valtiojohtoisuuteen pyrkivä toiminta ristiriidassa vuonna 1879 annetun vaivaishoitoasetuksen itsehallinnollisten periaatteiden kanssa.² Vuoden 1879 vaivaishoitoasetuksen voimassaoloaikana, joka kesti yli 40 vuotta, vaivaishoito muuttui paljon. Muutoksia ei kuitenkaan kirjattu vaivaishoitoasetukseen, vaan ne ilmenivät kuntien ohjesäännöistä, joihin vaivashoidontarkastaja voimakkaasti vaikutti, sekä tarkastajan toiminnassa syntyneistä normeista ja malliratkaisuista. Tässä tutkielmassa etsitään niitä jännitteitä ja konflikteja, jotka syntyivät kunnan ja valtion välille kun vastakkain asetettiin kuntien perinteiset tavat hoitaa alueensa vaivaishoito ja valtion pyrkimys yhdenmukaistaa kuntien vaivaishoito koko maassa.

Tutkielmassa tarkastellaan vaivashoidon kehitystä yhden paikallisyhteisön, Keuruun kunnan, kautta maaseudun murroskaudella 1800-luvun lopulta 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle. Ajanjaksolla kuntaan muodostettiin kunnallinen paikallishallinto, jolle siirrettiin aiemmin kirkon vastuulle kuulunut vaivaishoito. Samaan aikaan valtakunnan tasolla uudistettiin vaivaishoitoa koskevaa lainsäädäntöä ja hallintoa. Tutkielman pääkysymyksenä on löytää vastaus siihen, millä tavalla nämä uudistukset otettiin vastaan Keuruun kunnassa ja millä tavoin niitä yritettiin sovittaa kunnan vakiintuneisiin vaivaishoitotapoihin. Tutkimuskysymyksen taustalla on ajatus vallankäytöstä ja sen eri ilmenemismuodoista. Tässä tutkielmassa valtaa käsitellään ohjauksen, kontrollin ja hallitsemisen käsitteiden avulla.

¹ Helsingius 1899, 262.

² Aerschot 1996, 121.

Tutkielmassa tarkastellaan toimijoita kahdella eri tasolla. Ylätason muodostavat valtio sekä vaivaishoidontarkastaja ja alatasen Keuruun kunta. Työssä selvitetään toteutuiko vallankäyttö kaikissa tapauksissa selkeästi ylhäältä alaspäin, vai tapahtuiko ohjausta ja kontrollia myös toisinpäin ja kuinka tämä vallankäyttö ilmeni. Tämän lisäksi selvitetään myös kunnan sisäistä valtarakennetta sekä valtion ja vaivaishoidontarkastajan keskinäistä suhdetta. Valtarakenteita tarkastellessa kiinnitetään huomiota siihen kenellä oli hallussaan niin sanottu legitiimi ja hyväksytty oikeutus käyttää valtaa ja ketä kohtaan se oli suunnattu.

Aihetta lähestytään neljän Keuruun kunnan vaivaishoidosta esiin nousseen teeman kautta, joita ovat vaivaishoitolautakunta, vaivaishoidon muodot, kunnan vaivaishoidon ohjesäännöt sekä kunnallinen vaivaistalo. Vaivaishoitolautakunnan kokoonpanoista sekä päätöksistä pyritään löytämään vastauksia kunnan sisäiseen vallanjakoon. Millä tavalla valta kunnassa oli jakautunut? Tapahtuiko vuosikymmenien aikana selkeitä muutoksia vallan käytössä ja sen käyttäjissä? Heijastuvatko yhteiskunnan muutokset myös kunnalliseen päätöksentekoon ja miten tämä ilmeni.

Jälkimmäiset kolme teemaa avaavat kunnan ja valtion sekä kunnan ja vaivaishoidontarkastajan välisiä vallankäytön suhteita. Ohjesäännöt, vaivaistalo sekä vaivaishoidon muodot olivat 1800-luvun jälkimmäiselle puolikkaalle saakka olleet kuntien melko vapaasti toteutettavissa. Vaivaishoito perustui ihmisten armeliaisuuteen ja ajatukseen siitä, että heillä oli velvollisuus auttaa lähimmäisiään. 1800-luvun lopulla alkanut vaivaishoidon valtakunnallinen yhtenäistäminen kuitenkin muutti käytäntöjä. Ohjesäännöistä tuli pakollisia asiakirjoja, jotka tuli hyväksyttäväksi läänin kuvernöörillä. Ruotuhoito sekä elätehuutokaupat kiellettiin avunmuotoina 1900-luvulle tultaessa ja vaivaistalojen perustamista ajettiin valtion tasolta hyvin voimakkaasti jokaiseen kuntaan. Miten nämä muutokset vaivaishoidossa otettiin kunnassa vastaan? Esiintyikö vaivaishoidontarkastaja selkeänä auktoriteettina kuntalaisille, jonka ohjeita toteltiin? Millä keinoin valtio ja vaivaishoidontarkastaja tavoitteisiinsa pyrkivät? Muuttiko kunta vaivaishoidontapojaan ylhäältä päin tulleen ohjauksen mukaisesti?

Tutkielmassa käsitellään valtiotason vaatimuksia ja niiden vastaanottoa sekä toteutumista kunnassa. Huomion kohteeksi nousevat erot sanotun ja tehdyn välillä. Vertailemalla virallisiin tilastoihin annettuja tietoja kunnasta sekä kunnan toimintaa käytännön tasolla pyritään löytämään vastaus siihen millä tavoin ja millä aikataululla uudet vaatimukset kunnassa toteutettiin.

Kuntien ja valtion välinen valtasuhde sekä työnjako ovat edelleen ajankohtaisia aiheita. Kuntarakennemuudistus samoin kuin sosiaali- ja terveyspalveluja koskevat uudistushankkeet ovat olleet kuuma puheenaihe suomalaisessa yhteiskunnassa nyt jo muutaman vuoden ajan. Nykyinen hallitus valmistelee kuntauudistusta ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuudistusta eli niin sanottua sote-uudistusta. Vahvojen peruskuntien muodostamiseksi on valmisteilla rakennelaki ja sosiaali- ja terveydenhuollon uutta palvelurakennetta valmistellaan järjestämislain valmisteluryhmässä.³ Kansalaisten, puolueiden, järjestöaktiivien, valtionhallinnon ja asiantuntijoiden mielipiteet ja näkemykset siitä, kuinka palvelut tulisi tulevaisuudessa järjestää ja minkälainen kuntapohja olisi toimiva, ovat olleet ristiriidassa useaan otteeseen.

Ongelmat uudistusten toteutuksessa liittyvät pitkälti siihen, kenelle jää valta ja vastuu palveluiden toteuttamisesta. Suomalaisessa yhteiskunnassa kunnalla on aina ollut suuri merkitys, ja kuntalaisten vallankäyttö oman kunnan asioihin on ollut merkittävää. Viime vuosien keskustelut palveluiden järjestämisestä sekä kuntien rakenteesta ovat olleet yksi innoittaja myös tämän tutkielman synnylle. Tutkielmassa tarkastellaan ajanjaksoa, jolloin suomalaiseen yhteiskuntaan luotiin kunnalliset toimielimet kunnan asioita päättämään. Ajanjaksolla luotiin pohja sille työnjaolle ja valtasuhteelle valtion ja kuntien välillä, joka on vaikuttanut aina näihin päiviin saakka. Kivuttomasti tai ongelmitta ei tuotakaan uudistusta tehty, vaan vaati vuosikymmenien työn ennen kuin toivottu tila oli saavutettu. Nähtäväksi jää toistaako historia tässä tapauksessa itseään.

1.2 Aiheen rajaus ja näkökulma aiheeseen

Aiheen tarkastelu on tutkielmassa rajattu ajallisesti ulottumaan 1880-luvulta 1910-luvulle. Aloitusajankohtaan ovat vaikuttaneet vuonna 1879 annettu asetus yleisestä vaivaishoidosta sekä Keuruulle vuonna 1880 perustettu kunnallinen vaivaishoitolautakunta. Näiden kahden tapahtuman samanaikaisuus mahdollistaa vertailun valtion tasolta asetettujen ohjeiden ja kunnallisten käytäntöjen välillä. Mielenkiinnon kohteeksi nouseekin millä tavoin ja millä aikataululla käytännöt kunnan tavoissa ja valtion vaatimuksissa ovat kohdanneet.

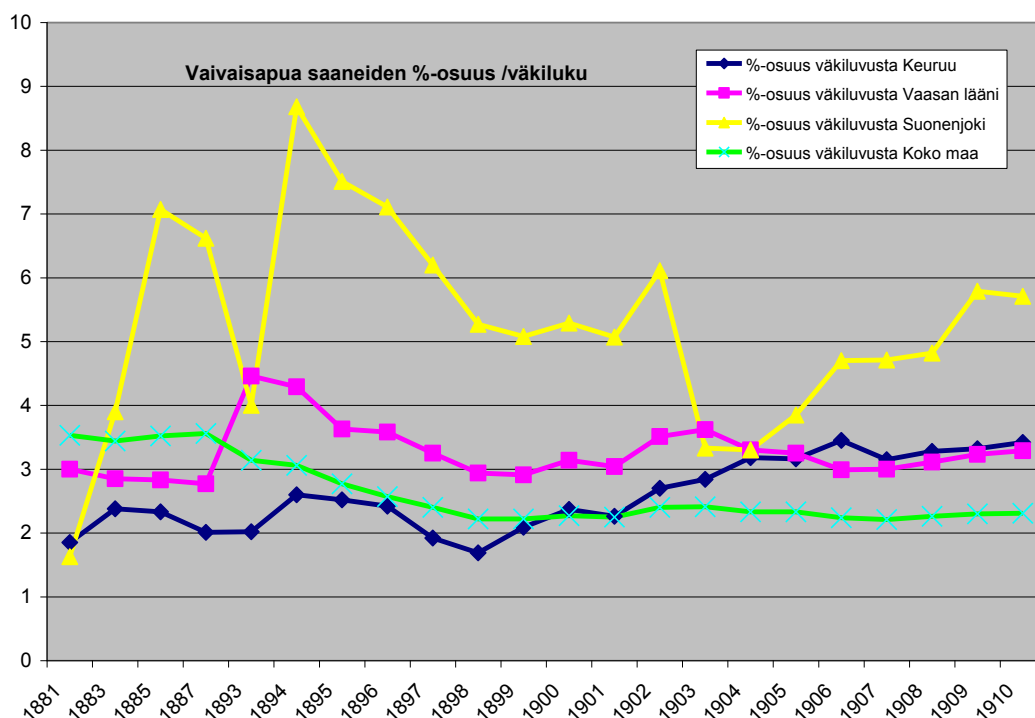
Tutkielman tarkastelu päättyy 1910-luvulle. Päätösajankohtaa ei ole sidottu yhteen tiettyyn vuoteen, sillä tutkielmassa tarkastellut teemat eivät ole rajattavissa yksiselitteisesti. Tutkielmassa on haluttu käsitellä sekä ohjesääntö- että vaivaistalokeskustelu loppuun niiltä osin kun se tämän

³ Lisätietoa rakenne- ja järjestämislaista löytyy mm. stm:n verkkosivuilta www.stm.fi.

työn puitteissa on mielekästä. Ajallinen tarkastelu kyseisellä aikavälillä on perusteltua myös ensimmäisen vaivashoidontarkastajan G.A. Helsingiuksen virkakauden pituudella, joka ulottui 1880-luvun lopulta vuoteen 1915. 1910 -luvulle tultaessa Keuruun kunnan ja valtion välisen työnjaon ja yhteisymmärryksen voidaan katsoa lisääntyneen siinä määrin, että asiat joista 1800-luvun lopulla vielä väännettiin kättä, olivat vihdoin saavuttaneet sen mallin, johon valtionjohto tähtäsi. Keskustelu ja konfliktit ovat jatkuneet tämän jälkeenkin ja jatkuvat edelleen. Tämä reilun 30 vuoden tarkastelujakso osoittaa kuitenkin sen kehityksen ja muutoksen, joka Keuruun kunnan vaivashoidossa käytiin läpi hallinnollisia ja käytännön uudistuksia tehtäessä.

Keuruun kunta on valittu tarkastelukunnaksi siitä syystä, että on haluttu tutkia miten ohjeistukset ja säännökset otettiin vastaan tavallisessa suomalaisessa maalaispitäjässä. Keuruu ei ole tilastojen mukaan kärsinyt suunnattomista vaivashoidon ongelmista ennen uudistusten aloittamista tai niiden aikana, kuten alla olevasta kuviosta voi huomata. Toisaalta se ei ole myöskään muodostanut mitään hallinnollista keskusta, jossa voitaisiin selkeästi osoittaa ylimmät vallankäyttäjät. Näin ollen kuntaa on voinut tutkia ikään kuin tyhjää taulua, jolla ei ole tutkimusta rasittavia tai määrittäviä ennakkoletuksia.

Kuvio 1. Vaivaisapua saaneiden prosentuaalinen osuus koko väkiluvusta Keuruulla, Suonenjoella, Vaasan läänissä sekä koko maassa.

Lähde SVT XXI A 1–18

Näkökulma aiheeseen on hallinto- ja sosiaalishistoriallinen, sillä tutkimuksessa on haluttu selvittää kunnan ja valtion välistä työnjakoa ja siinä vallinneita konflikteja ja yhteisymmärrystä vaivaishoidon järjestämisen suhteen. Aihetta lähestytään yhden kunnan kautta. Näiltä osin tutkimusta voi siis pitää eräänlaisena tapaustutkimuksena ja mikrohistoriana. Mikrohistoriassa aihetta lähestytään yleensä jonkin poikkeavuuden, anomalian, tai muun vastaavan yksittäisen tapauksen kautta ja sen myötä syntyneiden lähdeaineistojen avulla. Matti Peltonen luokittelee paikallishistorian ja elämäkertatutkimuksen ”vanhaksi” mikrohistoriaksi, sillä hän ei näe oikeutettuna sitä ajattelua, että esimerkiksi yhden paikkakunnan tilanteen tutkiminen olisi automaattisesti mikrohistoriaa.⁴ Risto Alapuro kuvaa mikrohistoriaa ja sen tarkoitusta niin, että tarkoituksena on tutkia ”pientä historiaa” jännitteisessä suhteessa ”suureen historiaan”. Tarkoituksena ei siis ole pienoiskuvan rakentaminen aiheesta, vaan poikkeamien löytäminen yleisestä säännönmukaisuudesta sekä näiden poikkeusten suhteuttaminen osaksi kokonaisuutta, johon ne liittyvät.⁵ Näin ollen tämä tutkimus voidaan nähdä mikrohistoriallisena siinä yhteydessä, että tapahtumia ja tilanteita Keuruulla tutkitaan jännitteisessä suhteessa makrohistoriaa vasten. Keuruun tilannetta selvittämällä halutaan tutkia sitä, kuinka uudistukset ja muutokset valtiotasolla näkyivät yhden pitäjän kunnallishallinnossa. Lähteitä tutkimalla pyritään selvittämään, ovatko asiat todella tapahtuneet niin kuin virallisissa asiakirjoissa sanotaan, vai löytyykö sanotun ja tehdyn väliltä eroja.

Sosiaalishistoria on käsitteenä laaja. Pertti Haapalan kuvauksen mukaan sosiaalishistoria ei ole selvärajainen tutkimusalue- tai tapa. Suomessa se liitetään useimmiten sellaisten asioiden tutkimiseen, joita on pidetty yhteiskunnallisesti tärkeinä. Sosiaalishistoriaan liittyviä tutkimustapoja ja aloja yhdistää ajatus siitä, että sosiaalishistoria on yhteiskunnan historiaa ja laajasti ymmärrettynä sen tutkimusten tarkoituksena on selvittää miten yhteiskunta muodostuu. Lähestymistapoja tähän kysymykseen on kuitenkin monia. Sosiaalishistoria nähdään myös hyvin poikkitieteellisenä tutkimusalueena. Vaikutteet yhteiskuntatieteistä ja etenkin sosiologiasta ovat yleisiä.⁶ Näin myös tässä tutkimuksessa, jossa tutkitaan valtion ja kunnan välistä toimintaa ja siihen liittyviä jännitteitä. Pääpaino tutkimuksessa on ennen kaikkea kunnan puolella. Valtiotasolla tuotettu lähdeaineisto tarjoaa tutkimukseen vertailuaineiston, mutta tutkimuksen tarkoitus on selvittää, mitä kunnassa tapahtui näiden ylempää tulleiden vaatimusten myötä. Näin ollen tutkimus on eräänlaista ”arjen

⁴ Peltonen 2006, 27–29.

⁵ Alapuro 1995, 317.

⁶ Haapala 1989, 14–25.

historiaa”⁷. Lähteistä pyritään etsimään totuus siihen, millaisia tapahtumia ja toimenpiteitä sekä ajatuksia nämä vaatimukset herättivät ja oliko kirjoitetun totuuden ja arjen totuuden välillä eroja.

Tässä tutkielmassa tutkimuksen kohteena eivät ole varsinaisesti vaivaiset vaan kuntalaiset yleensä ja heidän asenteensa sekä tapansa suhteessa ylhäältäpäin tulleisiin vallankäytön muotoihin. Risto Alapuro kirjoittaa tutkimuksessaan, että *reagointi ei ole passiivista mukautumista vaan aktiivista omaksumista*. Reagoimalla koko yhteiskuntaan vaikuttaneisiin tapahtumiin yksittäiset kunnat tulivat osaksi kokonaisuutta.⁸ Tällaisena kokonaisuuden osana tullaan tässä tutkielmassa Keuruuta ja sen toimintaa käsittelemään.

1.3 Lähteet ja aikaisempi tutkimus

Yhtenä keskeisenä lähdeiteoksena tässä tutkielmassa on vaivaishoidon tarkastaja G.A. Helsingiuksen *Vaivaishoidon käsikirja* vuodelta 1899. Tähän teokseen Helsingius on koonnut ohjeet ja toimenpiteet joiden mukaan hän esittää vaivaishoitoa annettavan ja harjoitettavan kunnissa. Teoksen julkaisuajankohta sijoittuu tutkielman tarkastelujaksolla melko myöhäiseen vaiheeseen, mutta koska Helsingius oli aloittanut aineistonsa keräämisen jo huomattavasti aiemmin, on ilmeistä että kirjaan kirjatut ohjeet ja normit ovat ohjanneet niin vaivaishoidontarkastajan kuin myös kunnan vaivaishoitolautakunnan tekoja ja päätöksiä jo paljon aiemmin. Käsikirjan lisäksi tarkastellaan Suomen virallisen tilaston sarjoja SVT XXI A Köyhäinhuoltotilasto osat 1–18 sekä SVT XXI B Vaivaishoitotilasto. Tilastot toimivat vertailukohtana kunnan omille asiakirjoille ja niiden avulla etsitään poikkeavuuksia sanotun ja tehdyn välillä. Tilastot ovat tarkastelujakson alkupuolelta puutteelliset. Vuosina 1880–1887 tiedot löytyvät joka toiselta vuodelta ja vuosilta 1888–1892 ne puuttuvat kokonaan. Helsingius itse on tilastoihin kirjannut tämän johtuvan lisääntyneestä työmäärästä, vähäisistä henkilöresursseista sekä kuntien lähettämien tietojen puutteellisuudesta.⁹ Vuodesta 1893 lähtien tiedot löytyvät joka vuodelta aina vuoteen 1910 saakka.

Käsikirjan ja tilastojen lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään eräitä lakeja ja asetuksia tarkasteluajanjaksolta, näitä ovat muun muassa *Keisarikunnan majesteetin armollinen asetus yleisestä waiwaishoidosta* vuodelta 1879 sekä *Keisarikunnan majesteetin armollinen julistus vaivaishoidon tarkastelun järjestämisestä Suomessa* vuosilta 1888 sekä 1893.

⁷ Kts. lisää Haapalan (1989) teoksesta s.18–.

⁸ Alapuro 1995, 15.

⁹ SVT XXI A 2 Köyhäinhuoltotilasto v.1893 s.1-3.

Lähdeaineistoa on kerätty Kansallisarkistosta sekä Jyväskylän maakunta-arkistosta. Kansallisarkistossa on tutkittu vaivaishoidontarkastajan arkistoa ja sieltä etenkin tarkastajan ja kunnan välistä kirjeenvaihtoa. Jyväskylän maakunta-arkistossa on käyty läpi pohjoisen piiritarkastajan arkisto, josta tämän tutkimuksen kannalta hyödylliseksi osoittautuivat piiritarkastajan tarkastuskertomukset kunnista. Näiden lähteiden avulla on pyritty selvittämään mikä oli valtiotason näkemys vaivaishoidosta ja mitä keinoja se käytti uudistusten täytäntöönpanossa. Kirjeenvaihto sekä tarkastuskertomukset kertovat niistä mahdollisista ristiriidoista, joita kunnan ja valtion välillä käytännön tasolla esiintyi.

Kuntatasolla tarkastellaan vaivaishoidossa tapahtuneita muutoksia ja toimintaa kunnassa käytössä olleiden huoltomuotojen, kunnan tekemien vaivaishoidon ohjesääntöjen sekä kunnan vaivaistalohankkeen kautta. Lähdeaineisto, joka sijaitsee Keuruun kaupungintalon arkistossa, muodostuu pääasiallisesti Keuruun kuntakokouksen ja vaivaishoitolautakunnan pöytäkirjoista sekä ohjesäännöistä. Tämän aineiston lisäksi tutkielmassa on hyödynnetty joitakin säilyneitä kunnallislautakunnan pöytäkirjoja sekä loppuajalta myös valtuuston pöytäkirjoja. Lähdeaineisto on pääsääntöisesti hyvin säilynyt ja se on vaivaishoitolautakunnan sekä kuntakokouksen pöytäkirjojen osalta hyvin kattava.

Vaivaishoito on tutkimusalana laaja ja sitä on Suomessa paljon tutkittu. Vuosisadan vaihteen tapahtumia ja etenkin kunnan ja valtion välistä työnjakoa vaivaishoidon järjestämisessä ovat aiemmin tutkineet muun muassa Panu Pulma, Mirja Satka, Teppo Kröger sekä Paul Van Aerschot. Hallintohistoriallista näkökulmaa aiheeseen antavat Panu Pulman artikkelit *Valtio, vaivaiset ja kuntien itsehallinto* vuodelta 1995, *Köyhästäkö kansalainen?* vuodelta 1990 ja Sosiaalihuolto-lehdessä vuonna 2002 ilmestynyt artikkeli *G.A. Helsingius ja valtiokontrollin alku*, sekä Teppo Krögerin teoksessa *Sosiaalipalvelujen Suomi* julkaistu artikkeli *Kunnat valtion valvonnassa* vuodelta 1996. Krögerin artikkeli tosin kattaa paljon pidemmän aikavälin kuin mitä tässä työssä tullaan tarkastelemaan. Mirja Satkan teos *Making Social Citizenship. Conceptual practices from the Finnish Poor Law to professional social work* on antanut lisätietoa niistä syistä, jotka ovat vaikuttaneet vuoden 1879 vaivaishoitoasetuksen syntyyn. Paul Van Aerschotin teos *Köyhät ja laki* käsittelee aihetta oikeudellisesta näkökulmasta ja on auttanut paremmin ymmärtämään aihetta myös lainsäädännön kannalta. Johanna Annolan väitöskirja *Äiti, emäntä, virkanainen, vartija* lähestyy aihetta vaivaistalojen johtajattarien näkökulmasta ja antaa lisätietoa vaivaistalojen perustamisesta ja niiden arjesta. Edellä mainitut tekstit luovat selkeän taustan tälle tutkimukselle.

Niiden kautta olen kyennyt syventämään valtion vaikutuksen merkitystä yhden kunnan toimintaan vaikuttavana tekijänä. Samanaikaisesti ne ovat antaneet tälle tutkimukselle vertailupohjan, jonka kautta on mahdollista tarkastella ovatko asiat todella tapahtuneet siten kuin säilyneet viranomaislähteet antavat ymmärtää.

Kattavan ja laajan katsauksen aiheeseen yleisellä tasolla saa Jouko Jaakolan, Panu Pulman, Mirja Satkan ja Kyösti Urposen teoksesta *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia*. Vanhempaa, mutta edelleen aiheen tutkimisen kannalta relevanttia tutkimuskirjallisuutta edustaa Veikko Piiraisen *Kylänkierrolta kunnalliskotiin. Savon ja Pohjois-Karjalan maaseudun vaivaishoitotoiminta vaivaishoidon murroskautena 1800-luvun jälkipuoliskolla* vuodelta 1958. Teoksessa tutkitaan aluetta, joka poikkeaa tämän työn tutkimusalueesta, mutta se antaa hyvää yleistietoa aiheesta ja toimii samalla hyvänä vertailukohtana alueellisten erojen tutkimiselle.

Keuruun kuntaa koskevat tiedot perustuvat pääasiallisesti Teppo Viholan teokseen *Keuruun ja Pihlajaveden historia 1860–1917*. Tämän lisäksi Matti Peltosen mikrohistoriallinen tutkimus Keuruulta *Lukkari Saxbergin rikos ja herännäispappilan etiikka* sekä Teemu Keskisarjan *Vihreän kullan kirous. G.A. Serlachiuksen elämä ja afäärit* ovat auttaneet luomaan ajan kuvaa Keuruusta. Jussi Rainion *Kotiseutuni Keuruun kirja* sekä Lydia Hällforsin *Äidin muistelmät*, jotka eivät varsinaisesti täytä tutkimuskirjallisuudelle asetettuja kriteereitä, ovat tarjonneet pilkahduksia siitä, millaista elämä 1800-luvun lopun Keuruulla oli.

1.4 Käsitteitä

Tässä luvussa avataan joitakin tutkielman avainkäsitteitä, joita ovat *vaivaishoito, valta, hallinta, ohjaus ja kontrolli* sekä *valtio ja kunta*. Jokainen edellä mainittu käsite on hyvin laaja ja monisyinen. Tämän vuoksi käsitteistä ei pyritä tekemään kattavaa käsiteanalyysia, vaan halutaan pikemminkin tuoda ilmi, mitä kyseiset käsitteet juuri tässä tutkielmassa tarkoittavat ja miten lukijan toivotaan ne tässä asiayhteydessä ymmärtävän. Kirjoittamalla tärkeimmät käsitteet auki, halutaan myös välttyä käsiteanakronismilta, jossa tämän päivän ilmiöiden kuvailuun ja analysointiin rakennettuja käsitteitä sovelletaan varhaisempiin aikakausiin.¹⁰ Toisaalta halutaan myös selkeyttää asiat toisinpäin, jolloin käytettäessä vanhempien aikojen termejä, lukija kykenee ymmärtämään niiden aikalaismerkityksen, eikä näin ollen anna oman aikansa käsiteymmärryksen ohjata häntä.

¹⁰ Saari 2006, 20.

Vaivaisuus-sanaa käytettiin 1800-luvun jälkipuoliskolla virallisissa yhteyksissä kuvaamaan köyhäinhoidon piiriin kuuluvaa henkilöä. Sana vaivainen merkitsikin pitkään samaa kuin köyhä. Käsitteet alkoivat erota toisistaan 1800-luvun lopulla, kun vaivaisavun piiriin alkoi siirtyä myös sellaisia henkilöitä, joiden avun tarve johtui työttömyydestä tai muista itsestä riippumattomista syistä. Virallisesti vaivaishoito terminä korvattiin vasta vuonna 1922 uuden köyhäinhoitolain astuttua voimaan, mutta epävirallisesti muutos tapahtui jo aiemmin.¹¹ Tutkielmassa on päädytty käyttämään termiä vaivaishoito, vaikka yhtä hyvin se olisi voitu korvata termillä köyhäinhoito. Keuruun kunnan pöytäkirjoissa termi vaivaishoito on tarkasteluajanjaksolla käytössä, joten selkeyden vuoksi sitä käytetään myös tässä tutkielmassa. Tutkielmassa ei tarkemmin eritellä vaivaishoidon avun piirissä olevien henkilöiden vaivaisavun tarpeen syitä, joten vaivaishoito toimii työssä yläkäsitteenä kaikelle sille, mikä tarkasteluaikana luettiin kuuluvaksi kunnallisen vaivaishoitolautakunnan tehtäviin tai vaivaishoidontarkastajan työnkuvaan.

Valtiollisen vallan perustaksi on usein määritelty väkivallan monopoli. Tällä tarkoitetaan sitä, että valtio hankkii alueellaan yksinoikeuden väkivaltaan ottamalla hallintaansa armeijan sekä kontrolloimalla kansalaisten keskinäistä väkivaltaa rangaistuksin, sovitteluin ja muilla keinoin. Tämä yksinoikeus takaa samalla valtiolle mahdollisuuden kantaa veroja, säätää lakeja sekä yleisesti hallita alueensa taloudellisia resursseja. Paikallistasolla tarkasteltuna tämä universaali selitys vallasta vaikuttaa kovin yksioikoiselta, eikä sitä sellaisenaan voida sinne soveltaakaan. Valta on luonteeltaan prosessi. Toimiakseen se vaatii paitsi edellä mainitut rakenteet myös hyväksynnän niiltä, joihin sitä käytetään. Tämä taas edellyttää sitä, että vallankäyttäjä on saavuttanut itselleen auktoriteetin aseman.¹² Tässä työssä valtaa ja vallankäyttöä tarkastellaan kahdella eri tasolla. Ensinnäkin tarkastelunkohteena on valtion vallankäyttö suhteessa kuntaan sekä kuntapäätäjien vallankäyttö suhteessa vaivaishoitolaisiin. Tämän lisäksi tutkitaan ilmeneekö vallankäyttöä myös toisinpäin, eli alhaalta ylöspäin, ja minkälaisissa yhteyksissä tämän suuntausta vallankäyttöä on havaittavissa.

Hallitseminen ymmärretään usein toisiin ihmisiin tai organisaatioihin kohdistuvaksi ohjaukseksi, jotta nämä toimisivat tietyllä tavalla haluttujen tulosten saavuttamiseksi. Harald Gustafssonin mukaan ”pieni hallitseminen” tarkoittaa elämän järjestämistä paikallisella tasolla. Sen perustana ovat paikalliset voima- ja riippuvuussuhteet, joita ”suuri valta”, tässä tapauksessa valtionohjaus,

¹¹ Harjula 1996, 25–27.

¹² Haikari 2009, 22.

pitää yllä ja joihin se ajoittain pyrkii vaikuttamaan.¹³ Seppo Tiihonen ja Heikki Ylikangas kirjoittavat teoksessaan hallinnan sisältävän kaksi osittain vastakkaista periaatetta. Toisaalta se on ylhäältäpäin tulevaa ohjaamista ja kontrollia, mutta toisaalta se on myös epäkohtien poistamista ja olojen kohentamista alhaaltapäin tulevien merkkien ja virikkeiden avulla.¹⁴

Kontrollin, ohjauksen ja hallitsemisen käsitteet kulkevat tutkielmassa käsi kädessä. Käsitteet tulkitseen työssäni valtion toimiksi pyrkii vaikuttamaan kunnan toimintaan. Kontrolli viittaa tässä työssä kuitenkin enemmänkin pakottavaan toimintaan, kun taas ohjauksella viitataan ylemmän tason toimijoiden tapoihin ja keinoihin pyrkii vaikuttamaan kunnan toimintaan ilman pakottamista. Hallitseminen toimii näiden kahden termin yläkäsitteenä, ja sisältää nämä molemmat käsitteet.¹⁵

Valtiota ja kuntia demokraattisina yhteisöinä erottaa se, että suhteen toisella osapuolella katsotaan lähtökohtaisesti olevan valta toisen ohjaukseen. Tämä ohjaus on valtion kontrolli- ja ohjausvaltaa. Inga Nyholm kirjoittaa artikkelissaan, että kunta suhteessa valtioon voidaan nähdä joko vahvana, heikkona tai tasavertaisena kumppanina. Kunta-valtio-suhde rakentuu usein kuitenkin jossain määrin tapauskohtaisesti, sillä siihen vaikuttavat muun muassa kunnan koko, kunnan oma tahtotila, kunnan ja valtion vaikuttimet yhteistyöhön, toimintaympäristön muutokset, vallitseva politiikka sekä osapuolten aktiivisuus tai passiivisuus. Keskeistä on myös suhteen muutosalttius ajassa: eri aikakaudet vaikuttavat suhteen kehitykseen ja muuttavat sen luonnetta.¹⁶

Tutkielmassa esiintyvät muut selitystä kaipaavat käsitteet ja sanat on pyritty avaamaan joko sanan käytön yhteydessä tai alaviitteessä.

¹³ Tiihonen 1995, 9; Gustafsson 1994, 165–166.

¹⁴ Tiihonen&Ylikangas 1992, 120.

¹⁵ Tiihonen 1995, 9–27; Pukero 2009, 21.

¹⁶ Nyholm 2011, 128–129.

1.5 Tutkielman rakenne

Tutkielma koostuu kuudesta pääluvusta. Johdannon ja päätösluvun lisäksi työ jakaantuu neljään tutkimuslukuun. Ensimmäisessä Valtio ja kunta luvussa tuodaan esille ne taustatekijät, joita tarvitaan ymmärtämään tilanne, johon tarkastelu ajoittuu. Tässä luvussa kerrotaan myös taustatietoja Keuruun kunnasta ja muodostetaan tilannekuvaa kunnan ja valtion suhteesta samoin kuin vaivaishoidon tilanteesta Suomessa. Seuraavat kolme lukua kuvaavat Keuruun vaivaishoidon järjestämistä kronologisessa järjestyksessä. Karkeasti jaoteltuna ensimmäinen luku käsittelee 1880-lukua, toinen tilannetta 1890-luvulla ja kolmas aikaa 1900-luvulta eteenpäin. Kronologinen järjestys auttaa parhaiten hahmottamaan sen, kuinka tilanteet kunnassa kehittyivät. Ajallisen jaksottamisen avulla on myös selkeämmin haluttu erottaa ne vaiheet, joita kunta kävi läpi pyrkiessään toteuttamaan määräyksiä ja ohjeita. Kronologista jaottelua puoltavat myös saadut tutkimustulokset. Aineistosta nousee esille kolme osittain päällekkäistä ajanjaksoa, joilla oli omat tunnuspiirteensä. Jokaisen luvun sisällä tutkitaan temaattisia kokonaisuuksia, joita ovat vaivaishoitolautakunta, ohjesäännöt, avun muodot sekä vaivaistalo. Ajanjaksosta riippuen temaattisten kokonaisuuksien laajuus kuitenkin vaihtelee sen mukaan, mikä kullekin ajanjaksolle oli tyypillisintä.

Tutkielmani loppuun on liitetty kartta, joka kuvaa Keuruun pitäjää vuonna 1899. Karttaan on tekijän toimesta merkitty Keuruun kunnassa toimineet ruodut tarkastellulla ajanjaksolla. Tämän lisäksi karttaan on merkitty kunnan vaivaistalo sekä ne paikat, jotka liittyivät vaivaistalo kysymykseen käsittelyyn eri vaiheissa. Kartan avulla on haluttu luoda konkretiaa kirjoitetulle tekstille ja helpottaa näin lukijan ymmärrystä siitä, millainen Keuruun kunta tarkasteluajanjaksolla oli.

2 VALTIO JA KUNTA

2.1 Paikallinen itsehallinto ja vaivaishoitokysymys

Paikallisen itsehallinnon juuret ulottuvat kauas menneisyyteen. Suomalainen kunnallishallinto esitetään yleensä muinaispohjoismaisen paikallisen itsehallinnon perinteen jatkajana. Ennen Ruotsin suurvalta-ajan hallinnon ulottumista Suomeen, alueen hallinto perustui niin sanottuihin muinaispitäjiin, joissa paikkakunnan miehet tekivät yhdessä päätökset pitäjän asioista. Pitäjien vahva kulttuurinen merkitys on siitä lähtien vaikuttanut merkittävästi suomalaisten

hallintorakenteiden kehitykseen.¹⁷ Käräjälaitos sekä myöhemmin näiden rinnalle muodostuneet pitäjänkokoukset toimivat paikallishallinnon toteuttajina ennen 1800-luvun puolessa välissä säädettyä kunnallishallintoasetusta. Paikallisen itsehallinnon arvostus alkoi kohota jo 1700-luvun lopulta lähtien, tähän vaikuttivat vahvasti valistusaatteet ja etenkin Ranskan suuri vallankumous. Suomen siirtyminen Venäjän vallan alle 1809 ei juuri muuttanut paikallisia hallintotapoja ja näin ollen kehitys kohti laillista maallista paikallishallintoa kohti jatkui.¹⁸

1860-luvulle asti kirkko oli Suomessa yhteiskunnan ja valtion keskeinen osa. Kirkon aseman syvällinen muutos yhteiskunnassa oli sekä käytännön että periaatteen tasolla hyvin merkittävä. Se keskittyi vähintään yhtä paljon paikallishallintoon ja opetustyöhön kuin uskonnonharjoitukseen. Kirkko vastasi oman aikansa sosiaalihuolto- ja opetusjärjestelmästä sekä piti yllä yhteiskunnan aatteellista legitiimisyttä sekä henkistä järjestystä. Valtion tehtäväksi jäi huolehtia puolustuksesta, ulkopolitiikasta sekä makrotaloudesta. Tähän tuli kuitenkin muutos, kun seurakunnan rinnalle ja maallisissa asioissa sen tilalle tuotiin kunta.¹⁹

6. helmikuuta 1865 annettu asetus kunnallishallituksesta maalla muotoili kunnallisen itsehallinnon periaatteet ja hallintomallin. Vaikka seurakunnasta irrotetun kunnallishallinnon luomisen taustalla oli ollut voimakkaita intressejä nimenomaan hallinnon tehostamiseksi, niin uudistuksen peruseriaatteen muodostui valtiosta erillisen itsehallinnon korostus. Asetus määräsi kunnan päätettäväksi kaikki sellaiset ”yhteiset asiat”, joita ei ollut erikseen määrätty virkakunnan tai oikeuslaitoksen tehtäviin kuuluviksi. Valtion viranomaisten, senaatin ja kuvernöörien oikeudet kuntien toiminnan valvontaan määrättiin tarkasti.²⁰

Tiihosten mukaan vuoden 1865 kunnallishallintouudistusta voidaan luonnehtia organisatoriseksi uudistukseksi, sillä kunnan tehtävät ja asema suhteessa valtion hallintoon eivät muuttuneet oleellisesti. Kunnan ja valtion suhdetta ei pidetty ongelmallisena, vaan kysymys oli enemmänkin asioiden tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä. Paikallishallinto uudistettiin useimmissa Euroopan maissa 1800-luvun alkupuolella voimakkaan itsehallintoideologia pohjalta. Suomen kunnallishallinnon uudistusta on pidetty enemmänkin käytännön tarpeista lähteneenä uudistuksena. Erityisesti maaseudulla seurakuntien tehtävät maallisten asioiden hoidossa olivat lisääntyneet muun

¹⁷ Kröger 1996, 29.

¹⁸ Soikkanen 1966, 9–73.

¹⁹ Klinge 1997, 244 ; Tiihonen&Tiihonen 1984, 127.

²⁰ Pulma 1995, 101.

muassa köyhäinhoidon, terveydenhoidon ja koulutoimen alueella niin paljon, ettei kirkkoherran johdolla toimiva pitäjänkokous enää pystynyt niitä hoitamaan.²¹

Kunnallisasetus määräsi jokaiseen kuntaan perustettavaksi kuntakokouksen sekä kunnallislautakunnan kolmen vuoden sisällä asetuksen antamisesta. Kuntakokous käytti ylintä päätösvaltaa ja kunnallislautakunnan tehtäväksi määrättiin kunnanhallinto sekä päätösten toimeenpaneminen.²² Asetuksessa vaivaishoito määriteltiin lautakunnan alaiseksi tehtäväksi, ellei kuntakokous päättä *”vaivaishoidon jättämistä erinäiselle vaivaishoito-hallitukselle”*. Toisaalta päätökset *”...heikkomielisten hoidosta ja hulluinhuoneeseen ottamisesta kunnan kustannuksella, sekä siitä huolesta, joka on pidettävä niistä sokeista ja kuuromykistä, jotka eivät ole vaivaishoidon suojeltavina eivätkä voi itseänsä hoitaa ja ovat sukulaisitta...”* tehtiin kuntakokouksissa.²³ Nämä pykälät siis siirsivät aiemmin kirkon vastuulla olleen vaivaishoidon kunnan alaiseksi toiminnaksi. Asetukseen tosin kuuluu pykälä, jossa pitäjän kirkkoherralle annetaan osallistumisoikeus ja puhevalta niissä kokouksissa, joissa käsitellään kansakoulua tai vaivais- ja terveyshoitoa, olipa hän sitten lautakunnan jäsen tai ei. Minkäänlaista vastuuta asioiden hoidosta hänelle ei kuitenkaan enää määrätty.²⁴

Kärjistäen voikin sanoa, että vaivaisten hoito siirtyi kunnallisuudistuksen myötä papiston käsistä talonpojille. Papisto oli muutokseen tyytyväinen, sillä seurakunnat saattoivat nyt keskittyä kirkollisen perustehtävänsä hoitamiseen.²⁵ Kunnallishallinnon asetus merkitsi tavallaan askelta taaksepäin vaivaishoidon järjestämisessä, sillä vuoden 1852 vaivaishoitoasetus oli määrännyt seurakunnat perustamaan erillisen komitean hoitamaan vaivaishoidon asioita. Uudessa kunnallishallintoasetuksessa nämä erilliset komiteat lakkautettiin ja vaivaishoidon asiat alistettiin kunnallisten toimielimien alle. Monet kunnallislautakunnat joutuivat pian ongelmiin vaivaishoitoasioiden hoitamisessa. Monin paikoin vaivaishoidosta muodostui lautakuntien päätyö, jolloin yleisempien asioiden hoito jäi puutteelliseksi. Varsinaiseksi koetinkiveksi muodostuivat vuosien 1867–1868 nälkävuodet. Vasta kehityksessä ollut kunnallinen vaivaishoito ei pystynyt hallinnollisilla eikä aineellisilla resursseillaan vastaamaan kansallisen hätätilan vaatimuksiin.²⁶

²¹ Tiihonen&Tiihonen 1984, 146–147.

²² Keisarillisen majesteetin armollinen asetus kunnallishallituksesta maalla., 6.2.1865, 1§, 4§, 82§.

²³ Keisarillisen majesteetin armollinen asetus kunnallishallituksesta maalla, 6.2.1865, 6§, 39§.

²⁴ Keisarillisen majesteetin armollinen asetus kunnallishallituksesta maalla, 6.2.1865, 45§.

²⁵ Toikka 2005, 49.

²⁶ Kröger 1996, 35–36.

1800-luvulla valtio pyrki luomaan selkeät rajat toimivaltuuksilleen sosiaalisissa kysymyksissä. Se alkoi lisätä kontrollia ja koordinoitua toimintoihinsa, mikä oli selkeä osoitus valtion mielenkiinnon kasvusta hallinnon lisäämiseksi. Yhteiskunnan syvärakenteet, joihin hallinto kuuluu, eivät kuitenkaan uudistu helposti. Uusi hallitsemisjärjestelmä ei kyennyt muuttamaan vanhan järjestelmän ylläpitämiä arkipäivän hallitsemisen käytäntöjä hetkessä.²⁷ Tähän vaadittiin aikaa ja työtä. Kunnallisen vaivashoidon kehitykseen vaikuttivat siis kunnallisuudistuksen tekeminen, jolla vastuu kunnan vaivaisista siirtyi kirkolta kunnalliselle hallintoelimelle sekä vaivashoitoasetuksen uudistaminen, joka muutti vuonna 1852 annettua asetusta hyvin perusteellisesti.

Vaivashoitoasetus uudistettiin vuonna 1879.²⁸ Väestön paikoilleen sitomisen sijasta pyrittiin nyt mahdollistamaan muuttoliike ja siten turvaamaan työvoiman saaminen kehittyvän teollisuuden tarpeisiin. Lainuudistajien mielestä elinkeinojen ja työmarkkinoiden vapauttaminen oli luonut koko väestölle paremmat mahdollisuudet elättää itsensä, joten työkykyisellä ihmisellä ei tulisi olla oikeutta saada taloudellista apua. Kunnan huoltovastuun sijasta korostettiin liberalistisen ajattelutavan mukaisesti yksilön ja perheen ensisijaista velvollisuutta huolehtia omasta ja läheistensä toimeentulosta.²⁹

Vuoden 1879 vaivashoitoasetuksen taustalla on nähtävissä monta eri tekijää. Ensinnäkin Suomen väkiluku lähes nelinkertaistui sadassa vuodessa 1800-luvun puoliväliin tultaessa. Toimeentulomahdollisuudet eivät kuitenkaan agraarisessa Suomessa kasvaneet samaan tahtiin. Teollistuminen ja kaupungistuminen eivät onnistuneet ennen vuosisadan loppua imemään tätä suhteellista liikaväestöä, aiheuttaen maaseudulle paisuvan tilattoman väestön ongelman. Tämän lisäksi 1860-luvun katovuodet aiheuttivat kerjäläislaumojen joukkoliikehdinnän, kun nälkä ajoi ihmismassat etsimään epätoivoissaan ravintoa.³⁰ Toisekseen ajan ilmapiiri oli muuttunut. Vuoden 1852 vaivashoitoasetus nähtiin kaiken pahan alkuna ja juurena, sillä sen koettiin kohtelevan vaivaisia liian lempeästi ja laajentavan avunsaajien piirin aivan liian suureksi. Näin se osaltaan lisäsi laiskuutta ja välinpitämättömyyttä alemman luokan keskuudessa. Töitä ei enää haettu, kun elannon sai vaivauskassastakin.³¹ Satka näkee vuoden 1879 vaivashoitoasetuksen olleen valtion panostus kansalliseen projektiin, jonka tarkoituksena oli kouluttaa massoista kunnan kansalaisia.

²⁷ Satka 1995, 25 ; Tiihonen 1995, 21.

²⁸ Aikaisempi asetus vuodelta 1852. Kts. tarkemmin esim. Aerschot 1996, 61–83.

²⁹ Kröger 1996, 36 ; Van Aerschot 1996, 96–98. Kts. myös Keisarillisen majesteetin armollinen asetus yleisestä waiwashoidosta, 17.3.1879, 1§,4-6§.

³⁰ Ikonen 1992, 112. Haatanen 1968, 20–25, 34.

³¹ Haatanen 1968 102–104.

Aiemmin tämä tehtävä oli kuulunut erinäisille yhdistyksille sekä sivistyneille yksilöille.³² Tämäkin näkökulma henkii ajan ilmapiiriä, jonka tarkoituksena oli suomalaisen kansan sivistäminen.

Vuoden 1879 vaivaishoitoasetus määritteli kunnallisen vaivaishoidon piiriin kuuluvaksi alaikäiset (alle 15-vuotiaat), heikkomieliset, raajarikot, pitkäaikaissairaat sekä vanhuuttaan heikot, jotka ovat hoitoa vailla. Muille apua hakeville tukea voitiin myöntää vaivaishoitohallituksen tutkinnan jälkeen ja niissä rajoissa, jotka kunta itse oli erikseen määrännyt.³³

Samalla kun avustettavien määrää pyrittiin rajoittamaan jakamalla avustukset pakollisiin ja harkinnanvaraisiin, rajoitettiin myös avustuksen piiriin kuuluvien oikeuksia. Vakinaisen avun varaan tullut henkilö joutui täydellisen holhouksen alaisuuteen ja menetti kunnalle kaiken omaisuutensa. Tilapäiseen apuun turvautuvat alistettiin myös vaivaishoitohallituksen isäntävallan alle niin pitkäksi aikaa, kuin he apua nauttivat. Jyrkimmin asetus suhtautui niihin, jotka juopumuksen, laiskuuden tai huolettomuuden takia olivat saattaneet itsensä tai perheensä vaivaishoidon piiriin. Heidät voitiin sijoittaa työlaitoksiin tai muihin työtehtäviin kunnes he olivat korvanneet kaiken perheelleen annetun avun.³⁴ Van Aerschot käsittää tämän johtuneen siitä, että pelottelemalla ihmisiä vaivaishoidon vaikutuksilla avustushakemukset vähensivät. Näin kustannukset saataisiin laskettua alas ja samalla se opettaisi köyhille, että kannatti itse auttaa itseään.³⁵ Jaakkola kuitenkin toteaa, että lainsäädännön vaikutuksia köyhän kansan asemaan ei ole syytä korostaa liiaksi. Asiat ratkaistiin paikallisella tasolla ja siellä asenteiden muuttuminen oli yleensä hidasta.³⁶

2.2 Kunta nimeltä Keuruu³⁷

Keuruun kunta sijaitsee Keski- Suomessa noin 60 kilometriä Jyväskylästä länteen. Tutkielman tarkasteluajanjaksolla Keuruu muodosti yhdessä Multian ja Pihlajaveden kanssa oman nimismiespiirinsä ja käräjäkuntansa. Hallinnollisesti nämä kaikki kolme kuntaa kuuluivat Kuortaneen kihlakunnan ja edelleen Vaasan läänin alaisuuteen. Oikeudenhoito tapahtui kuitenkin

³² Satka 1995, 26.

³³ Keisarillisen majesteetin armollinen asetus yleisestä waiwaishoidosta 17.3.1879, 2-3§

³⁴ Ibid. 31-32§.

³⁵ Aerschot 1996, 97.

³⁶ Jaakkola 1994, 113.

³⁷ Kts. liite 1 kartta.

Jyväskylän tuomiokunnan alaisuudessa.³⁸ Pinta-alaltaan kunta oli suuri (n.1000km²), mikä aiheutti omat haasteensa kunnan yhteisten asioiden hoidolle.³⁹

Keuruun kunnan väkiluvun muutos noudatti maan yleistä kehitystä aina 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulle saakka lisääntyen vuosikymmenessä aina noin viidenneksen. Tarkasteluajanjaksolla Keuruun väkiluku kasvoi noin 7000 asukkaasta (1883) noin 11000 vuoteen 1907 mennessä. Väestömäärä laski kuitenkin rajusti vuoden 1911 jälkeen, sillä kunnan eteläiset osat erotettiin entisestä emäseurakunnasta ja liitettiin perustettuun Vilppulan kuntaan. Kunnan asukasmäärä putosi aluemuutosten jälkeen noin 9000 asukkaaseen, eikä kasvu enää tämän jälkeen jatkunut.⁴⁰

Keuruun seutu oli vuosisadan vaihteessa edelleen hyvin maatalousvaltaista aluetta. Niin kutsuttuja säätyläisiä kunnassa oli vähän johtuen kunnan syrjäisestä sijainnista ja siitä, ettei kunta muodostanut mitään hallinnollista keskusta. Alueen arvostetuin henkilö oli kirkkoherra. Tämä näkyi myös kunnalliselämän puolella, jossa kirkonmiehet vaikuttivat johtohahmoina vielä pitkään kunnallisuudistuksen jälkeen. Kuntaan saatiin oma kunnanlääkäri ja apteekkari jo 1880-luvulla ja kansakoulu avasi ovensa jo 1869. Ensimmäiset kaupat kuntaan oli perustettu 1860 -luvulla, mutta pankki- ja osuustoiminta käynnistyivät kunnassa kuitenkin vasta 1900-luvun alussa. Teollisuustoiminta oli alueella melko vaatimatonta ja se vastasi oikeastaan vain oman kunnan tarpeisiin. Poikkeuksen tähän muodostivat Mathias Bonnin Kolhoon perustamat saha sekä tulitikkujen ja tervatehdas ja G.A. Serlachiuksen Mänttään perustama puuhiomo. Molemmat alueet olivat kuitenkin sen verran sivussa kunnan keskuksesta, ja etenkin Mäntän tapauksessa, muodostivat oman kunnasta erillisen yhteisönsä, joka ei kunnan toimintaan juurikaan vaikuttanut.⁴¹

Suurimmat väestöryhmät Keuruulla olivat torpparit sekä itselliset, jotka muodostivat yhteensä noin 70 % kunnan väkiluvusta. Talollisia kunnassa oli suhteellisen vähän, eivätkä he juuri maattomasta

³⁸ Laitinen 1988, 319–322.

³⁹ Jussi Rainion kirjassa kerrotaan kunnan koon olleen 1800-luvun puoliväliin saakka lähes 2700km². Tämän jälkeen kunnan koko alkaa pienentyä, kun reuna-alueita aletaan liittää ympäryskuntiin ja Multia ja Pihlajavesi eroavat omiksi alueikseen. Kunnan koko tutkielman tarkastelujakson aikana on noin 1000km². Rainio 1957, 165–167.

⁴⁰ Vihola 1983, 29–31. SVT XXI A 1–18. Vihola kirjaa väkiluvun pudonneen jo vuoden 1907 jälkeen.

Köyhäinhuoltotilastoissa Vilppula on laskettu omaksi pitäjäkseen kuitenkin vasta vuoden 1911 jälkeen, joten käsittelen asiaa tässä tutkielmassa siihen luottaen. Aluejako oli pitkälinen ja vaikea prosessi, siitä tarkemmin kts. Vihola 1983, 23–28.

⁴¹ Vihola 1983. Serlachius piti väkensä turvaksi vaivaiskassaa, johon jokainen maksoi prosentin palkastaan. Kymmenen ensimmäisen vuoden aikana kassasta ei nostettu penniäkään. Mänttä veti puoleensa vain nuoria ja terveitä, vaivaisilla ei sinne ollut asiaa eikä heitä olisi nurkkiin huolitukaan. Sama ilmiö tunnettiin Kemissä ja Kotkan kaltaisissa sahakeseurakunnissa, joiden uudisasukkailta vaadittiin ”täydellinen takaus, että hänen perheensä ei tule vaivashoidon rasitukseksi.”.Keskisarja 2010, 156–157.

väestä eronneet ennen kuin metsäkaupoista saadut tulot 1800-luvun lopulla alkoivat rikastuttaa osaa heistä. Talollisten määrä myös pysyi suhteellisen vakiona tarkasteluajanjaksolla, uusia tiloja ei siis juurikaan alueelle syntynyt ennen kuin torppariasetus 1922 muutti tilannetta. Irtolaisten määrä kunnassa oli noin 5-6 % :a väestöstä.⁴²

Vaikka Keuruu oli väestöpohjaltaan hyvin talonpoikainen, houkuttelivat kunnassa asuneen ja vaikuttaneen kirkkoherra Bergrothin perheen laajat suhdeverkostot paikkakunnalle sivistyssukujen nuorisoa kesän viettoon aina 1850-luvulta lähtien. Keuruusta tuli suosittu paikka mennä oppimaan suomen kieltä, olihan alueen kieli jo 1840-luvulla todettu hyvin yleiskieliseksi ja puhtaaksi. Sivistyneistön kesävierailut Keuruulla huipentuivat vuonna 1889, jolloin kunnansairaalan hyväksi järjestetyssä juhlassa esiintyi runsaasti suomalaisen kulttuurieliitin edustajia.⁴³ Keuruulle tuli siis vaikutteita kaupungeista ja etenkin ylempi luokka myös koulutti lapsiaan. Kirkkoherrat toimivat kunnassa yhteydenpitokanavana muuhun maahan ja sen tapahtumiin.⁴⁴

Liikenneyhteydet muualle paranivat 1800-luvun lopulla Tampere-Vaasa ja myöhemmin Keuruu-Jyväskylä radan valmistuttua. Teemu Keskisarja kirjoittaa teoksessaan rautateiden rakentamisesta Keuruun seudulle: *”Umpisyrjäinen pitäjä muuttui solmuksi, jossa oli viisikymmentä kilometriä kiskoja ja kolme asemaa.”*⁴⁵ Myös maantieverkostoa laajennettiin ja parannettiin. Kunnan sisäisessä liikenteessä hyödynnettiin hyvin pitkään vesistöjä, jotka yhdistivät laajan kunnan alueita toisiinsa. 1900-luvulle tultaessa kunta oli liitetty tie- ja rataverkoston avulla muuhun maahan. Näiden yhteyksien myötä syrjäinen metsäpitäjä oli vihdoinkin liitetty osaksi muuta maata.

Keuruun kunnallishallintoa ja sen myötä vaivaishoidon asioiden järjestämistä kunnan johdolla alettiin suunnitella 1860-luvulla. Keuruulla hallintoa lähdettiin muuttamaan kirkollisvetoisesta mallista kohti maallista hallintaa vuonna 1866, jolloin kuntaan perustettiin erityinen komitea selvittämään millä tavalla uusi kunnallisasetus tulisi kunnassa toteuttaa. Komitean esityksen lopputuloksena oli 35-jäsenisen kunnanvaltuuston perustaminen, johon kuului 20 talollista, 10 torpparia sekä 5 käsityöläistä. Viholan mukaan esitys oli ajalle erikoinen, mutta hän myös löytää perustellut syyt sille miksi hallinto haluttiin näin järjestää. Ensinnäkin kunnan suuri koko vaikutti esitykseen, jolla haluttiin turvata kunnan eri osien edustus kunnan asioista päätettäessä. Toisekseen

⁴² Vihola 1983

⁴³ Peltonen 2006, 31–33. Juhlapuhujana oli kirjailija Juhani Aho ja juhlanäytelmän pääosassa esiintyi Arvid Järnefelt. Näytelmän kulssit olivat Akseli Gallen-Kallelan, Luis Sparren ja Eero Järnefeltin käsialaa. Myöhemmin samana kesänä myös Jean Sibelius vieraili paikkakunnalla.

⁴⁴ Hällfors kuvaa muistelmissaan omaa kotikoulu aikaansa sekä pappilan elämää ja siellä vierailleita ihmisiä.

⁴⁵ Keskisarja 2010, 144.

kunnan suuri väkimäärä selittää esitystä, sillä asioista päättäminen voisi muodostua hankalaksi, jos paikalla olisi miltei tuhat äänioikeutettua. Valtuusto siis päätettiin perustaa ja vuonna 1867 siihen valittiin jäsenet, jotka edustivat kattavasti kunnan eri alueita sekä yhteiskuntaryhmiä. Itsellisiä valtuustoon tosin kuului vain kolme, mutta tämä on selitettävissä ajan tavalla, jonka mukaan vain veroa maksavat saivat päättää mihin verovarot käytettiin. Näin ollen itsellisten sanavalta ei ollut suuri, vaikka heitä kunnassa paljon olikin.

Asiat eivät kuitenkaan järjestyneet niin yksinkertaisesti, vaan kunnan hakiessa valtuustolle kuvernöörin siunausta kävi ilmi, että valtuuston perustamispäätöstä ei oltu tehty annettujen määräysten puitteissa.⁴⁶ Näin ollen byrokratian rattaat pysäyttivät tämän edistysaskeleen toteutumisen ennen kuin se pääsi edes käyntiin ja Keuruulla jouduttiin toteuttamaan suoraa hallintotapaa, jossa kukin veroa maksava sai itse henkilökohtaisesti äyri lukunsa osoittamalla äänimäärällä osallistua kuntakokouksen päätöksentekoon.

Kunnallisuudistuksessa vaivaishoidon tehtävät siirrettiin kirkolta maalliselle kunnallishallitukselle ja edelleen kunnallislautakunnan alaisuuteen. Keuruulla poikettiin yleisestä käytännöstä ja vaivaishoito säilytettiin kirkollisella elimellä vielä useita vuosia kunnallisuudistuksen jälkeenkin. Vaivaishoidosta vastasi kirkkoväartin johdolla toiminut vaivaishoitokunta, johon kuului yksi talollinen ja yksi torppari kustakin ruodusta. Käytännössä vaivaishoito toimi siten, että kunta oli jaettuna ruotuihin, joista jokainen vastasi oman alueensa vaivaisten auttamisesta. Vihola näkee vanhan hallintomallin säilyttämisen kunnallisuudistuksen jälkeenkin olleen järkevä ratkaisu. Kuten jo aiemmin on mainittu, 1860-luvun katovuodet lisäsivät suuresti hoitokunnan tehtäviä, ja hallinto-organisaation muutokset olisivat varmasti osaltaan heikentäneet vaivaishoidon tehokkuutta jo valmiiksi vaikeina aikoina. Varsinainen vetovastuu vaivaishoidon asioista siirtyi Keuruulla kunnalle siis vasta 1880, kun kuntaan perustettiin Keski-Suomen ensimmäinen kunnallinen vaivaishoitolautakunta.⁴⁷

⁴⁶ Vihola 1983, 251–252.

⁴⁷ Vihola 1983, 256, 264.

2.3 Valtiollinen vaivaishoidon tarkastaja G.A. Helsingius

1880-luvun alussa senaatti alkoi kiinnittää huomiota maan yhä paisuviin vaivaishoito-ongelmiin. Vuonna 1882 se asetti komitean selvittämään irtaimen väestön oloja maan pahimmalla loisaalueella, Kuopion läänissä. Samoihin aikoihin senaatin huomio kiinnittyi insinööri Gustaf Adolf Helsingiuksen, joka oli julkaissut lehtikirjoituksia koskien epäkohtia maaseudun talouselämässä, tilattoman väestön asemassa sekä vaivaishoidossa. Vuonna 1886 Helsingiukselle myönnettiin senaatin toimesta apuraha vaivaishoitotilanteen selvittämistä varten. Hänen tehtävänä oli laatia ehdotus toimenpiteiksi, joilla edistettäisiin maan olosuhteisiin soveltuvien työlaitosten perustamista. Aikaa ehdotuksen laatimiseen annettiin yksi vuosi.⁴⁸ Helsingius perehtyi vuoden aikana ensin kotimaan vaivaishoito-oloihin ja matkasi tämän jälkeen vielä Ruotsiin, Tanskaan ja Saksaan oppia hakemaan.

Vuoden työn jälkeen hän julkaisi kolme teosta, joissa hän esitteli matkojensa aikana havaitsemaansa ja teki myös konkreettisia ehdotuksia niiksi toimenpiteiksi, joihin kunnallisen vaivaishoidon tulisi ryhtyä. Ulkomaisten esikuvien mukaan hän korosti kunnallisten vaivaishoito-ongelmien ratkaisuksi laitoshoidon eli vaivaistalon perustamista. Vaikka Helsingius painottikin vaivaistalojen merkitystä etenkin työpakon ja kurin säilymisen kannalta, näki hän laitokset soveliaana paikkana myös vanhuksille, vammaisille ja sairaille. Ohjeiden ja kuvailujen lisäksi Helsingius esitti myös senaatin alaisen viran perustamista. Uuden virkamiehen tehtävänä olisi toimia kuntien vaivaishoidon ”ylikäitsijänä” sekä neuvojana. Virka sinänsä sai senaatissa kannatusta, erimielisyyksiä syntyi kuitenkin siitä oliko Helsingius sopiva henkilö hoitamaan kyseistä tehtävää. Lopulta vuonna 1888 virka päätettiin perustaa seuraavan vuoden alusta lähtien ja Helsingius nimettiin virkaa hoitamaan. Näin oli syntynyt ensimmäinen vaivaishoitoon keskittyvä valtiollinen virka.⁴⁹

Vaivaishoidon tarkastelijan tehtäväkuva määriteltiin vuonna 1888 annetussa julistuksessa vaivaishoidon tarkastuksen järjestämisestä sekä samana vuonna ilmestyneessä vaivaishoidon tarkastelijan johtosäännössä. Näissä julkaisuissa kuntien vaivaishoidon järjestäminen määriteltiin paljon lakia yksityiskohtaisemmin ja tarkemmin.⁵⁰ Molemmat julkaisut painottivat tarkastelijan valvontatehtäviä, johtosäännössä kuitenkin mainittiin myös neuvontatehtävien suorittaminen.⁵¹ Jaakkola tulkitsee, että palkkaamalla ulkopuolisen henkilön tutkimaan vaivaisten oloja maassa

⁴⁸Pulma 1995, 103; Jaakkola 1994, 115.

⁴⁹Turpeinen 1991, 128; Jaakkola 1994, 115–116; Pulma 1995, 103–105; Kröger 1996, 36–38.

⁵⁰Uudistettiin vuonna 1893. Toikka 2005, 52; Pulma 1990, 178–179.

⁵¹Jaakkola 1994, 116.

senaatti halusi tehdä selväksi, että juuri se hallitsi tilannetta. Senaatti ei halunnut jakaa valta-asemaansa siviilijärjestöjen kanssa, eikä se myöskään halunnut vaivaishoidon asioiden sotkeutuvan poliittisesti arempiin sosiaalisiin kysymyksiin kuten työväenkysymykseen.⁵²

Byrokratian lisääntyminen sekä pyrkimys vaivaishoidon yhdenmukaistamiseen aiheutti Helsingiukselle niin paljon työtä, että vuonna 1898 senaatti päätti vaivaishoidon neuvojan palkkaamisesta Helsingiuksen avuksi.⁵³ Jo vaivaishoidon tarkastajan viran vakinaistamisen myötä 1894 Helsingiuksen avuksi palkattiin kansliahenkilökuntaa sekä lainopillinen avustaja. Vuonna 1899 Helsingiuksen avuksi palkattiin erillinen vaivaishoidon neuvoja, jonka tehtävänä oli kierrellä kunnissa tarkastajan asioilla. Tehtävien suuren määrän vuoksi maa jaettiin lopulta vielä 1902 kolmeen piiriin, jolla jokaisella oli oma neuvojansa. Pohjoisen piirin tarkastajana, johon Keuruun kunta kuului, toimi vuoteen 1906 saakka agronomi Hjalmar Gideon Montin ja tämän jälkeen agronomi Frans Malmberg.⁵⁴ Tarkastuksia kuntaan tehtiin kuitenkin jo ennen piiritarkastajien palkkaamista. Keuruulla vaivaishoidon tarkastuksia suorittivat ennen vuotta 1902 Keisarillisen senaatin määräämä tarkastaja Anders Victor Hellman sekä Suomen vaivaishoidon tarkastelijan matka-apulainen Henrik Ståhl.⁵⁵

Vaivaishoidon tarkastelijan toiminnan tuloksena sai alkunsa kuntien vaivaishoitoon huomionsa kiinnittävä valtiollinen neuvonta- ja valvontajärjestelmä. Valtio alkoi vähitellen nähdä vaivaishoidon omaksi tehtäväkseen, jonka käytännön hoitaminen oli vain uskottu kunnille.⁵⁶ Toisaalta valtio ei kuitenkaan luonut mitään selkeää, yleistä ja virallista ohjelmaa vaivaishoidon yhdenmukaistamista ja uudistamista varten. Piirainen näkee tämän johtuneen siitä, että senaatti ei halunnut suututtaa liiaksi kunnallisia toimijoita, joille vuoden 1879 vaivaishoitoasetus oli antanut hyvin vapaat kädet toiminnan järjestämisessä.⁵⁷ Onkin siis ilmeistä, että Helsingius oli toiminnallaan aloittanut valtionkontrollin kuntien vaivaishoidossa, mutta konkreettisesti sen tulokset alkoivat näkyä melko hitaasti.

Vaivaishoidon tarkastajan tehtävänä oli jatkaa senaatin ja kuvernöörin aloittamaa työtä eli muokata vaivaishoidosta osa julkisen hallinnon toimialaa. Hänen tärkeimpänä tehtävänä oli paikallisen

⁵² Jaakkola 1994, 115.

⁵³ Pulma 1995, 107, 119.

⁵⁴ Annola 2011, 44; Piirainen 1958, 207–208.

⁵⁵ Vaasan läänin sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, tarkastuskertomukset kotelo 9, JyMa. Vaivaistalon tarkastuskirja 12.7.1894, 24.8.1901, KKA. Helsingius 1899, 270.

⁵⁶ Kts. esim. Kröger 1996, 40–41.

⁵⁷ Piirainen 1958, 218.

hallitsemattomuuden muuttaminen hallituksi järjestykseksi. Saavuttaakseen tämän tavoitteen tarkastajan tuli ensin luoda yhtenäiset keinot mitata ja luoda järjestystä sekavalle sosiaaliselle sektorille. Erilaiset kyselylomakkeet, hoitosuunnitelmat, mallipiirustukset, kiertokirjeet sekä lopulta kokonainen käsikirja olivat niitä keinoja, joilla Helsingius tavoitteeseensa pyrki.⁵⁸

Senaatti ei kuitenkaan missään vaiheessa antanut tarkastajalle niin suurta valtaa, että hän olisi voinut pakottaa kunnat toimimaan tahtomallaan tavalla. Hänen oli siis ajettava asiaansa viranomaislinjalla, mikä tarkoitti hidasta etenemistä. Omaan johtosääntöönsä nojaten hän kuitenkin pyrki tekemään kaikkensa, jotta vaihtoehtoiset vaivaishoidonmuodot olisivat kuntalaisille mahdollisimman hankalia. Hän vaati kunnilta säännöllisesti tietoja vaivaishoidon järjestämisestä ja ryhtyi niiden pohjalta puuttumaan mielestään huonoihin käytäntöihin. Hänen tarkoituksenaan oli saada kunnat ymmärtämään, että vaivaistalo olisi lopulta kaikkien kannalta paras vaihtoehto vaivaishoidon järjestämiseen. Helsingiuksen kovimpana vastuksena olivat kuntien miesvaltaiset lautakunnat, joiden käsissä kunnan vaivaishoidon järjestäminen oli. Useimmiten nämä halusivat jatkaa vanhoja perinteisiä tapoja, eivätkä lämmenneet kovin nopeasti uusille ideoille ja toimintatavoille.⁵⁹ Ajan myötä Helsingius kuitenkin oppi käsittelemään kunnanmiehiä ja kehitti erityisen toimintatavan kunnissa pitämiään tilaisuuksia varten. Hän kutsui koolle vain pienen joukon kunnan päättäjiä esiintyen heille ystävällisenä neuvonantajana vaivaishoidon asioita koskien. Asialliseen sävyyn hän sitten kertoi vaivaistalojen hyödyistä sekä edullisista valtionlainoista ja korosti muualta saatuja positiivisia kokemuksia. Tämän jälkeen hän jätti päättäjät keskustelemaan asiasta keskenään. Näin tehden hän poisti ulkoisen pakon ja määrälliseksi tulemisen tunteen, joka usein johti siihen, että kunnanmiehet taipuivat Helsingiuksen esityksen kannalle.⁶⁰ Tässä yhteydessä on huomioitava, että kuntakentän ”miehisuus” sekä kunnanmiesten vastahakoisuus valtion esittämiä uudistuksia kohtaan jatkui vielä 1940-luvullakin.⁶¹ Tätä taustaa vasten Helsingiuksen toiminta on aikanaan ollut varsin onnistunutta, mutta sillä ei näytä olleen laajempaa vaikutusta kunnan ja valtion välisen valta-asetelman kannalta.

Helsingius toimi vaivaishoidon tarkastajana vuoteen 1915 saakka. Noin 30 vuoden pituinen ura valtiollisena vaivaishoidontarkastajana tarjosi Helsingiukselle monia haasteita, mutta myös onnistumisia. Vaivaistalojen ja ohjesääntöjen kautta käyntiin lähtenyt kontrolli ja pyrkimys valtion hallintaan olivat hänen kautensa lopussa saavuttaneet tarkoituksensa ja sitoneet kunnallisen

⁵⁸ Satka 1995, 31.

⁵⁹ Annola 2011, 47; Satka 1995, 39.

⁶⁰ Annola 2011, 48; Pulma 1995, 116–117; Piirainen 1958, 219–220.

⁶¹ Nieminen, Henriksson & Wrede 2004, 14–25.

vaivaishoidon osaksi valtion toimintaa. Hänen toimintansa myötä vaivaishoito alettiin nähdä valtiollisena toimenä, jonka hoitaminen oli uskottu kunnille.⁶²

3 UUDISTUKSIA TOTEUTTAMAAN

3.1 Vaivaishoitolautakunta perustetaan

Päätös erillisen vaivaishoitolautakunnan perustamisesta Keuruulle sekä sen kokoonpanosta tehtiin helmikuussa 1880 järjestetyssä kuntakokouksessa. Kokouksessa päätettiin, että vaivaishoitolautakunnan muodostaa esimies, varaesimies sekä 24 jäsentä, yksi jäsen kustakin ruodusta. Esimiehenä sekä jäsenenä toimivat samat henkilöt kuin kunnallislautakunnassakin. Lautakunnan kokoonpano päätettiin kolmeksi vuodeksi kerrallaan.⁶³

Ensimmäisen lautakunnan kokoonpano oli seuraavanlainen: Esimiehenä toimi kirkkoherra K.S.F. Bergroth ja varaesimiehenä suntio Fredrik Wilhelm Uskali Pöyhölän ruodista. Lautakunnan muut jäsenet olivat:

talollinen	Juho Lintula	Pohjaslahden ruodista
”	Nikodemus Leppäjärvi	Häkkisen ”
”	Samuli Seppälä	Mäntän ”
”	Mooses Sakari	Kolhon ”
”	Anshelm Loila	Loilan ”
”	Heikki Wäärinen	Moijasen ”
”	Abram Lankkua	Kivijärven ”
”	Job Ahola	Liesjärven ”
”	Abram Jukola	Jukolan ”
”	Juho Ampiala	Ampialan ”
”	Kalle Liukko	Liukon ”
”	Ananias Kiesinen	Kiesilän ”
”	Abram Lahtinen Ykspuu	Kopareen ”
”	Wilhelm Ylä Jouttimäki	Suolahden Mäkikylän ”
”	Samuli Lautamäki	Pohjaslahden Mäkikylän ”
”	Kalle Pekkala	Suolahden ”
”	Anshelm Winste’n	Mannisen ”
lautamies	Abram Heinänen	Tiusalan ”
”	Kalle Kajander	Haapamäen ”
kirkkoväärtti	Juho Riihimäki	Huttulan ”
maakauppia	Fredrik Flink	Wiinikan ”

⁶² Pulma 1995, 122–123 ; Jaakkola 1994, 117.

⁶³ Kuntakokouksen pöytäkirja 2.2.1880, KKA. Kts. myös liite 1 kartta.

kansakoulun opettaja Erland Salonen	Pappilan ”
torppari Juho Kallioaho	Välkyn ”
patruuna Gustaf Adolf Serlachius	Mäntän ruukin ”

Ajalle tyypillisesti kirkonmiehet ovat säilyttäneet asemansa vaivaishoidon johdossa. Tarkastellessa lautakunnan muiden jäsenten sosiaalista taustaa on erotettavissa, että lautakunnan ”luottamusmiehiksi” on valittu kunnan ylempää luokkaa sillä joukossa on ainoastaan yksi torppari. Itsellisiä lautakuntaan ei kuulunut ollenkaan. Selkeästi suurimman ryhmän lautakunnassa muodostavat talolliset. Tämä vahvistaa kuvaa Keuruusta hyvin maatalousvaltaisena alueena, josta puuttuvat hallinnolliset sekä ylimpään kansanluokkaan kuuluvat henkilöt. Kokoonpanoltaan lautakunta on ollut hyvin samanlainen koko 1880-luvun. Jäsenmäärä on jonkin verran vaihdellut riippuen ruotujen määrästä, mutta tietyt henkilöt ovat säilyttäneet paikkansa lautakunnissa koko vuosikymmenen ajan. Verrattaessa ensimmäisen lautakunnan kokoonpanoa vuoden 1888–1891 lautakunnan kokoonpanoon, voidaan todeta 11 jäsenen olevan edelleen samoja kuin lautakuntaa perustettaessa.⁶⁴ Kunnallisten tehtävien hoito oli siis selkeästi painottunut tiettyjen henkilöiden keskuuteen. Lautakuntien jäsenten voidaan nähdä edustaneen kunnallisen vallankäyttäjien joukkoa, pääasiallisesti he ovat olleet oman alueensa suurimpien talojen isäntiä tai muutoin olleet omalla alueellaan johtavassa ja kunnioitettavassa asemassa. Heidän auktoriteettiasemansa näyttää olleen vakiintunut ja kuntalaisten taholta hyväksytty.

Vaikka lautakunta perustettiin jo vuoden 1880 helmikuussa, on se pöytäkirjojen mukaan kokoontunut ensimmäiseen istuntoonsa vasta saman vuoden joulukuussa. Koska sekä vaivaishoitolautakunnan että kunnallislautakunnan jäsenet olivat alkuvuosina samoja, on mahdollista että vaivaishoidon asioita on käsitelty myös kunnallislautakunnan kokouksissa. Varmuutta tähän asiaan ei kuitenkaan saada, sillä kunnallislautakunnan pöytäkirjat tuolta ajalta ovat kadonneet.

Lautakunta on pitänyt kokouksia vuosina 1880–1891 hyvin vaihtelevasti. Luvut vaihtelevat perustamisvuoden yhdestä kokouksesta muiden vuosien 8 ja 19 kokoukserän välillä.⁶⁵ Mitään selvää logiikkaa kokousten pidolle ei pöytäkirjoista löydy. Ainoastaan joulukuussa pidetyt kokoukset olivat ”pääkokouksia”, sillä niihin kirjattiin aina saapuneeksi lähes kaikki

⁶⁴ Kuntakokouksen pöytäkirjat 19.10.1885, 24.9.1888, KKA. Vuonna 1885 valitut jäsenet jatkoivat myös vuodesta 1888 eteenpäin.

⁶⁵ Vaivaishoitolautakunnan pöytäkirjat 1880–1891, KKA.

vaivaishoitokunnan jäsenet sekä paljon muita asianosaisia kuntalaisia. Näissä kokouksissa toimitettiin jokavuotinen takseerinki⁶⁶, päätettiin vaivaisjyvien jaosta ruoduille sekä turvattomien lasten sijoituksesta samoin kuin vanhempien ja sairaiden henkilöiden hoidosta ja avustuksista seuraavaksi vuodeksi.⁶⁷

3.2 Mitkä ihmeen ohjesäännöt?

Vuoden 1879 vaivaishoitoasetuksessa määrättiin, että jokaisen vaivaishoito-yhdyskunnan tulee tehdä itselleen ohjesääntö oman alueensa vaivaishoidon järjestämisestä. Kunnille annettiin hyvin vapaat kädet ohjesääntöjen laadinnassa. Asetuksessa itse asiassa kehoitettiin laatimaan ohjesääntö niin, että se tukee seudun omia tapoja sekä olosuhteita. Ainoana kriteerinä ohjesäännölle oli, että se ei saanut olla lain tai vaivaishoidon asetuksen vastainen. Muuten sen sisältöön ei annettu minkäänlaisia ohjeita tai määräyksiä.

Valmis ohjesääntö tuli hyväksyttävä läänin kuvernöörillä. Jos kuvernööri katsoi, että kunta oli järjestänyt asiallisesti vaivaishoitonsa ja huolehtinut myös kerjäämisen estämisestä, hän vahvisti ohjesäännön sellaisenaan. Muussa tapauksessa hänen tuli lähettää ohjesääntö muutosehdotuksineen takaisin kuntaan, jonka tehtävänä oli muokata ohjesääntö kuvernöörin mallin mukaisesti ja tämän jälkeen lähettää se takaisin kuvernöörille. Myös kaikki muutokset jo voimassa olevaan ohjesääntöön tuli hyväksyttävä läänin kuvernöörillä.⁶⁸ Ohjesääntöjen sisältöä, tai sitä oliko kunnalla ylipäänsä ohjesääntöä koskien vaivaishoidon käytäntöjä, ei kuitenkaan juuri kontrolloitu ennen 1890-luvulla alkanutta ohjesääntöjen uudistamishanketta.

Vaivaishoidon tarkastelijan viran vakiintumisen myötä kuntien ohjesääntöihin ja niiden sisältöön alettiin kiinnittää enemmän huomiota. Vuoden 1891 maaliskuussa senaatti on lähettänyt läänien kuvernööreille kirjeen koskien kuntien vaivaishoidon ohjesääntöjä. Kirjeessä kehoitetaan kuvernöörejä *pitämään huolen siitä, että kunnat, joissa ei ohjesääntöä vielä ole sellaisen tekisivät ja kunnat, joissa jo ohjesääntö on tarkastaisivat ja uudistaisivat sitä tarpeen mukaan.*⁶⁹ Senaatin määräys vuodelta 1892 käskää kuvernöörin kysyä myös tarkastajan mielipidettä ohjesäännön

⁶⁶ Kuinka paljon kuntalaisten tuli maksaa veroa rahana tai viljana vaivaishoitohallitukselle.

⁶⁷ Vaivaishoitolautakunnan pöytäkirjat joulukuun kokoukset 1880–1910. Vuodesta 1884 lähtien avustuksia on jaettu sekä vakituksia että satunnaisia.

⁶⁸ Keisarillisen majesteetin armollinen asetus yleisestä vaivaishoidosta Suomen suurruhtinaanmaassa 17.3.1879, 9§.

⁶⁹ SVT XXI B 2/1894, s. 2.

sopivuudesta ennen kuin voi hyväksyä sen. Tarkastajalla ei kuitenkaan ollut sen suurempia valtuuksia kuin kuvernöörilläkään hylätä ohjesääntöä, jos se oli laadittu lain ja asetusten mukaisesti.⁷⁰

Tarkastaja ei saanut valtuuksia hylätä ohjesääntöä, jos se oli lainmukainen, vaikka hän olisi kokenut sen olevan muuten täysin sopimaton. Sen sijaan tarkastaja ohjeisti ja kannusti kuntia kysymään häneltä tai vaivaishoidon neuvojilta apua ja mielipidettä ohjesäännön sisältöön jo sen laadintavaiheessa. Tällä tavoin voitiin *karttaa turhia mutkia ja ajanhukkaa*.⁷¹

Käsikirjassaan (1899) Helsingius kokoaa yhteen sen tiedon, mitä hän toivoisi löytyvän jokaisen kunnan ohjesäännöstä. Ensinnäkin ohjesäännössä tulee olla selvitettyä se, kenelle ja minkälaisissa olosuhteissa apua annetaan. Laissa määriteltyjä vaivaisia kunta on velvollinen auttamaan kaikissa tilanteissa, mutta tämän lisäksi kunta saa itse määritellä keitä se on suostuvainen auttamaan vapaaehtoisesti ja millaisissa tilanteissa. Toisekseen ohjesääntöön tulisi kirjata, minkälaisia eri avunmuotoja kunnassa on käytössä. Tähän yhteyteen tulisi myös mainita kenelle mikäkin avunmuoto on tarkoitettu.

Ohjesäännössä tulisi myös olla selvitys siitä, minkälainen vaivaishoitohallitus kunnassa toimii. Tässä yhteydessä Helsingius korostaa erillisten lautakuntien toimivuutta etenkin suuremmissa kunnissa sekä naisjäsenten tarpeellisuutta. Hän myös pitää tärkeänä, että ohjesääntöön kirjataan tarkasti millä tavalla vaivaishoidon piiriin kuuluvia tulee tarkkailla, so. kuinka usein heidän luonaan tulee vierailla ja mitä asioita näillä käynneillä tulee huomioida. Näiden seikkojen lisäksi kaikkien sellaisten kuntien, joissa on vaivaistalo, -maja tai muu vastaava hoitolaitos tulisi ohjesääntöön kirjata keitä varten laitos on ja kuinka sitä tulee hoitaa. Erikseen hän vielä mainitsee, että ohjesääntöön tulisi kirjata myös ne seikat, minkä perusteella vaivaistalolle valitaan johtaja tai johtajatar ja mille elimelle kuuluu oikeus valita kyseinen henkilö. Ilman selvitystä tästä ohjesääntö on hänen mukaansa vajavainen eikä täytä laillisuuden kriteereitä. Lopuksi Helsingius vielä mainitsee, että ohjesääntöön voidaan kirjata myös millä tavoin vaivaisvero kunnassa määräytyy ja kuinka se kerätään.⁷²

⁷⁰ Helsingius 1899, 224–225.

⁷¹ Helsingius 1899, 225.

⁷² Helsingius 1899, 226–230.

Kuten jo aiemmin mainittiin, vaivaishoidon tarkastelijalla ei siis ollut oikeutta hylätä ohjesääntöä, ellei se ollut lain ja asetusten vastainen. Käsikirjan tarkat ohjeet ohjesääntöjen vaatimuksista sekä tilastot Helsingiuksen hylkäämistä ohjesäännöistä kertovat kuitenkin selkeästi, että tarkastaja otti työnsä hyvin tosissaan eikä katsonut puutteita läpi sormien. Vuosien 1892–1897 välisenä aikana Helsingius tarkasti yhteensä 755 ohjesääntöä, joista hyväksyi ainoastaan 280.⁷³ Käytännössä hänellä siis oli valta määritellä, minkälaista kunnallisen vaivaishoidon tulee olla. Van Aerschot kirjoittaa tutkimuksessaan, että paikallisyhteisöt joutuivat alistumaan valtakunnalliseen vaivaishoitopolitiikkaan, joka oli osittain ristiriidassa vuoden 1879 annetun vaivaishoitoasetuksen kanssa. Asetuksen kunnille määrittämät itsehallinnolliset periaatteet jäivät monin paikoin valtiojohtoiseen pyrkivän vaivaishoitopolitiikan jalkoihin. Päätöksistä valittaminen ei ollut kannattavaa, sillä viimeisenä valitusinstanssina toimi senaatti, joka vastasi vaivaishoitopolitiikasta ja näin ollen seiso i vaivaishoidon tarkastajan mielipiteen ja tahdon takana.⁷⁴

Senaatin määräys siitä, että ohjesäännöt tulee vuodesta 1892 eteenpäin luetuttaa kuvernöörin lisäksi myös tarkastajalla,⁷⁵ henkii selkeää muutosta valtion kiinnostuksen lisääntymisestä kunnallisiin vaivaishoidon asioihin. Käytännön kannalta voidaan olettaa, että tarkastajan lisääntynyt vaikutus vaivaishoidon ohjesääntöjä koskien on johtunut myös siitä, että kyseisen alan asiantuntijana hän oli paras henkilö arvioimaan olivatko ohjesäännöt laillisia. Näin ollen on kyetty keventämään läänin kuvernöörin työtaakkaa ja vahvistettu samalla tarkastajan asemaa vaivaishoidon asioiden hoitajana. Tarkastajalle annettu valtuutus on osoitus tarkastajan ja valtion pyrkimyksestä yhdenmukaistaa kunnallista vaivaishoitoa maanlaajuisesti. Yhdenmukaistamistoimilla taas on pyritty saavuttamaan parempi kontrolli kuntien toimintaan.

⁷³ SVT XXI B 5/1897, 4.

⁷⁴ Van Aerschot 1996, 121–122.

⁷⁵ Lääninhallitukset oli velvoitettu valvomaan vaivaishoitoa v.1879 lähtien. Tiuhonen 1986, 33.

3.3 Hallinnollista opettelua: ensimmäinen ohjesääntö

Keuruulta ensimmäinen ohjesääntöehdotus löytyy vasta vuodelta 1890, mikä tukee ajatusta siitä, että ohjesääntöjen teko ei ollut kovinkaan yleistä eikä sitä koettu pakolliseksi ja kuntia velvoittavaksi toimeksi, vaikka se lakiin olikin kirjattu. Keuruun kuntakokous on vuoden 1889 maaliskuussa nimennyt 11-henkisen toimikunnan, jonka tehtävänä oli tehdä selvitys millä tavalla kunnan vaivaishoito tulevaisuudessa tulisi järjestää.⁷⁶ Tämän toimikunnan työn tuloksena on syntynyt ensimmäinen kunnallinen vaivaishoidon ohjesääntö Keuruulle.

Hallinnollisesti kunta toimi ohjesäännön mukaan yhtenä vaivaishoitoyhdyskuntana kuten vuoden 1879 asetus määräsi. Kunnassa toimi vuonna 1880 perustettu vaivaishoitolautakunta, mutta ilmeisesti suuren kokonsa takia Keuruu oli päätnyt jakamaan oman kuntansa vielä 18 piirikuntaan, joista jokainen muodostaisi oman vaivaishoitoalueensa. Piirikuntajaolla haettiin ilmeisesti helpotusta pitkiin lautakunnan kokouksiin, sillä ohjaamalla niin sanotun arkipäiväisen valvomisen piirikunnille, jäisi lautakunnalle enemmän aikaa keskittyä isompien kysymysten ratkaisuun.

Kunnallislautakunnan tehtävänä oli tarkan jakoehdotuksen tekeminen, jossa määriteltiin se keitä vaivaisavun piiriin kunnassa kuului ja se mihin piiriin kukin vaivainen kuului. Näillä toimenpiteillä pyrittiin varmistamaan, ettei millekään piirikunnalle lankeaisi muita raskaampaa vaivaishoitorasitusta, kuten vuoden 1879 asetuksessa edellytettiin. Kuntalaisille varattiin myös oikeus tehdä mahdollisia muistutuksia jakopiireistä ennen kuin jako saisi lainvoiman.⁷⁷ Valituksia ei jaosta kuitenkaan ilmeisesti ole tullut, sillä ohjesääntö tai piirijako ei ole muuttuneet kunnallislautakunnan ja kuntakokouksen kokousten välillä.

Lainvoiman saatuaan jako pysyisi samana seuraavat kolme vuotta. Tässä suhteessa ohjesääntö erosi vuoden 1879 asetuksesta, joka määritteli piirijaon kestoksi viisi vuotta, ellei ollut painavaa syytä tehdä sitä aiemmin.⁷⁸ Kolmen vuoden ajanjakso on kuitenkin selitettävissä sillä, että kunnalliset toimielimet valittiin Keuruulla tuolloin kolmen vuoden välein. Näin ollen kuntalaiset ovat ilmeisesti halunneet sitoa myös piirikuntajaon samalla tavalla päätettäväksi.⁷⁹

⁷⁶ Keuruun kuntakokouksen pöytäkirja 30.3.1889, KKA.

⁷⁷ Keuruun kuntakokouksen pöytäkirja 4.6.1890, KKA.

⁷⁸ Ibid.; Keisarillisen majesteetin armollinen asetus yleisestä waiwaishoidosta 17.3.1879 10§.

⁷⁹ Vuoden 1852 vaivaishoitoasetuksessa piirijaon kesto on määritelty kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Pukero 2009,75.

Hallinnollisesti ohjesääntö määrittelee, että piirikuntien asioita tulee hoitaa kuten vuoden 1879 asetus määrää. Tällä tarkoitetaan sitä, että jokaiseen piirikuntaan valitaan johtaja tai vastaavasti hallitus, johon kuuluu esimies ja vähintään kaksi jäsentä. He eivät ole oikeutettuja palkkaan ja heidän toimikautensa kestää aina vuoden kerrallaan. Heidän tehtävänä on hoitaa ja valvoa oman piirinsä alueelle kuuluvia vaivaisia. Jokaisen vuoden lopussa piirikunnat ovat velvollisia toimittamaan kunnallislautakunnalle tarkat tilit sekä todistukset menoistaan ja tuloistaan. Ohjesäännössä määritellään myös, että jos joku vuoden aikana hakee apua yleisestä vaivaishoidon kassasta, tulee hänen kyetä esittämään oman piirinsä johtajan allekirjoittama köyhyystodistus, jonka perusteella lautakunta sitten jälkikäteen laskuttaa menot vaivaisen piiriltä, jos sillä varoja on. Tämän pykälän lisäksi ohjesäännössä mainitaan vaivaisia koskien ainoastaan, että jos johonkin piiriin ilmestyy mielenvikaisia, on tästä toimitettava välittömästi tieto kuntakokoukselle ja jos havaitaan jonkun kerjäävään ulkona piiristään, on hänen kanssaan meneteltävä kuten vuoden 1879 asetus määrää. Tällä tarkoitetaan ilmeisesti kerjääjän palauttamista omaan piiriinsä sekä mahdollisten kulujen korvaamista piirien välillä.⁸⁰

Keuruulla ensimmäinen ohjesääntö on laadittu kunnallislautakunnan, ei suinkaan vaivaishoitolautakunnan kokouksessa, vaikka kunnalla oli ollut erillinen vaivaishoitolautakunta jo vuodesta 1880 lähtien.⁸¹ Kunnallislautakunta ei myöskään ollut aiemmin tai tämän jälkeen käsitellyt juuri ollenkaan muita vaivaishoitoon liittyviä kysymyksiä. Ehkäpä epäselvyys siitä, kenelle virallisten esitysten valmistelu kunnassa kuului, johti siihen, että ensimmäinen ohjesääntö oli kunnallislautakunnan eikä vaivaishoitolautakunnan tekemä. Tätä seikkaa tukee myös se, että sisällöltään ohjesääntö oli hyvin painottunut hallinnollisiin ja taloudellisiin tekijöihin. Ohjeet vaivaisten konkreettisesta auttamisesta ja eri hoitomuodoista puuttuivat esityksestä lähes täysin. Ohjesäännön laatiminen on siis nähty ennemminkin hallinnollisena toimenpiteenä kuin vaivaisten hoidon uudistuksen apuvälineenä.

Kokonaisuudessaan ohjesääntö oli hyvin suppea, eikä siinä eritelty juurikaan niitä asioita joita vaivaishoidontarkastaja myöhemmissä teksteissään ja ohjeistuksissaan painottaa. Ei siis olekaan ihme, että tarkastaja ei ole kyseiselle ohjesäännölle siunaustaan antanut, vaan hylännyt sen moniin eri seikkoihin vedoten.

⁸⁰ Keuruun kuntakokouksen pöytäkirja 4.6.1890, KKA.: Keisarillisen majesteetin armollinen asetus yleisestä vaivaishoidosta 17.3.1879, artikkeli 4.

⁸¹ Lautakuntien jäsenet tosin olivat lähestulkoon samat aina vuosisadan lopulle asti.

Vaasan läänin kuvernöörille osoittamassa kirjeessään Helsingius kirjaa yksityiskohtaisesti ne syyt, jotka toimivat esteenä ohjesäännön vahvistamiselle. Ensinnä kuntakokouksessa, jossa ohjesääntö hyväksytään, tulee olla edustettuna vähintään kolmasosa kunnan äänimäärästä. Minkäänlaista selvitystä paikalla olleista ei kuitenkaan ole esitetty. Toisekseen ehdotus ei hänen mukaansa käsittele kaikkia niitä määräyksiä, jotka vuoden 1879 vaivaishoitoasetuksessa mainitaan. Kolmanneksi hän näkee kolmen vuoden aikamäärityksen olevan ristiriidassa asetuksessa mainitun viiden vuoden kanssa. Hän ei myöskään allekirjoita ohjesäännössä määriteltyjä hoitomaksuja, sillä ei koe niitä realistisiksi ja epäilee myös samalla ohjesäännössä mainittua sakkorangaistusta lainvastaiseksi. Lopuksi hän toteaa, että sen lisäksi että ohjesäännöt tulee laatia lakia ja asetuksia noudattaen on niistä myös löydyttävä tarpeeksi laajat selvitykset siitä, miten vaivaishoito kunnassa järjestetään. Ohjesäännössä ei myöskään määritellä missä muodossa vaivaishoito tulee toteuttaa tai millä tavoin apua nauttiva elättää ja ylläpitää. Edellä mainittuihin seikkoihin vedoten tarkastaja esittää kuvernöörille ohjesäännön hylkäämistä, kunnes kunta toimittaa tarkan selvityksen siitä, että päätös on tehty tai tullaan tekemään laillisessa järjestyksessä ja säännöstä löytyvät puutteet on korjattu.⁸²

Vaikka Helsingiuksella ei siis ollut oikeutta hylätä lainmukaista ohjesääntöä, on hänen vastineestaan kuitenkin havaittavissa selkeästi se, että helpolla hän ei kuntia päästänyt. Pieniäkään puutteita ei katsottu läpi sormien. Tämä on osoitus myös siitä, että Helsingius on ymmärtänyt hallinnon yhdenmukaistamisen tärkeyden. Kuntien suuri määrä vaati sitä, että käytännöt ja tavat olivat samankaltaisia, jotta niiden valvonta ja ohjaus olisi mahdollista.

Keuruun ensimmäinen ohjesääntö voidaan nähdä eräänlaisena ohjesäännön harjoituskappaleena ja samalla kokeiluna uutta ohjausvaltaa, eli Helsingiusta, kohtaan. Epävarmuutta on nähtävissä niin päätöksenteon laillisuuden noudattamisessa kuin oikean työnjaon kanssakin. Kunnan toimijat eivät selkeästi ole vielä sisäistäneet kaikkea sitä, mitä kunnallisen vaivaishoidon hallinnointi vaatii. Toisaalta on myös mahdollista, että kuntalaiset eivät ymmärtäneet kuinka tosissaan tarkastaja vaatimustensa kanssa oli. Olihan asiat saatu aina hoitaa niin kuin kunnassa oli parhaaksi nähty. Johtuiko ohjesäännön toimimattomuus kunnan päättäjien heikosta osaamisesta ja tietotaidosta vai siitä, että kuntalaiset eivät olleet tottuneet siihen, että muu tahot puuttuvat heidän työhönsä jää

⁸² Helsingiuksen kirje Vaasan läänin kuvernöörille 13.1.1891, Fb 28 No 369 Keuruu 1891–1911, KA.

spekuloinniksi.⁸³ Ensimmäiset askeleet kunnan ja valtion välisessä työnjaossa oli nyt kuitenkin otettu.

3.4 Vaivaishoidon muodot: ruotuhoitoa, pitäjänkiertoa, huutokauppoja sekä avustuksia ja laitoshoidoa

Vaivaishoidon käsikirjassaan tarkastaja Helsingius kirjaa suositelluiksi huollonmuodoiksi:

*a) hoito yleisessä sairaalassa, mielenvikaisten sairaalassa tahi senkaltaisessa laitoksessa, b) elänteelle antaminen yksityiselle, c) vastaanottaminen kunnan vaivaishoitolaitokseen ja d) apu rahassa, viljassa tai muissa luonnontuotteissa.*⁸⁴ Keuruun ensimmäisessä vaivaishoidon ohjesäännössä ei ole mainintoja niistä tavoista, joilla vaivaisia kunnassa tulee auttaa. Tämä on selitettävissä osin sillä, että Helsingiuksen käsikirja ei vielä ollut ilmestynyt, eikä kunnilla ollut selkeää ohjetta, jonka mukaan kirjata kunnassa käytössä olevat huoltomuodot. Ilmeisesti vakiintuneiden käytäntöjen on koettu olevan toimivia, eikä niiden erillistä kirjaamista ole näin ollen myöskään nähty tarpeellisenä. 1880-luvulla Keuruun kunnassa käytössä olleita huoltomuotoja olivat ruotuhoito, pitäjänkierto, elätehuutokaupat sekä avustukset.

Taulukko 1. Keuruun kunnallisten avustusmuotojen jakaantuminen 1881–1887

vuosi	turvahuoneissa elätetyt sekä huutolaiset	ruotuvaivaiset	elätukseen apua saaneet	yhteensä
1881	39	30	57	126
1883	41	31	98	170
1885	56	31	86	173
1887	83	32	46	161

Lähde SVT XXI A Köyhäinhuoltotilasto 1–4.

Yllä olevaan taulukkoon on koottu Suomen Viralliseen Tilastoon annetut tiedot Keuruun kunnan vaivaishoidon avustusmuotojen jakautumisesta. 1880-luvulla tilastoihin jaoteltiin vaivaisavun piiriin kuuluvat kolmeen eri kategoriaan; turvahuoneissa elätetyt sekä huutolaiset, ruotuvaivaiset sekä elätukseen apua saaneet. Koska kategoriat ovat ensimmäisen ja kolmannen osion kohdalla melko laajat, on tilaston avulla vaikea saada selville kuinka avunmuodot todellisuudessa jakaantuivat. Elätukseen apua saaneiden joukosta ei erotella sitä kuinka moni sai vuotuista avustusta ja kuinka moni satunnaista⁸⁵. Kunnan omissa pöytäkirjoissa näiden henkilöiden välille kuitenkin

⁸³ Kuten jo aiemmin tekstissä käy ilmi, Helsingius hylkäsi hyvin suuren osan kuntien ohjesäännöistä. Näin ollen Keuruun tapaus ei mitenkään erotu joukosta.

⁸⁴ Helsingius 1899, 226.

⁸⁵ Satunnaisilla avustuksilla tarkoitetaan tilanteen mukaan annettuja avustuksia kuten lääkkeitä, sairaalamaksuja jne.

tehdään ero jo 1880-luvulla. Tilastossa ei myöskään ole huomioitu tai ainakaan eritelty pitäjää kiertäneitä henkilöitä eikä kunnan ulkopuolisiin laitoksiin lähetettyjen henkilöiden määrää. Hoitomuodot olivat siis ajanjaksolla viralliseen tilastoon kirjattuja vaihtoehtoja moninaisemmat.

Ruotuhoito

Ruotujärjestelmä vakiintui 1800-luvun alkupuolella yhdeksi keskeiseksi vaivaishoidon muodoksi. Talot jaettiin ruotuihin kuntakokouksissa ja näissä myös sovittiin kenestä köyhästä kunkin ruodun oli huolehdittava. Kunkin ruotutalon tuli vuorollaan huolehtia avustettavasta varallisuutensa mukaan ja toimittaa hänet sitten seuraavaan taloon. Vastavuoroisesti ruotilaiset olivat velvollisia auttamaan talon töissä voimiensa mukaan. Ruotujärjestelmän avulla siis määriteltiin se yhteisö, joka oli vastuussa tietyn vaivaisen huollosta.⁸⁶ Vuoden 1852 vaivaishoitoasetuksessa ruotuhoito ja siihen kuuluvat velvollisuudet määriteltiin melko tarkasti, sen sijaan vuoden 1879 asetuksessa ruotujärjestelmästä ei enää puhuta mitään. Myös tarkastaja Helsingius tuomitsee kyseisen huoltomuodon käsikirjassaan eikä sitä kenellekään suosittele.⁸⁷ Ruotujärjestelmä onkin oiva esimerkki maaseudulle juurtuneesta perinteestä, jonka kitkemiseksi tarkastaja Helsingius joutui tekemään kovan työn. Näin tapahtui myös Keuruun kunnan tapauksessa.

Keuruulla ruotujärjestelmällä on tarkoitettu osittain samaa kuin vuoden 1879 vaivaishoitoasetuksessa mainitulla piirijaolla, vaikka jako ei kunnassa koskaan virallista asemaa olekaan saanut. Tästä syystä johtuen puhuttaessa ruotuvaivaisista on erotettava toisistaan ruoduissa toisten taloissa elävät vaivaiset, sekä omissa taloissaan elävät, mutta vaivaisjyvillä⁸⁸ avustetut vaivaiset. Tässä yhteydessä kyse on ensiksi mainituista, vaikkakin ruotujen olemassaoloon ovat luultavasti vaikuttaneet enemmän jälkimmäiset. Ruotuhoito oli Keuruulla yleinen tapa. Kunnan suuri koko vaikeutti vaivaisten keskitettyä auttamista ja näin ollen ruotuhoito on koettu toimivaksi ratkaisuksi. Ruotujen määrä vaihteli Keuruulla vuosien 1880–1894 välisenä aikana 17 ja 21 ruodun välillä. Tämän jälkeen ruotujen määrä putosi vuosiksi 1895–1897 vaihdellen viiden ja yhdentoista välillä,⁸⁹ kunnes vuoden 1898 joulukuun kokouksessa ruotujakoa ei enää suoritettu ollenkaan.⁹⁰

⁸⁶ Karisto, Takalo & Haapola 1998, 229; Toikko 2005, 40.

⁸⁷ Helsingius 1899, 17–20.

⁸⁸ Vaivaisjyvä = avustus vähävaraisille annettiin ennen rahatalouteen siirtymistä viljana. Huomaa ero ruotuvaivaisen ja jyvärudin välillä. Jyvärudi = ruodun luovuttamalla viljalla kotonaan elävä henkilö. Eenilä 1969, 10

⁸⁹ Väite perustuu kokouksissa vaivaisjyvien jaon yhteydessä mainittuihin ruotumääriin.

⁹⁰ Kts. vaivaishoitolautakunnan joulukuun kokousten pöytäkirjat v.1880–1900.

Ruotujärjestelmä on siis lakkautettu Keuruulla vasta vuonna 1898, vaikka kunta on jo vuoden 1893 ohjesäännössä kirjannut luopuvansa siitä.⁹¹

Pitäjänkierto

Köyhät, joille ei ruotuja riittänyt, lähetettiin kiertämään taloja määrätyllä alueella kylässä tai koko pitäjässä. He anoivat elatustaan pariksi päiväksi kerrallaan. Tätä ruotujaon rinnalla säilynyttä järjestelmää kutsuttiin kylän- tai pitäjänkierroksi. Silloin kun kiertolaisia oli paljon liikkeellä, ei aina ollut selvää kenen kiertely oli kuntakokouksen laillistamaa ja ketkä olivat liikkeellä luvatta eli kerjuulla.⁹²

Keuruulla pitäjänkiertoa ei mainita virallisena avustuksenmuotona, mutta vaivaishoitolautekunnan pöytäkirjoista löytyy aina silloin tällöin mainintoja myöntymisistä pitäjänkiertoon. Vuonna 1880 asia on kirjattu niin, että N.N:n vaimo *kiertäköön* Keuruun seurakuntaa talosta taloon. Enemmän siis käskien kuin myöntyen, kun taas vuonna 1884 kiertolupa on myönnetty sillä ehdolla, että kiertolainen lupaa käyttäytyä hyvin. Asenteet ovat siis alkaneet muuttua kielteisimmiksi kiertoa kohtaan eikä luvan myöntäminen ole enää ollut itsestäänselvyys.

Pitäjänkierron ongelmallisuus liittyi vaikeuteen erottaa se kerjuusta, joka oli vuoden 1879 vaivaishoitoasetuksen mukaan kiellettyä. Ongelmalliseksi asian teki se, että oman kunnan sisällä ja todellisessa hädässä olevalla oli teknisesti oikeus kerjätä, toisin sanoen henkilöä ei siitä rangaistu, vaan hänen tilanteensa selvitettiin kunnan vaivaishoitohallituksen toimesta, joka sitten määräsi jatkotoimenpiteistä. Sen sijaan ulkopaikkakuntalaisen sekä pelkkää laiskuuttaan kerjäävän kohtaloksi tuli pidätys ja lähetys takaisin kotikuntaan omalla kustannuksella tai pahimmassa tapauksessa joutuminen läänin kuvernöörin rangaistavaksi.⁹³

Keuruun vaivaishoitohallituksen pöytäkirjoista löytyy melko vähän mainintoja kunnassa liikkuvista kerjäläisistä. Nämäkin maininnat liittyvät lähinnä kunnan omiin vaivaisiin, jotka on heitetty syystä tai toisesta ulos omasta ruodustaan ja joille vaivaishoitohallituksen on siitä syystä löydettävä uusi

⁹¹ Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolle Keuruun kunnassa 1893, KKA. Ohjesääntöjä käsitellään tarkemmin seuraavassa osiossa.

⁹² Karisto, Takalo & Haapola 1998, 230.

⁹³ Keisarillisen majesteetin armollinen asetus yleisestä vaivaishoidosta Suomen suurruhtinanmaassa 17.3.1879, VI artikkeli. Kts. myös Keuruun kuntakokouksen pöytäkirja 4.6.1890, KKA.

sijoituspaikka.⁹⁴ Tämä on sinällään outoa, sillä vaivaistalohankkeen yhteydessä kuntalaiset perustelevat talon tarvetta juuri sillä seikalla, että talon avulla *turmiollinen kerjuu kunnassamme* saataisiin viimeinkin loppumaan.⁹⁵ Yhtenä selittävänä tekijänä 1880-luvulla käytyyn puheeseen *turmiollisesta kerjäämisestä* voidaan nähdä naapurikuntien Pihlajaveden ja Multian suuret vaivaisapua nauttivien määrät. Köyhäinhoidon tilastojen mukaan Pihlajavedellä on ollut vuonna 1881 Vaasan läänin suurin avunsaajien määrä väkilukuun suhteutettuna, peräti 11,75 %. Vuonna 1883 kärkipaikkaa on pitänyt Multia ja vuonna 1885 Multialla on ollut läänin toiseksi suurin avuntarvitsijoiden joukko väkilukuun suhteutettuna. Näihin lukuihin nojaten voidaan olettaa, että naapuripitäjistä riitti kuljeksijoita myös Keuruulle.⁹⁶

Vaivaishoidontarkastajan lähettämään kiertokirjekyselyyn kerjäläistilanteesta kunnassa, löytyy yksi vastaus vuodelta 1893. Siinä todetaan, että kunnassa on otettu kiinni kahdeksan henkilöä kerjäämisestä ja heidät on lähetetty kotikuntiinsa.⁹⁷ Myös kuntakokousten pöytäkirjoista on löydettävissä joitakin mainintoja kerjäläisistä. Vuonna 1892 kuntakokous kirjaa, ettei kunta tahdo ryhtyä minkäänlaisiin toimiin kerjäläisten suhteen. Todettiin ainoastaan, että on jokaisen kuntalaisen ja etenkin kunnan piirimiesten velvollisuus ottaa kiinni muualta tulevia kerjäläisiä ja toimittaa heidät kruununpalvelijan luo.⁹⁸

Pitäjää kiertäneet henkilöt ovat vielä 1880-luvulle tultaessa olleet normaali osa kunnan elämää. Oletettavaa on, että kunnassa pitäjänkiertoa on oman kunnan asukkaiden toimesta harjoitettu vähän ja tämäkin kierto on ollut ruotuhoitoon verrattavissa olevaa toimintaa. Kuntalaisten asenteet kerjäläisiä kohtaan ovat olleet tiukempia. Koska oman kylän kerjäläisiin suhtauduttiin usein suopeammin kuin muualta tulleisiin,⁹⁹ on luultavaa, että 1880-luvun alussa Keuruulla on ollut ulkopaikkakuntalaisia kerjäläisiä, joihin kuntakokousten pohdinnatkin liittyvät. 1890-luvulle tultaessa kuntalaisten asenteet kerjäläisiä kohtaan muuttuvat kuitenkin melko välinpitämättömiksi. Luultavasti ulkopaikkakuntalaisten kerjäläisten määrä kunnassa on vähentynyt edelliseen vuosikymmeneen verrattuna, eikä se enää ole muodostanut samanlaista räsitetä kuntalaisille kuin ennen.

⁹⁴ Vaivaishoitolautakunnan pöytäkirja 18.5.1884, 20.9.1884, 26.7.1885, KKA.

⁹⁵ Vaivaiskodin toimikunnan pöytäkirja, 6.6.1887, KKA.

⁹⁶ SVT XXI A Köyhäinhoitotilasto 1–4.

⁹⁷ Vastaus kiertokirjeeseen 29.5.1893, Fb 41, KA.

⁹⁸ Kuntakokouksen pöytäkirja 12.12.1892.

⁹⁹ Pulma 2009, 77.

Elätteleento oli huoltomuotona kunnassa käytössä koko tarkasteluajanjakson, tosin se muutti muotoaan vuosien aikana. Tarkastelujakson ensimmäisen vuosikymmenen aikana elätteleento tapahtui huutokauppaamalla. Näissä useimmiten joulukuun kokousten yhteydessä pidetyissä huutokaupoissa vaivashoidon piiriin tulleet huutokaupattiin vähiten vaativalle. Keuruulla huutokaupattiin etenkin lapsia,¹⁰⁰ sillä heitä ei voitu samalla tavalla sijoittaa ruodulle tai lähettää pitäjää kiertämään kuten vanhempaa väkeä.¹⁰¹

Huutokauppojen huono maine nousi keskustelun aiheeksi 1880-luvulta lähtien, kun sanomalehdet alkoivat kirjoitella tapahtumista hyvin negatiiviseen sävyyn. Laissa huutokauppoja ei ollut kuitenkaan virallisesti kielletty, joten kuvernöörit eivät voineet sen perusteella hylätä ohjesääntöjä, joissa huutokaupat huoltomuotoina mainittiin, vaikka tarkastaja Helsingius näin esittikin.¹⁰² Keuruun kunnan huutokauppatilaisuuksia tutkittaessa huomionarvoiseksi nousi se seikka, että lapsia on sijoitettu myös omille vanhemmille sekä isovanhemmille samoin kuin iäkkäämpiä hoitolaisia on sijoitettu sukulaistensa luokse.¹⁰³ Tämä seikka tukee osaltaan vuoden 1879 vaivashoitoasetuksen vaatimusta, jonka mukaan verisukulaiset ovat toisistaan vastuussa.

Senaatti kielsi huutokaupat lopulta epäsuorasti vuosina 1891 ja 1892 antamillaan määräyksillä, mutta monet kunnat, mukaan lukien Keuruu, jatkoivat vanhoja käytäntöjä tästä huolimatta. Vähitellen 1890-luvulla huutokauppajärjestelmä alkoi kuitenkin muuttua inhimillisemmäksi sijoitusjärjestelmäksi, jolloin elättelelle sijoitettiin edelleen maksua vastaan, mutta hoitajan ja kunnan välille solmittiin erillinen sopimus, kontrahti, jossa hoitaja sitoutui huollettavan hyvään hoitoon ja ylläpitoon. Keuruulla kontrahdit otettiin käyttöön vuoden 1898 ohjesäännön myötä.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Turvattomia lapsia sijoitettiin *hyvämaineisille* hoitajille joulukuun kokouksissa kuten jo v.1874 oli määritelty. Joulukuun kokousten välillä heitä kuitenkin sijoitettiin *vähiten vaativalle*. Vuoden 1883 kokouksessa sijoituksen yhteydessä mainitaan hyvämaineisuuden lisäksi myös vähiten vaativa. Kts. esim. vaivashoitolautakunnan pöytäkirja 27.12.1880, 6.3.1882, 27.12.1883.

¹⁰¹ Esim. Vaivashoitolautakunnan pöytäkirjat 27.12.1880, 27.12.1883. Keuruulla on vuonna 1874 tehty ohje turvattomien lasten sijoituksesta, johon joulukuun kokouksissa aina viitataan. Etsinnöistäni huolimatta arkistoista ei kuitenkaan löydy ko. ohjetta, joten olettamukseni lasten hoitoon sijoittamisesta perustuu ainoastaan vaivashoitolautakunnan pöytäkirjamerkintöihin.

¹⁰² Piirainen 1958, 269–270.

¹⁰³ Kts. mm. vaivashoitolautakunnan pöytäkirja 27.12.1880, 27.12.1881, 27.12.1886, 27.-28.12.1893.

¹⁰⁴ Jaakkola 1994, 132–134 ; Vaivashoitolautakunnan pöytäkirja 27.12.1898, KKA; Keuruun kunnan waiwaishoidon säännöt 1898, KKA.

Vanhin ja kaikista ristiriidattomin vaivaisten huoltomuoto Keuruulla on ollut erilaisten avustusten myöntäminen. Avustutusten jakaminen on ollut selkeästi kunnan omissa käsissä olevaa toimintaa, johon valtio, eli Helsingius, ei ole tarkastelujaksolla suoraan puuttunut kertaakaan. Vaikka vuoden 1879 vaivaishoitoasetuksessa asetettiin nimenomaiseksi tavoitteeksi avohuollon minimoiminen vaivaistalojen avulla, kotiin myönnettävien avustusten määrä ei juuri laskenut.¹⁰⁵ Avustuksia oli kahdenlaisia, vakituisia ja satunnaisia. Vakituksilla avustuksilla tarkoitettiin koko vuodeksi myönnettävää avustusta, satunnaiset avustukset taas olivat lyhytkestoisempaan tarpeeseen osoitettuja kuten yksittäisiä lääke- tai ruoka-avustuksia.

Keuruulla vaivaisjyvien jakaminen toimi yhtenä tärkeimpänä avustuksen muotona 1880-luvulla. Tällä tarkoitettiin ruoduille jaettavia vaivaisjyviä, jotka kunkin ruodun esimies sitten jakoi alueensa apua tarvitseville.¹⁰⁶ 1890-luvun kuluessa vaivaisjyvien jaosta kuitenkin vähitellen luovuttiin raha- ja jauhoavustusten yleistyessä sekä ruotujärjestelmästä luopumisen myötä.¹⁰⁷ Tämän jälkeen Keuruulla satunnaisten avustusten määrä kohosi huomattavasti ja vakituisten avustusten määrä taas laski. Esimerkkejä Keuruulla myönnettyistä satunnaisista avustuksista ovat erilaiset matkakorvaukset muun muassa lääkärissä käyntiä varten jossakin suuremmassa kaupungissa sekä raha-, vilja- ja lääkeavustukset. Löytyypä pöytäkirjoista myös maininta entiselle piialle kustannettavista tekojaloistakin.¹⁰⁸

Ennen kunnan oman vaivaistalon perustamista pöytäkirjoista on löydettävissä joitakin mainintoja myös kunnan ulkopuolisiin laitoksiin lähettämisestä. Pääsääntöisesti nämä maininnat koskevat sairaalaan lähettämistä, mutta joukossa on myös muutama ”raivohullu” tai ”mielipuoli” tapaus, jotka on lähetetty Vaasaan tai Kuopioon laitoshoidoon.¹⁰⁹ Tässä yhteydessä on kuitenkin huomioitava vuoden 1865 kunnallisasetukseen kirjattu määräys ”...heikkomielisten hoidosta ja hulluinhuoneeseen ottamisesta kunnan kustannuksella, sekä siitä huolesta, joka on pidettävä niistä sokeista ja kuuromykistä, jotka eivät ole vaivaishoidon suojeltavina eivätkä voi itseänsä hoitaa ja ovat sukulaisitta...” tulee tehdä kuntakokouksissa.¹¹⁰ Keuruulla vastuu kyseisistä henkilöistä on

¹⁰⁵ Jaakkola 1994, 139.

¹⁰⁶ Huomaa ero ruotuvaivaisen ja jyvärudon välillä. Jyvärudon= ruodun luovuttamalla viljalla kotonaan elävä henkilö. Eenilä 1969, 10

¹⁰⁷ Jaakkola 1994, 140.

¹⁰⁸ Kts. esim. vaivaishoitolauskunnan pöytäkirja 13.7.1890, KKA.

¹⁰⁹ Vaivaishoitolauskunnan pöytäkirjat 3.4.1882, 22.7.1888, 10.12, 1888, 23.2.1891, KKA.

¹¹⁰ Keisarillisen majesteetin armollinen asetus kunnallishallituksesta maalla, 6.2.1865, 6§, 39§.

ollut jaettuna lautakunnan ja kuntakokouksen välillä, sillä molempien pöytäkirjoista löytyy merkintöjä tällaisten tapausten hoidosta. Näissä tapauksissa myös kustannukset jakaantuivat, osan hoitomaksu suoritettiin kunnankassasta toisten taas vaivaiskassasta.¹¹¹

3.5 ”Josko meidänkin kuntaan olisi oma vaivaiskoto saatava”

Vaivaistaloaate tuli Suomessa esiin vuoden 1879 asetusta valmistelleen komitean työn myötä. Komitea oli tutustunut Tanskan, Ruotisin ja Englannin vastaaviin laitoksiin ja päätyi esittämään tämänkaltaista laitosta parhaana ratkaisuna myös Suomen vaivaishoidonongelmiin. Johanna Annola kirjoittaa väitöskirjassaan Sigrun Kahlin ajatuksiin tukeutuen luterilaisen uskonäkemyksen sekä protestanttisen etiikan olleen pohjana Pohjois-Euroopan maissa harjoitetulle vaivaishoidolle. Luterilaisen ajatuksen mukaan työ on keino taistella köyhyyttä vastaan. Tälle ajatukselle perustui myös ensimmäisten työlaitosten synty.¹¹² Alkuperäinen ajatus siis oli luoda niin sanotuille pahatapaisille ja omaa syytään köyhille henkilöille sellainen laitos, johon heidät voitaisiin sijoittaa työtä tekemään ja näin ollen muuttumaan yhteiskunnan haitasta sen hyödyksi. Tällaisen kunnallisen työlaitoksen perustaminen kirjattiin myös jo vuoden 1879 vaivaishoitoasetukseen. Asetuksessa kirjattiin, että työlaitos voitaisiin perustaa myös kuntien välisellä yhteistyöllä, jotteivät kustannukset paisuisi liian suuriksi.¹¹³

Työlaitokset, jotka on mainittu jopa yhdeksi lain päätavoitteeksi, eivät kuitenkaan kunnissa saavuttaneet juuri minkäänlaista kannatusta. Osaksi tämä johtui varmasti siitä, ettei laissa millään tavalla eritelty laitosten tarkoitusta tai sitä kuinka niiden kuuluisi toimia. Käytännön tasolla pykälä jäikin kuolleeksi kirjaimeksi.¹¹⁴ Suomen ensimmäinen kunnallinen työlaitos perustettiin Mikkeliin 1868, se oli tarkoitettu pääasiallisesti työkykyisille henkilöille ja sinne otettiin työttömiä ja työtä vieroksuvia perhekunnittain. Työlaitosten lisäksi niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa oli ollut jo ainakin 1500-luvulta lähtien erillisiä lähinnä kirkon perustamia vaivaistupia, joihin voitiin sijoittaa alueen vaivaisia. Nämä vaivaistuvat eivät kuitenkaan olleet pitkäikäisiä eikä niillä ollut selkeää hallintoa tai toimintatapaa.¹¹⁵ Suomessa ensimmäinen varsinainen vaivaistalo perustettiin Turkuun 1861. Talolla oli oma henkilökuntansa ja ruokatalous. Työnteko ei kuulunut sen

¹¹¹ Kts. esim kuntakokouksen pöytäkirjat 26.8.1883, 21.12.1889, 18.1.1897, 29.7.1900, KKA.

¹¹² Annola 2011, 31–33. Kts. myös Pulma 1994, 56–59.

¹¹³ Keisarillisen majesteetin armollinen asetus yleisestä waiwaishoidosta 17.3.1879

¹¹⁴ Jaakkola 1994, 113–115; Pulma 1995, 103.

¹¹⁵ Annola 2011, 31–32; Kröger 1996, 31–32.

ohjelmaan. Kokonaiskuvaa katsottaessa voidaan huomata, että 1800-luvun puoliväliin tultaessa vaivaistaloja ja työlaitoksia oli Suomessa toiminnassa vain noin kymmenkunta.¹¹⁶

Vaivashoidonasetuksessa mainittu työlaitos nähtiin lainsäätäjien taholta eräänlaisena hybridinä näiden kahden laitoksen, työlaitoksen ja vaivaistalon, välillä. Tarkastaja Helsingius kuvaa käsikirjassaan vaivaistaloa ja sen tarkoitusta seuraavalla tavalla: ” *Vaivaistalojen tarkoitus on niinmuodoin seuraava: pakoittaa työhön kykeneviä henkilöitä niin paljon kuin mahdollista omin neuvoin toimeen tulemaan ja siten vähentää apuanauttivien lukua; saattaa kunnille tilaisuutta käyttämään heille tulevaa isännyysoikeutta enemmän tai vähemmän työhön kykenevien apuanauttivien suhteen ja pakoittaa laiskoja apuanauttivia työhön; sekä lopuksi hankkia mielenvikaisille, sairaille ja raihnaisille asianmukaista hoitoa ja rauhallista asuinsuojaa. Lyhyesti: vaivaistalojen tarkoitus on vapauttaa vaivashoidon oikeudettomista apuanauttivista ja hankkia todellisesti tarvitseville hyvää hoitoa. Vaivaistalon tulee sen vuoksi olla sekä työlaitos että sairaala eli hoitolaitos raihnaisille. Ellei näitä molempia seikkoja oteta huomioon, ei vaivaistalo vastaa tarkoitustaan.* ”¹¹⁷. Tällaisen yhdistelmän uskottiin olevan ratkaisu siis niin työkyvyttömiä köyhien, kuin irtolaisuudenkin ongelmiin.¹¹⁸ Paikallishallinnon tasolla tätä ylhäältä tullutta ajatusta ja uudistusta ei kuitenkaan osattu hyödyntää. Suurin syy tähän on varmasti ollut informaation puute, sillä tietoa näistä laitoksesta ei kunnille ole juurikaan jaeltu. Vasta vaivashoidontarkastajan myötä vaivaistaloaate levisi lähes kaikkiin Suomen kuntiin ja aloitti varsinaisen vaivaistalojen perustamisaallon.

Keuruulla ”*vaivaiskodosta*” keskustellaan ensimmäisen kerran jo vuonna 1886. Pöytäkirjan mukaan aiheesta on kuntalaisten keskuudessa syntynyt vilkas keskustelu ja yksimielisesti on päädytty siihen lopputulokseen, että ”*vaivaiskoto*” olisi kunnassa tarpeellinen ja hyödyllinen. Asiaa lähemmin selvittämään valittiin erityinen komitea, johon valittiin kunnassa ensimmäisen kerran myös naisjäseniä.¹¹⁹

Kyseiseltä komitealta on jäänyt jälkeensä ainoastaan kaksi kokouspöytäkirjaa vuodelta 1887. Ensimmäisessä kokouksessa komitea on päättänyt lähettää yhden jäsenen tutustumaan Mikkelin vaivaiskotiin mallia ottamaan. Tämän lisäksi on päätetty, että vaivaiskodista tulisi tehdä niin laaja,

¹¹⁶ Jaakkola 1994, 114–115.

¹¹⁷ Helsingius 1899, s.49.

¹¹⁸ Pulma 1995, 102–103.

¹¹⁹ Kuntakokouksen pöytäkirja 20.12.1886, KKA. Vihola 1983, 266. Naispuoliset jäsenet olivat kirkkoherran ja kappalaisen puoliset sekä Saxberg-Kolho –talon emäntä.

että kaikki kerjuulla elävät kuntalaiset voidaan sinne sijoittaa mukaan lukien lapset. Myöhemmin samana vuonna pidetystä kokouksesta todetaan vain lyhyesti, että Mikkelin vaivaiskodista on kuultu huonoja asioita, eikä se näin ollen kelpaa malliksi Keuruulle. Mallitalon puuttumisesta huolimatta komitea päättää ehdottaa kuntakokouksessa Saukon tilan ostoa vaivaistaloksi 10000 markan hintaan. Perusteluna pöytäkirjassa lukee ”*saadaksemme vihdoinkin lopun turmiota tuottavalle kerjuulle kunnassamme*”.¹²⁰ Kuntalaiset ovat siis nähneet vaivaistalon ratkaisuna kerjäämisen lopettamiseksi. Missään yhteydessä ei mainita, että talo tulisi rakentaa muita kuin kerjuulla kulkevia henkilöitä varten. Tämä henkii samaa ajattelua kuin valtiotasolla, jossa vaivaistalot nähtiin ratkaisuna sille vaivaisten joukolle, jotka olivat itse aiheuttaneet oman ahdinkonsa. Erotettavissa on siis jako niin sanottuihin ”hyviin” ja ”huonoihin” vaivaisiin. Näitä ”hyviä”, eli niitä, jotka ovat itse syyttömiä huonoon asemaansa, kuntalaiset ovat valmiita auttamaan edelleen samojen käytäntöjen mukaan kuin ennenkin.

Tämän kokouksen jälkeen asiaan kuitenkin palataan vasta viiden vuoden päästä, jolloin kokous päättää valtuuttaa vaivaishoidon esimiehen pyytämään G.A. Helsingiusta ottamaan osaa piakkoin pidettävään kuntakokoukseen, jossa on tarkoitus keskustella Keuruun vaivaishoidon uudesta järjestämisestä. Tämän lisäksi kokous päätti, että vuonna 1886 valitun toimikunnan olisi vihdoinkin ryhdyttävä sille kuuluvien tehtävien hoitoon vaivaistaloasiassa ja ruvettava tiedustelemaan sopivaa vaivaistalopaikkaa.¹²¹ Ilmeisesti komitean vuonna 1887 kirjatut toimet ovat jääneet käytännön tasolla toteuttamatta. Saukon tilan ostamista ei kuntakokoukselle ole esitetty. Liekö kerjuu vähentynyt kunnassa itsestään vai onko ongelma päätetty vain jättää huomiotta. Joka tapauksessa vaivaistalon perustamiseen palataan vasta 1891, jolloin vaivaishoidontarkastaja Helsingiuksen vaikutus asiaan on jo huomattavissa.

Mikko Ikonen kirjoittaa tutkielmassaan Keski-Suomen vaivaistaloista kuinka vaivaishoitolaitoksen perustaminen oli moniosainen tapahtuma, mihin liittyi mielipiteiden vaihtoa, toimikuntia, päätöksiä, valituksia ja suunnitelmia. Keuruun tilanne oli siis hyvin samankaltainen kuin muissakin Keski-Suomen pitäjissä, joissa keskustelua vaivaistalon tarpeellisuudesta käytiin monin paikoin jo 1880-luvulla, mutta varsinaiseen toimeen ryhdyttiin usein vasta monen vuoden kuluttua tuosta ensimmäisestä keskustelusta.¹²²

¹²⁰ Vaivaiskodin toimikunnan pöytäkirja 17.1.1887, 6.6.1887, KKA.

¹²¹ Kuntakokouksen pöytäkirja 7.7.1891, KKA.

¹²² Ikonen 1992, 114–116.

4 ”NÄIN ON TEHTY AINA ENNENKIN”

4.1 Vaivaishoitolautakunta hakee muotoaan

Vaivaishoitolautakuntaa Keuruulle perustettaessa oli määritelty, että kunnallislautakunnassa ja vaivaishoitolautakunnassa toimisivat samat jäsenet ja myös puheenjohtaja olisi molemmissa lautakunnissa sama. Puheenjohtajan osalta käytäntö muuttui jo toista vaivaishoitolautakuntaa nimitettäessä vuonna 1882, mutta lautakuntien muut jäsenet olivat samoja aina vuoteen 1897 saakka. Vuoden 1897 jälkeen lautakunnan jäsenten sosiaalista taustaa ei myöskään enää mainita.¹²³ Pöytäkirjojen mukaan lautakunnan hoitamat tehtävät eivät juuri ole muuttuneet siirryttäessä 1880-luvulta 1890-luvulle. Suurimmat muutokset ovat tapahtuneet annetuissa hoitomuodoissa.

Kokouksia lautakunta piti lähes samalla rytmillä kuin aiempanakin vuosikymmenenä. Kokousmäärät vaihtelivat seitsemän ja viidentoista välillä. Joulukuun kokousten merkitys kasvoi tällä jaksolla entisestään, sillä vuonna 1891 joulukuun kokoukset muuttuivat kaksipäiväisiksi, jotta kaikki tarpeelliset asiat saataisiin käsiteltyä. Toinen päivä oli varattu yleensä takseerauksen selvittämiseksi sekä avustusten myöntämiselle ja toinen päivä vaivaishoitolaisten sijoituksille.¹²⁴

Vaivaishoitoa hallinnoitiin myös tällä ajanjaksolla ruotujen avulla. Kunta oli jaettu alueisiin, ruotuihin, joista jokaisesta oli edustaja vaivaishoitolautakunnassa. Huomiota herättävin seikka ruotuihin liittyen on niiden lukumäärän lasku vuosikymmenen vaihteessa ja kaksinkertaistuminen vuosien 1898–1900 lautakuntaa muodostettaessa. Vuodet 1895–1897 ruotuja oli ollut 13, mutta vuonna 1898 ruotujen määrä nousi 25 ja vuonna 1901 ruotuja oli jo 28. Tämä näkyi tietysti myös lautakunnan jäsenten määrässä, joka nousi samassa suhteessa.¹²⁵ Ruotujen määrän vaihteluun ei löytynyt mitään syytä pöytäkirjoista tai tutkimuskirjallisuudesta. Näyttää kuitenkin siltä, että reilu 20 ruodun lukumäärä on ollut Keuruun kunnassa hallitsevin. Kunnan alueellisesti suuri koko, on ilmeisesti ollut syynä siihen, että ruotujen määrä on palannut hetkellisen laskun jälkeen lähelle sitä, mitä se oli jo lautakuntaa perustettaessa.

¹²³ Kuntakokouksen pöytäkirjat 2.2.1880, 18.9.1882, 19.10.1885, 24.9.1888, 7.12.1891, 3.9.1894, 27.9.1897, 17.9.1900. KKA.

¹²⁴ Kts. esim. Vaivaishoitolautakunnan pöytäkirja 27.–28.12.1893/1894. Vuosina 1908 ja 1909 joulukuun kokoukset ovat venyneet jopa kolmipäiväisiksi, ensimmäisenä päivänä sijoitettiin vanhukset, toisena lapset ja kolmantena päivänä sovittiin raha- ja jyväävustusten jakamisesta 28.–30.12.1908, 27.–29.12.1909, KKA.

¹²⁵ Kuntakokouksen pöytäkirjat 3.9.1894, 27.9.1897, 17.9.1900, KKA.

Lautakunnan jäseniä tarkastellessa on huomattavissa edelleen samoja piirteitä kuin aiemmallakin vuosikymmenellä eli samojen talojen isännät ovat käyttäneet kokouksissa päätösvaltaa. Toki henkilöt ovat vaihtuneet vuosien saatossa ja monessa ruodussa edustajaksi on noussut jonkin muun talon isäntä kuin alkuperäisessä jaossa, mutta vuosien 1904–1907 lautakunnasta löytyvät edelleen nimet Heinänen, Jukola, Ampiala, Liukko, Kiesinen, Ykspuu sekä Winsten, jotka vaikuttivat jo ensimmäisessä lautakunnassa.¹²⁶ Vaikka lautakunnan jäsenten sosiaalista taustaa ei enää vuoden 1897 jälkeen pöytäkirjoissa ole mainittu, ovat jäsenet edelleen edustaneet pääsääntöisesti kunnan niin sanottua ylempää luokkaa. Suurin osa heistä on edelleen nimiensä perusteella ollut talollisia. Elinkeinovapauslain jälkeen ammattien kirjo moninaistui myös maaseudulla. Tämän myötä uudet ammattinimikkeet ovat nostaneet vaikuttajien joukkoon myös muita kuin talollisia, tästä esimerkkinä Keuruun vaivaishoitolautakunnan esimiehenä 1890-luvulla toiminut kansakoulunopettaja Erland Salonen. Vasta yli kymmenen vuotta vaivaishoitoasetuksen ja vaivaishoitolautakunnan perustamisen jälkeen kirkonmiehet ovat Keuruulla väistyneet johtopaikalta vaivaishoidonasioiden hoitajina.

1890-luvun alussa tarkastaja Helsingius aloitti määrätietoisien tiedonkeruunsa kunnista kyetäkseen paremmin valvomaan ja kontrolloimaan kuntien vaivaishoitoa. Aivan ongelmitta työ ei kuitenkaan ole alkanut. Tästä osoituksena on vuonna 1892 Keuruun kunnan kirjoittama kysely tarkastajalle. Kyselyssä ihmetellään sitä suurta määrää papereita ja kyselyitä koskien vaivaishoidon asioita, joita kuntaan on jo kahtena vuonna lähetetty. Ensimmäinen kysely oli osoitettu vaivaishoitolautakunnan esimiehelle ja seuraavana vuonna tullut kunnallislautakunnan esimiehelle. Kumpikaan ei sisältänyt tietoa siitä, kenen velvollisuus nuo laput oli täyttää, milloin ne oli täytettävä tai mihin virastoon ne olisi lähetettävä. Viimeisenä huomiona kuntalaiset ovat vielä todenneet: *”muutoin ne näyttävät olevan jotenkin suuritöiset, jos ne oikein tarkoin aikoo täyttää.”*¹²⁷

Tässä esimerkissä on havaittavissa se, että tilanne oli uusi kummallekin osapuolelle. Kuntalaiset kokivat vaatimukset suuritöisinä ja niiden täyttövelvollisuuden epäselvänä. Tarkastaja taas ei ollut ymmärtänyt liittää kyselyidensä mukaan tarpeeksi selkeitä ohjeita saati palautusosoitetta. Helsingius on itsekin kirjoittanut olleensa uransa alkuaikoina *”nuori ja täydellisen kokematon kunnallisissa*

¹²⁶ Kts. jäsenet ensimmäisestä lautakunnasta ja kuntakokouksen pöytäkirja 28.9.1903, KKA. Osalla taloista oli kuitenkin tapahtunut sukupolvenvaihdos, sillä etunimet olivat jälkimmäisessä kokoonpanossa vaihtuneet.

¹²⁷ Keuruun vaivaishoitolautakunnan kirje tarkastaja Helsingiukselle 26.9.1892, Fb 28 No 369 Keuruu 1891–1911, KA.

toimissa".¹²⁸ Molemmipuolinen haparointi ja epävarmuus vahvistavat kuvaa uudistustyön vaatavuudesta sekä urakan suuruudesta. Kuntalaiset eivät vielä tunnustaneet tarkastajan auktoriteettia, vaan epäilivät kyselyiden tarpeellisuutta. Toisaalta tarkastajalle ei vielä tässä vaiheessa ollut muodostunut itselleenkaan täysin selkeää kuvaa roolistaan valtion ja kunnan välisenä virkamiehenä. Epäselvyydet heijastelevat myös sitä tosiasiaa, että hän ei vielä ollut löytänyt toimivia välineitä kunnallisen vaivaishoidon sekä kunnanpäättäjien ohjaukseen. Tämä osaltaan hankaloitti ja hidasti vaivaishoidon uudistustyön toteutumista.

4.2 Eikö tätä voikaan perua? Toinen ohjesääntö ja sen purkuyritykset

Ensimmäisen ohjesäännön jäätyä vahvistamatta kunta on jatkanut vaivaishoitoaan kuten aiemminkin. Seuraava ehdotus kunnalliseksi ohjesäännöksi on esitetty syyskuussa 1892.¹²⁹ Tämäkään ohjesääntö ei ole mennyt ensimmäisellä kerralla läpi, mutta pienten muutosten jälkeen kuvernööri on vihdoinkin vahvistanut sen ja ohjesääntö on painettu ja virallistettu vuonna 1893.¹³⁰

Sisällöltään ohjesääntö poikkeaa ensimmäisestä ehdotuksesta suuresti ollen samalla huomattavasti laajempi ja yksityiskohtaisempi.

Vaivaisavun piiriin kuuluvat määritellään samoin kuin vuoden 1879 vaivaishoitoasetuksessa.¹³¹ Tämän lisäksi ohjesäännössä eritellään mitä eri vaivaishoidonmuotoja kunta on velvollinen järjestämään. Nämä on jaettu neljään eri ryhmään joita ovat: a) elättäminen sairashuoneissa, hulluinhoitolaitoksissa, turvapaikassa tai muissa sellaisissa laitoksissa, jotka *eivät kuntaan kuulu*, b) ottamalla heidät elätettäväksi *kunnan vaivaistaloon*, c) toimittamalla heidät *elätteelle* hyväksi tunnettuihin perheisiin, tätä hoitomuotoa tulisi käyttää etenkin alle 15-vuotiaisiin ja d) antamalla *vakituista tai satunnaista apua* sellaisille köyhille, joilla on oma huone. Tätä apua ei kuitenkaan missään tapauksessa saa antaa *äpärälasten synnyttäjille*, vaan heidät on aina otettava vaivaistaloon jos ovat avun tarpeessa.¹³² Viimeinen huomio äpärälasten synnyttäjistä on melko huomiota herättävä, sillä vuoden 1879 asetus ei heistä erikseen mainitse mitään. Ilmeisesti avioliiton

¹²⁸ Jousimaa 1987, 22.

¹²⁹ Keuruun kuntakokouksen pöytäkirja 5.9.1892, KKA.

¹³⁰ Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolle Keuruun kunnassa 1893, 1, KKA.

¹³¹ Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolle Keuruun kunnassa 1893, 1-6§, KKA. Vrt. Keisarillisen majesteetin armollinen asetus yleisestä waiwaishoidosta 17.3.1879 1-4§, 18§, 31§.

¹³² Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolle Keuruun kunnassa 1893, 7§, KKA. Kursivoinnit M. Vanhanen.

ulkopuolella syntyneiden lasten suuri määrä Keuruulla oli syynä tähän määräykseen.¹³³ Muilta osin hoitomuodot vastaavat niitä suosituksia, joita vaivaishoidontarkastelija Helsingius kannatti.¹³⁴ Huomion arvoista on myös se seikka, että vaikka ohjesäännössä ei puhuta mitään ruotuhoidosta tai huutokaupoista, olivat nämä kuitenkin vielä vuonna 1893 Keuruulla hoitomuotoina käytössä.¹³⁵

Ohjesäännössä on myös selkeästi näkyvillä vuonna 1892 kunnassa käyttöön otettu Ylä-Heikkilän vaivaistalo. Säännöissä määritellään muun muassa vaivaistalon hallinto, järjestyssäännöt sekä vaivaistalossa olevien velvollisuudet ja oikeudet. Pykälän 24 mukaan korkeinta päätösvaltaa vaivaistalon asioista käyttää vaivaishoitohallitus, jolla on vastuu talon hoidosta ja taloudesta sekä päättäväältä siitä keitä taloon otetaan. Pykälässä kuitenkin jatketaan, että hallitus valitsee jäsenistään erillisen toimikunnan, joka lähemmin valvoo vaivaistalon käytännön toimintaa. Tämän lisäksi taloon tulee valita myös johtaja, jonka tehtävänä on valvoa järjestystä sekä huolehtia vaivaisten hoidosta.¹³⁶

Kuntakokouksen lähettämä ohjesääntöehdotus sekä hyväksytty ohjesääntö ovat lähes kaikilta kohdiltaan samanlaiset. Ainoan poikkeuksen muodostaa viralliseen versioon lisätty pykälä *”Hoitolaiset, jotka suinkin siihen kykenewät, ovat welwolliset työtä tekemään waiwaistalossa, niinkuin tawalliset palkolliset.”*¹³⁷ Pykälän lisäys heijastelee hyvin ajan vaatimuksia, sillä näkihän Helsingius vaivaistalot sekä työlaitoksina että raihnaisten hoitolaitoksina.¹³⁸

Selkeä muutos verrattuna vuoden 1890 vahvistamattomaan ohjesääntöön on vaivaishoidon hallintoa koskevat pykälät. Vuoden 1893 ohjesäännössä Keuruu määritellään yhdeksi ja jakamattomaksi vaivaishoitoyhdyskunnaksi.¹³⁹ Piirikuntajakoa ei siis enää mainita. Tämä muutos on osoitus Helsingiuksen vaikutuksesta ohjesääntöjen sisältöön, sillä hän ei henkilökohtaisesti nähnyt piirikuntajakoa toimivana ratkaisuna, eikä näin ollen mieluusti hyväksynyt ohjesääntöjä joissa piirikuntajako mainittiin.¹⁴⁰ Van Aerschot kirjoittaa myös valtion virallisen linjan olleen

¹³³ 1870-luvulla Keuruulla syntyi avioliiton ulkopuolella korkeimmillaan jopa 22 % lapsista, tämä on varmasti vaikuttanut myös myöhempien aikojen toimintaan, vaikka tarkkoja lukuja myöhemmiltä ajoilta en ole käsiini saanut. Vihola 1983, 33;270. Teemu Keskisarja(2010) kirjoittaa tutkimuksessaan G.A Serlachiuksesta, kuinka rahatalouden leviäminen saateollisuuden kasvun myötä aiheutti alueelle aikalaisten mukaan moraalikriisin, *”metsärahat juotiin ja äpäriä sikisi.”*, 169–170.

¹³⁴ Helsingius 1899, s. 226.

¹³⁵ Keuruun vaivaishoitolautakunnan pöytäkirjat v.1893, KKA.

¹³⁶ Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolle Keuruun kunnassa 1893, 24§, 30§, 33§, KKA.

¹³⁷ Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolle Keuruun kunnassa 1893, 35§, KKA.

¹³⁸ Helsingius 1899, s. 49.

¹³⁹ Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolle Keuruun kunnassa 1893, 20§, KKA.

¹⁴⁰ Helsingius 1899, s. 198–200.

piirikuntajakoa vastaan, sillä se hankaloitti vaivashoidon valvontaa ja vaivaistalojen perustamista.¹⁴¹

Ohjesäännön huomiota herättävin pykälä on 21 jossa kirjataan seuraavasti: ”*Waiwaishoitohallituksena on kunnallislautakunta, sekä kolme kunnassa asuvaa naista, jotka kuntakokous valitsee. Waiwaistalon johtajalla olkoon myös puhevalta waiwaishoitohallituksessa kaikissa asioissa, jotka eivät hänen asemaansa koske.*” . Keuruulla oli toiminut jo vuodesta 1880 lähtien kunnallislautakunnasta erillinen kunnallinen vaivashoitolautakunta eikä siihen koko tarkasteluajanjaksolla kuulunut yhtäkään naista.¹⁴² Mitään muutosta tähän ei ole havaittavissa myöskään vuoden 1893 jälkeen, vaan toiminta on jatkunut hyvin pitkälti samanlaisena kuin ennen ohjesäännön voimaantuloa. Tämän lisäksi vaivaistalon johtajien kommentteja ei ole löydettävissä pöytäkirjoista, mikä saa epäilemään, etteivät he ole kokouksiin edes osallistuneet.

Vertailemalla ohjesääntöön kirjattuja pykäläiä sekä vaivashoitolautakunnan kokouspöytäkirjoja on havaittavissa, että kyseinen ohjesääntö on mitä ilmeisimmin tehty ainoastaan näön vuoksi. Se vaikuttaa olevan lähes täydellinen kopio Helsingiuksen antamista ohjeista,¹⁴³ mutta todellisuuden kanssa sillä ei ole juuri mitään tekemistä.

Kuntalaiset ovat pian myös itse huomanneet, että vaivashoidon toteuttaminen kyseisen ohjesäännön mukaan vaatii kunnalta aivan liian suuria muutoksia totuttuihin tapoihin sekä taloudellista panostusta. Näin ollen on jo seuraavana vuonna ryhdytty suunnittelemaan uutta ohjesääntöä. Maaliskuun kuntakokouksessa on usean kuntalaisen toiveen mukaisesti perustettu komitea valmistelemaan uutta ohjesääntöä kunnan vaivashoidolle. Suurimmat muutokset ohjesääntöön haluttiin tehdä mitätöimällä vaivaistalolaitos sekä jakamalla kunta jälleen erillisiin piireihin, jotka vastaisivat oman alueensa vaivashoidosta.¹⁴⁴

Saman vuoden lokakuussa komitean valmisteleva uusi ohjesääntö esiteltiin kuntalaisille. Ohjesääntö on vaivaistenhoidon suhteen luonteeltaan melko samanlainen kuin edeltäjänsä eli vaivashoidon piiriin luetellaksi niiden periaatteiden mukaan kuin vuoden 1879 asetus määrää. Ohjesääntö määrittelee myös edelleen tarkasti minkä ehtojen mukaan muun muassa

¹⁴¹ Van Aerschot 1996, 120.

¹⁴² Ainoat maininnat naisten osallistumisesta kunnan vaivashoitoon löysin yksityiseen orpokodin ylläpitoon sekä erillisiin toimikuntiin liittyen.

¹⁴³ Kts. Helsingius 1899, 224–237.

¹⁴⁴ Kuntakokouksen pöytäkirja 31.3.1894, KKA.

elätteleento toteutetaan ja mitä kaikkea hoitolaisia sijoitettaessa olisi huomioitava. Hoitomuotoina luetellaan kuntaan kuulumattomat laitokset, elätteleento sekä satunnaiset ja vakituiset avustukset.

Erona aikaisempaan ohjesääntöön on kunnan järjestämä laitoshoido. Kun vuoden 1893 ohjesäännössä yhtenä hoitomuotona luetellaan kunnan vaivaistaloon ottaminen, on tämä kohta muutettu tähän ohjesääntöön seuraavalla tavalla: ” *Ottamalla henkilöt jotka eivät ensinkään kykene itseänsä hoitamaan, vaalittavaksi ja elätettäväksi kunnan yhteisesti laittamaan ja ylläpitämään vaivaismajaan, tahi muuhun sellaiseen laitokseen, mistä he voivat saada luotettavan hoidon.*” Muutoksessa on huomioitava kaksi seikkaa. Ensinnäkin vaivaistalo on muuttunut tässä ohjesäännössä vaivaismajaksi. Toisekseen ohjeistuksessa käytetty sanavalinta *ensinkään*, viittaa selkeästi siihen suuntaan, että vaivaismaja on tarkoitettu ainoastaan sellaisille köyhille ja sairaille, joille ei muuta sijoituskohdetta ole löydettävissä ja jotka ovat niin huonossa kunnossa, ettei heidän auttamisensa muutoin ole mahdollista. Kuntalaiset ovat halunneet poistaa vaivaistaloon liitetyn työlaitoksen vaatimuksen, jota Helsingius piti oleellisena osana toimivassa ja tarkoituksenmukaisessa vaivaistalossa. Muutos on tapahtunut myös siinä, että kyseinen ohjesääntö ei määrää enää mitään vaivaistalon/-majan ylläpidosta, järjestyksestä tai hoitamisesta.¹⁴⁵

Vaivaishoidonhallinto on myös muuttunut, sillä tässä ohjesäännössä Keuruu määrittellään yhdeksi vaivaishoitoyhdyskunnaksi, mutta jaetuksi 28 piiriksi nykyisten lukuruotujen mukaan. Jokainen piiri on velvollinen hoitamaan oman alueensa vaivaiset ja piirihoitokunnan velvollisuutena on vähintään kuusi kertaa vuodessa käydä tarkastamassa, että elätteellä olevat saavat asianmukaista hoitoa ja että myönnettyt avustukset tulevat oikein käytetyiksi.¹⁴⁶ Vaivaishoitohallituksesta ohjesääntö määrää aiemmista poiketen, että Keuruulla vaivaishoitohallituksena toimii kunnan kolmeksi vuodeksi kerrallaan nimeämät esimies sekä viisi jäsentä, miehiä tai naisia. Tämän lisäksi jokaiseen piiriin nimetään oma esimies sekä kaksi muuta jäsentä. Kaikilla piirikuntien esimiehillä on oikeus osallistua myös hallituksen kokouksiin ja päätöksentekoon.¹⁴⁷

Muutokset edelliseen ohjesääntöön ovat vaivaistalon mahdollisimman vähäinen käyttö ja toiveet jopa sen sulkemisesta kokonaan sekä vaivaishoidon hallinnon uudelleen järjestäminen. Vaivaisten hoidosta sen sijaan määrätään edelleen tarkasti ja yksityiskohtaisesti. Kunta kannattaa elätehoidon lisäämistä kunnassa, jotta vaivaistaloa ei enää tarvittaisi. Ehdot elätteelle antamisesta sekä niistä

¹⁴⁵ Kuntakokouksen pöytäkirja 1.10.1894, KKA.

¹⁴⁶ Vuoden 1893 ohjeessa velvoite on vähintään kahdesti vuodessa.

¹⁴⁷ Kuntakokouksen pöytäkirja 1.10.1894, KKA.

seikoista, jotka hoitajan on kyettävä täyttämään, määritellään ohjeessa hyvin tarkasti. Ohjesäännön muutoksessa ei siis ole kyse kuntalaisten välinpitämättömyydestä vaivaisia kohtaan vaan ainoastaan pyrkimys selviytyä vaivaishoidosta pienemmällä taloudellisella panostuksella. Hallinnollinen muutos taas heijastelee siihen suuntaan kuin ensimmäisessäkin ohjesääntöehdotuksessa. Luultavasti jo toiminnassa oleva järjestelmä halutaan virallistaa ja näin ollen vähentää yleisen vaivaishoitohallituksen työtaakkaa sekä kokouskertoja.

Verratessa tätä ohjesääntöä edellisen vuoden ”malli” ohjesääntöön muutos on ilmeinen. Vaivaistalo ei selvästikään ole tuonut sitä helpotusta ja ratkaisua, jota siltä odotettiin ja näin ollen kunta on päättänyt ratkaisemaan vaivaishoitonsa alueellisesti. Tähän ratkaisuun ovat varmasti vaikuttaneet kunnan suuri koko sekä se tosiasia, että kuntalaiset eivät ole olleet valmiita muuttamaan vanhoja tapojaan vaivaisten hoitamisesta jaetuissa ruoduissa. Vuoden 1894 ohjesääntöä ei ole löydettyvissä painettuna, eikä myöskään vaivaishoidontarkastajan vuosikertomuksissa ole merkintää hyväksytystä ohjesäännöstä. Näin ollen onkin syytä olettaa, että ohjesääntöä ei koskaan virallistettu vaan vuoden 1893 ohjesääntö pysyi voimassa.

4.3 Rakennetaan-ei rakenneta-rakennetaan...

Ensimmäisen keskusteluvaiheen jälkeen vaivaistalo palaa puheenaiheeksi kokouksissa 1890-luvun alussa. Syyskuun kuntakokous vuodelta 1891 on päättänyt lyhyesti ja ytimekkäästi, että *”kunta päätti rakentaa vaivaistalon ja että ryhdytään sen rakentamiseen jo ensi tulevan vuoden kuluessa.”*. Ilmoitus päätöksestä tehtiin myös tarkastaja Helsingiukselle, joka kutsuttiin kuntaan neuvoja antamaan. Kirjeen lopussa oleva lause *”...varmaa tietoa mihin vaivaistalo rakennetaan ei ole, mutta ehkäpä paikka ilmestyy.”* kiteyttää hyvin sen, kuinka alkutekijöissään hanke vielä tässä vaiheessa oli.¹⁴⁸ Tuskinpa kukaan vielä tuolloin osasi aavistaa, kuinka pitkä ja kivinen tie kuntalaisilla oli edessään.

Työhön kuitenkin ryhdyttiin. Ensimmäiseksi kuntalaiset valtuuttivat joukostaan neljä talollista miestä lähemmin tarkastelemaan Aholan tilaa, jota kuntakokoukselle oli ehdotettu tulevaisuuden vaivaistalon paikaksi. Miehillä annettiin valtuudet tutkia myös muita mahdollisia tiloja. Tuloksia

¹⁴⁸ Kuntakokouksen pöytäkirja 22.9.1891, KKA; Keuruun vaivaishoitolautakunnan kirje Helsingiukselle 28.9.1891, Fb 28 No 369 Keuruu 1891–1911, KA.

odotettiin esitettäväksi jo seuraavan kuun kuntakokouksessa.¹⁴⁹ Miehet ovatkin ryhtyneet tuumasta toimeen ja maaliskuun kokouksessa kuntalaisille on esitelty kattava raportti Aholan tilasta.

Sisällöltään raportti on melko neutraali ja loppuvaikutelmana tilasta jää lukijalle melko positiivinen kuva. Peltola, niittyä sekä metsää tilalla on sopivasti omiksi tarpeiksi ja viljelyn laajentamismahdollisuudetkin ovat olemassa. Miehet eivät raportissaan mainitse selkeästi mitään, minkä vuoksi tila ei soveltuisi kunnan vaivaistaloksi. Huoneiden melko huono kunto sekä osittaisesti huonot kulkuyhteydet ovat ainoat ”viat”, jotka raportista on löydettävissä. Heti tämän raportin esittelyn jälkeen pöytäkirjassa kerrotaan kuitenkin toimikunnan ehdottavan ostettavaksi Poskijärven tila 15000 markalla. Lopullista päätöstä siitä, kumpi tila vaivaistaloa varten hankitaan, ei tehdä, vaan kuntalaiset valtuuttavat edellä mainitut talolliset ostamaan joko koko tilan tai osan siitä ja lainaamaan sitä varten rahat kunnan takauksella.¹⁵⁰

Tässä yhteydessä Viholan ja tutkielman tekijän lähdetulkinnat eroavat toisistaan. Vihola on tulkinnut niin, että kunta osti kyseisen Poskijärven tilan vaivaistaloa varten.¹⁵¹ Jos pöytäkirjojen lukemisen lopettaisi tähän, voisi olla Viholan kanssa samaa mieltä, sen verran epämääräinen kyseinen pöytäkirja sisällöltään on. Pöytäkirjoja selaamalla voi kuitenkin pian huomata, että kunnan vaivaistaloksi ei lopulta tullut kumpikaan mainituista tiloista, vaan jo saman vuoden toukokuussa kirjoitetaan Ylä-Heikkilän tilasta kunnan vaivaistalona.¹⁵² Sitä, miten tai miksi tähän ratkaisuun on päädytty, ei ole löydettävissä pöytäkirjoista. Voidaan olettaa, että koska kuntakokous jo kerran oli antanut valtuudet tilan ostoon, kun sopiva löytyy, ei Ylä-Heikkilän tilan hankintaa ole tarvinnut enää erikseen kuntakokouksen tasolla käsitellä. Valtuutettujen mielipiteeseen on siis luotettu. Oletettavaa myös on, että taloudellisilla seikoilla on ollut vaikutusta tilan valintaan. Aholan tilan kuvauksessa ei puhuta mitään tilan hinnasta, kun taas Poskijärven tilasta ei koon lisäksi mainita muuta kuin hinta (15000mk). Ylä-Heikkilän tilan hinta on pohjoisen piiritarkastajan asiakirjojen perusteella ollut tuo sama 15 000 markkaa. Ilmeisesti Ylä-Heikkilä on tässä tapauksessa katsottu niin kuntalaisten kuin tarkastajankin mielestä sopivammaksi ja edullisemmaksi paikaksi vaivaistalolle.¹⁵³

¹⁴⁹ Kuntakokouksen pöytäkirja 13.2.1892, KKA.

¹⁵⁰ Kuntakokouksen pöytäkirja 30.3.1892, KKA. Kts. myös liite 1 kartta.

¹⁵¹ Vihola 1983, 266–267.

¹⁵² Kuntakokouksen pöytäkirja 9.5.1892, KKA. Vaivaishoitokunnan esimies E. Salonen on valittu hoitamaan lainhuudatus Ylä-Heikkilän talosta kunnan vaivaistaloksi.

¹⁵³ Tarkastajan merkintä 5.4.1892, Vaasan läänin sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, D:9, JyMa; Kuntakokouksen pöytäkirjasta 29.7.1901 on löydettävissä maininta Heikkilästä kunnan omistamana perintötilana.

Tilan ostopäätöksen jälkeen ongelmat vaivaistalon rakentamisen suhteen jatkuivat, sillä vaivahoidontarkastaja Helsingius ei hyväksynyt kuntalaisten tekemiä piirustuksia koskien vaivaistalon rakentamista ja näin ollen eväsi kunnan lainapyynnön. Helsingius myöntyi kuitenkin puoltamaan kunnan lainahakemusta, jos kuntalaiset päättäisivät rakentaa vaivaistalon hänen mallipiirustustensa mukaan. Kuntalaisille tämä ei kuitenkaan käynyt ja kunta päätti lähettää lainahakemuksen senaattiin siitä huolimatta, että Helsingius ei ollut antanut sille siunaustaan.¹⁵⁴ Tässä tilanteessa on nähtävissä, kuinka kyseenalainen tarkastaja Helsingiuksen valta- ja auktoriteettiasema vielä 1890-luvun alussa oli. Kuntalaiset eivät ole kokeneet, että tarkastajan määräykset koskevat heitä, vaan ovat ajatelleet, että tarkastajan mielipiteen voi ohittaa ja lähestyä suoraan senaattia.

Keisarillinen senaatti ei hyväksynyt kunnan lainahakemusta vedoten siihen, että rakennuspiirustukset eivät vastanneet niille asetettuja vaatimuksia ja vuoden 1893 maaliskuussa kuntalaiset myöntivät lähettämään uuden 40 000 markan suuruisen lainahakemuksen, johon liitettiin mukaan Helsingiuksen mallin mukaiset piirustukset. Samassa kokouksessa on noussut esiin erään kuntalaisen valmius lainata kunnalle 30 000 markkaa vaivaistaloa varten. Keskustelun jälkeen kunta on päättänyt lainata tämän summan henkilöltä siihen saakka kunnes valtionlaina saapuu.¹⁵⁵

Kunnallisia vaivaistalohankkeita pyrittiin edistämään lupaamalla valtiolta kunnille edullisia lainoja tätä tarkoitusta varten. Lainojen edellytyksinä olivat kuitenkin Helsingiuksen asettamat ehdot siitä, että vaivaistalo tuli rakennuttaa niiden piirustusten mukaan jotka hän oli hyväksynyt, alle 3-vuotiaita lapsia sai sijoittaa laitokseen vain väliaikaisesti, jos laitoksessa ei ollut erillistä lastenosastoa ja laitoksen johtajattaren valinta tuli hyväksyttävä sekä läänin kuvernöörillä, että Helsingiuksella itsellään.¹⁵⁶ Keuruun tilanteessa on käynyt niin, että valtiotaso on jyrännyt paikallisen tahdon. Helsingius ei voinut pakottaa kuntia toimimaan suoranaisesti haluamallaan tavalla, mutta käytti kiertoteitä, tässä tapauksessa lainaehtoja, päästäkseen tavoitteeseensa.

Ennen valtion lainapäätöksen saapumista Helsingius on kuitenkin uudestaan ottanut yhteyttä kuntaan ja vedonnut, että vaivaistaloon tulisi rakentaa myös erilliset osastot ”houruille” ja sairaille. Kuntalaiset ovat tähän vaatimukseen suhtautuneet nihkeästi ja suostuneet ainoastaan esittämään

¹⁵⁴ Kuntakokouksen pöytäkirjat 4.7.1892, 12.12.1892, KKA.

¹⁵⁵ Kuntakokouksen pöytäkirja 17.3.1893, KKA.

¹⁵⁶ Pulma 1995, 119.

Ylä-Heikkilässä jo olevien huoneiden muuttamista ”hourujen” tiloiksi. Sairasosaston rakentamisen he ovat tyrmänneet täysin vedoten siihen, että lainahakemusta lähetettäessä ei tällaisesta ole ollut mitään tietoa, ja koska kunnassa jo toimi valtion kannattama sairashuone, jossa sairaat voitiin hyvin hoitaa, eivät he nähneet erillistä sairashuonetta tarpeelliseksi.¹⁵⁷ Melko pian tämän jälkeen asenteet koko vaivaistalohanketta kohtaan alkoivat kääntyä kielteisiksi.

Joulukuussa 1893 pidetyssä kokouksessa keskustelun kohteeksi nousi jo aiemmin sovittujen rakennushirsien tuonti Ylä-Heikkilään tulevana talvena vaivaistalon rakentamista varten. *”...keskusteltiin erimielisesti, kun useat kuntalaiset eivät tahtoneet suostua tähän asiaan ollenkaan, valittaen suuria kustannuksia tulevan vaivaistalon tähden, jonka laitoksen rakentamisen valtiolta lainaamalla rahoilla pitivät aivan tarpeettomana. Päätettiin lopuksi asia ratkaista äänestämällä ja havaittiin silloin valtavan enemmistön kieltävän mainitun hirsien tuomisen tänä talvena ja tulevaisuudessakin.”* Ainoastaan kaksi maanviljelijää sekä kokouksen puheenjohtaja jättivät päätöksestä eriävän mielipiteen samalla sanoen itsensä irti kaikesta siitä, mitä tästä päätöksestä voi seurata, sillä he kokivat kunnan kielteisen päätöksen olevan lainvastainen.

Kielteinen kanta vaivaistaloon sinetöityi seuraavan vuoden tammikuussa, jolloin kuntaan oli saapunut lainavahvistus Keisarilliselta senaatilta. Myönnetyn 30 000 markan lainan ehdot olivat kuntalaisten mielestä aivan liian kovat ja olisivat asettaneet kunnan lähes valtion holhouksenalaiseksi. Kuntakokouksen yksimielinen päätös oli kieltäytyä lainasta. Samalla päädyttiin siihen tulokseen, että vaivaistalo ei voi Keuruun kokoisessa kunnassa vastata sitä tarkoitusta, joka sille on asetettu. Kuntakokous taipui sille kannalle, että kunta tulisi jakaa piireihin, joista jokainen olisi vastuussa oman alueensa apua tarvitsevista. Tätä päätöstä perusteltiin sillä, että muutamat naapurikunnat ovat todenneet piiriin edulliseksi ja kerjuu on lakannut lähes kokonaan. Tähän päätökseen esitti vastalauseen ainoastaan kirkkoherra Pihlman, jonka mielestä valtionlainan ehdot olivat huoheat. Hän myös lisäsi, että jos vaivaistalohanke tämän lainasta kieltäytymisen johdosta epäonnistuu, hän haluaa irrottaa pappilan alueen omaksi vaivaishoitopiirikseen, joka huolehtii ainoastaan oman alueensa hoitoa tarvitsevista.¹⁵⁸

Enemmistön kanta lainan ottamiseen henkii sitä, että vaivaistalo ei ole tuonut toivottavaa helpotusta vaivaishoidon ongelmiin ja kustannuksiin, eivätkä kuntalaiset usko lisäsijoitustenkaan sitä tekevän.

¹⁵⁷ Kuntakokouksen pöytäkirja 5.6.1893, KKA. Kuntalaiset ovat valmiita myöntymään ainoastaan siihen, että sairaille tehdään sijat jo olemassa oleviin tiloihin ja he toivovat tarkastajan tämän ehdotuksen *suosiollisesti* hyväksyvän.

¹⁵⁸ Kuntakokouksen pöytäkirjat 31.10.1893, 29.12.1893, 15.1.1894, KKA. Kts. myös kuntakokouksen ohjesääntöehdotus 1.10.1894.

Vetäytyminen vaivaistalon uudistamisesta ja lainasta osoittaa, että valtion ja tarkastajan suositukset eivät ole käytännön tasolla toimineet toivotulla tavalla. Toinen huomionarvoinen seikka on kirkkoherra Pihlmanin jättämä eriävä mielipide päätöksestä. Tämä on osoitus siitä, että vaikka kirkonmiehet säilyttivät merkittävän aseman kunnallisessa päätöksenteossa Keuruulla kunnallisuudistuksen jälkeenkin, ei heidän mielipiteensä kyennyt muuttamaan yleistä mielipidettä siihen suuntaan kuin he ovat parhaaksi nähneet.

Tarkastajan ja kuntalaisten välinen yhteydenpito vaivaistaloon liittyen muistuttaa hieman narunvetoa. Helsingius on vähitellen, mutta tarmokkaasti ajanut omaa näkemystään vaivaistalon ideaalista Keuruun kunnan vaivaishoitoon. Kunta on aluksi hangoitellut vastaan, mutta todennut lopulta ettei voi ohittaa Helsingiuksen näkemystä lainaneuvotteluissa. Kun Helsingius on huomannut kunnan myöntyvän yhteen asiaan, on hän pikaisesti pyrkinyt lisäämään omaa vaikutustaan kehottaen rakentamaan myös houruille ja sairaille omat tilat. Tässä yhteydessä kuntalaiset ovat kuitenkin laittaneet jarrut päälle ja päästäneet narusta irti ja palanneet omille paikoilleen. Aika ei ollut vielä kypsä siihen, että kuntalaiset olisivat olleet valmiita hyväksymään ylhäältäpäin asetetut vaatimukset vaivaishoitoon liittyen.

Heikkilän tila

Keuruun kunnan vaivaistalona on tarkasteluajanjakson aikana toiminut Heikkilän tila¹⁵⁹ ja siellä sijaitsevat rakennukset. Kunta on ostanut tilan vuonna 1891 ja seuraavana vuonna se on avattu kunnan vaivaistaloksi. Kuntalaisten vuosia jatkuva kinastelu ja keskustelu vaivaistalon laajentamisesta, rakentamisesta, sulkemisesta ja rakennusten siirtämisestä on siis käyty samaan aikaan kun Heikkilän jo olemassa olevat rakennukset ovat toimineet vaivaistalona.

Vuoden 1896 matrikkelitietojen mukaan Heikkilässä on ollut kolme asuinrakennusta sekä sauna. Tilaa näissä rakennuksissa on laskettu olevan yhteensä 35 henkilölle. Erikseen on mainittu rakennusten olevan vanhoja. Tämän lisäksi tiedoissa mainitaan tilalla olevan 8 lehmää, 2 hevosta ja 5 lammasta. Peltoa ja niittyä tilaan kuuluu yhteensä 25 hehtaaria ja metsää noin 200 hehtaaria.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Kts. liite 1 kartta.

¹⁶⁰ Keuruun vaivaishoitolautakunnan vastine Helsingiuksen kyselyyn 11.11.1896, Hd 1 Kunnista tulleet asiakirjat matrikkelia varten 1897, 1907, KA.

4.4 ”Palvelukseen haetaan vaivaiskodin johtajatar”

1800-luvun alussa virkaura oli miesten yksinoikeus, naisten pääsy valtion ja kuntien virkoihin oli pitkälinen prosessi. 1860-luvulta lähtien valtion virastojen ovet alkoivat kuitenkin vähitellen avautua naisille ja vuonna 1863 perustetun Jyväskylän seminaarin myötä myös opetusala alkoi naisistua.¹⁶¹ Vaivashoidontarkastaja Helsingius näki naisten roolin vaivaisten hoidossa tärkeänä ja ajoi vahvasti naisia vaivaistalojen johtajiksi. Vaivashoidon käsikirjassaan hän kirjoittaa kokemuksen osoittaneen, että nainen kykenee miestä paremmin toimimaan vaivaistalon johtajana. Hänen mukaansa naisilla on paremmat edellytykset huolehtia talon asettamista vaatimuksista, joita ovat asukkaista huolehtimisen lisäksi muun muassa taloudenhoito sekä kurinpito.¹⁶² Johanna Annola on väitöskirjassaan jakanut vaivaistalon johtajattarien roolin neljään erilaiseen kategoriaan. Hänen mukaansa johtajattaren roolissa tuli yhdistyä emännän, äidin, virkanaisen ja vartijan roolit.

Ensimmäiseksi ”johtajaksi” Keuruun vaivaistalolle valittiin maatalousopiston käynyt Karl Johan Siltala. Hänen tehtävänsä painottuivat tilan tavallisiin töihin, tai kuten pöytäkirjassa kirjataan *...tulee taloutta hoitaa niin kuin isäntä ainakin....* Tehtäviin kuuluivat muun muassa syys- ja kevätkylvöt samoin kuin tilan kirjanpito erikseen nimettävää vaivaistalon hoitokuntaa varten. Palkaksi hänelle määriteltiin 50 markkaa kuukaudessa sekä oikeus kylvää puolitoista hehtolittraa perunoita ja 20 litraa ohraa. Tilalle sijoitettavista vaivaisista ei hänen työtehtävissään mainittu mitään.¹⁶³ Siltala on edustanut Helsingiuksen mainitsemaa tilanjohtajaa, jonka on parempi hänen mielestään olla mies. Sen sijaan vaivaisista huolehtivan johtajan asemaan sopisi hänen mielestään paljon paremmin naisihminen. Ensimmäinen naishoitaja Keuruun vaivaistalolle saatiin Fredriikka Heikkilästä, joka valittiin toimeen marraskuussa 1893. Palkaksi hänelle määriteltiin 30 markkaa kuukaudessa sekä ”asunto-oikeus” lämmöllä ja valolla varusteltuna.¹⁶⁴

Fredriikka Heikkilä toimi Keuruun vaivaistalon johtajana lähes koko 1890-luvun. Lähteistä päätellen, Fredriikka oli joko Heikkilän talon emäntä tai tytär. Vaivaistalona toiminut Ylä-Heikkilän talo on ilmeisesti aiemmin ollut osa Heikkilää, josta myöhemmin on muodostettu kaksi taloa Ylä-

¹⁶¹ Ollila 2000, 42–43.

¹⁶² Helsingius 1899, 69–71. Naisen rooli johtajana on perusteltu ainoastaan maalla ja pikkukaupungeissa. Suurissa kaupungeissa sen sijaan miesjohtaja on parempi vaihtoehto.

¹⁶³ Kuntakokouksen pöytäkirja 9.5.1892.

¹⁶⁴ Vaivashoitolautakunnan pöytäkirja 1.11.1893, KKA.

ja Ala-Heikkilä.¹⁶⁵ Lähteistä ei ole löydettävissä mitään siihen viittaavaa, että Fredriikka Heikkilä olisi saanut minkäänlaista koulutusta tai kokemusta työskentelystä vaivaistalossa. Alkuaikoina hänestä käytetäänkin kunnan pöytäkirjoissa nimitystä emäntä tai hoitajatar, ei johtajatar.¹⁶⁶ Fredriikka Heikkilältä ei ole jäänyt kunnan arkistoihin kuin yksi kirje, joka on osoitettu vaivaishoidon esimiehelle. Kirjeessä hän kyselee, kuinka hänen tulee menetellä noin 10-vuotiaan pojan kanssa, joka on omien sanojensa mukaan esimiehen käskystä vaivaistalolle tullut, ”...sitä en tiedä onko asia niin, vaan mahdotonta minun oli tuota alastointa lapsi kurjaa ajaa tuollaiseen ilmaan vilua kärsimään”.¹⁶⁷ Kirje osoittaa, että Heikkilä on ollut luku- ja kirjoitustaitoinen ja myös sen, että hänen suhtautumisensa vaivaisiin on ollut äidillinen ja hoivaava.

Vuosikymmenen puolella välissä talon johtajaksi valittiin välillä Ida Forsbacka, mutta hän toimi työssä ainoastaan vuoden ajan, jonka jälkeen Fredriikka Heikkilä palasi toimeen. Tarkastuskertomuksessa mainitaan, että neiti Forsbacka on irtisanoutunut ja vapautettu tehtävistään. Irtisanoutuminen on voinut johtua henkilökohtaisista syistä, mutta ottaen huomioon kunnan vaivaistalon surkean kunnan ja asukkaiden suuren määrän, on oletettava, että Ida Forsbacka on irtisanoutunut näiden olosuhteiden takia. Tätä näkemystä puoltaa myös piiritarkastajan arkistosta löytyvä maininta Keuruun vaivaistalon surkeasta kunnosta, johon talon johtajatar Ida Forsbacka on tarkastajalle todennut, ettei kykene talon oloja parantamaan ja aikoo tästä syystä erota toimestaan mitä pikimmin.¹⁶⁸ Tarkastaja Hellman on käynyt vierailulla Keuruun vaivaistalolla muutama viikko sen jälkeen kun Fredriikka Heikkilä on palannut talon johtoon. Hän mainitsee talon olevan *silminnähdessä paremmin hoidettu* kuin mitä se oli johtajatar Forsbackan aikaan.¹⁶⁹ Neiti Heikkilän paikallistuntemus sekä hiljainen tieto ovat olleet ne tekijät, jotka ovat auttaneet häntä selviytymään kaikesta päätelleen hyvin vaikeasta toimesta Keuruun vaivaistalon johtajattarena kokonaisen vuosikymmenen ajan.

4.5 ”Nimiä kuin tähtiä taivaalla”

Kappaleen otsikko ”Nimiä kuin tähtiä taivaalla” on kirjattu Keuruun kunnan vaivaistalon nimikirjan etusivulle. Se kuvastaa hyvin sitä tilannetta, johon vaivaistalon perustaminen kunnassa johti.

¹⁶⁵ Tarkastusraporteissa hänestä käytetään nimitystä johtajatar Ala-Heikkilä, sekä naapuritalon emäntä. 17.6.1897, 24.8.1901, Kuntien köyhäinhoitoa koskeva kirjeenvaihto Fb 28 no.369 Keuruu, KA.

¹⁶⁶ Vaivaishoitolautakunnan pöytäkirja 1.11.1893, 2.12.1893, KKA.

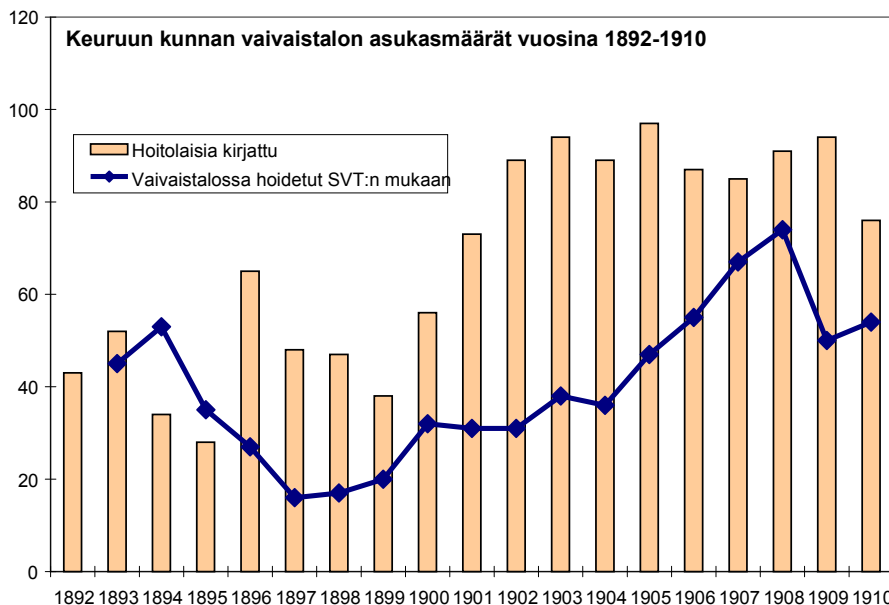
¹⁶⁷ Fredriikka Heikkilän kirje vaivaishoidon esimies A.Jukolalle 29.12.1896, KKA.

¹⁶⁸ Tarkastajan merkintä 5.1.1896. Vaasan läänin sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, D:9, JyMa.

¹⁶⁹ Tarkastuspöytäkirjat 3.7.1896, 17.6.1897. Kuntien köyhäinhoitoa koskeva kirjeenvaihto Fb 28 no.369 Keuruu, KA.

Asukkaita sijoitettiin taloon aivan liikaa. Kontrollia taloon sijoituksen syistä ei juurikaan pidetty ja liian suuret asukasmäärät aiheuttivat ongelmia niin kunnan sisäiselle vaivaistenhoidolle kuin kunnan suhteille vaivaishoidontarkastajan ja hänen apulaistensa kanssa.

Kuvio 1. Keuruun kunnan vaivaistalon asukasmäärät vuosina 1892–1910.

Lähde Keuruun waiwaistalon nimikirja, KKA; SVT XXI A Köyhäinhoitotilasto 1–18.

Yllä olevaan kuvioon on koottu tiedot Keuruun kunnan vaivaistalon nimikirjasta sekä köyhäinhoitotilastoista. Suuret eroavuudet selittyvät pääsääntöisesti sillä, että nimikirjoista on poimittu ainoastaan vuoden aikana kirjatut tapaukset. Siinä ei siis ole eritelty talosta poistuneita tai vuoden aikana kuolleita henkilöitä, eikä sitä kuinka monta henkeä on jatkanut asumistaan talossa vuoden vaihtuessa. Tilastoihin tiedot taas ovat lähteneet aina tietynä ajankohtana vuodesta, jolloin lukuun on otettu ainoastaan ne henkilöt, jotka sillä hetkellä talossa asuvat.¹⁷⁰ Kaaviosta on kuitenkin nähtävissä kaksi asiaa. Ensinnäkin tarkastelemalla SVT:n mukaista linjaa siitä käy hyvin ilmi, millä tavalla asukasmäärä keskimäärin vaihteli eri vuosina. Toisekseen tarkastelemalla kunnan nimikirjan mukaan vuosittain sisäänkirjattuja käy hyvin ilmi se tosiasia, mihin kappaleen otsikkokin viittaa; vaivaistaloon sijoitettiin asukkaita enemmän kuin mitä talon kokoon nähden oli mahdollista.

¹⁷⁰ Yhtenä esimerkkinä Keuruun kunnan pöytäkirjoista löytyvä tieto; vaivaishoitolautekunnan joulukuun kokouksessa vuonna 1894 on mainittu Heikkilään jäävän 54 asukkaa vuodelle 1895. Vaivaishoitolautekunnan pöytäkirja 27.–28.12.1894, KKA.

Johtajatar Heikkilä kuvailee talon vaikeaa tilannetta tarkastajalle vuonna 1897 sanoen, että *”nykyisen hallituksen aikana, laitoksesta tulee enemmän vastaanottokoti kuin köyhäintalo...”*¹⁷¹. Heikkilän kommentin syy on nähtävissä taulukosta. Vuoden 1895 aikana talon kirjattiin noin 30 uutta henkilöä, vuotta myöhemmin lukumäärä oli yli kaksinkertainen. Tämän jälkeen sekä sisäänkirjattujen että virallisen tilaston mukaan asukasmäärä lähtee laskemaan. Tämä johtui oletettavasti siirtymisestä vaivaismajan käyttöön ja ohjesääntöön kirjatun enimmäisasukasmäärän vaikutuksesta. Kuvioista näkee, että vaikutus ei ollut pitkäaikainen ja 1900-luvulla asukasmäärät ovat edelleen vain jatkaneet kasvuaan.

Taloon sijoitettujen asukkaiden suuri määrä ei ole jäänyt myöskään tarkastajalta huomaamatta. Vuodelta 1896 säilynyt kirjeenvaihto tarkastaja Helsingiuksen ja Vaasan läänin kuvernöörin välillä osoittaa mitä kaikkia puutteita kunnan vaivaistalossa oli. Kirjeessä luetellaan epäkohdat, joita tarkastaja ja hänen apulaisensa ovat vierailullaan Keuruun vaivaistaloon havainneet. Ensinnäkin taloon sijoitettujen asukkaiden kokonaismäärä on aivan liian suuri talon kokoon nähden. Lisäksi moitteita on annettu siitä, että kaikki hoitolaiset on sijoitettu samoihin tiloihin. Sekaisin keskenään asuvat niin sairaat kuin terveet, vanhukset ja lapset kuin miehet ja naiset. Kaiken lisäksi taloon otettujen suuri määrä on aiheuttanut sen, että asukkaita on majoitettu myös talon saunaan. Yhteenvedona tarkastaja Helsingius toteaa *”olemme tarkastaneet Keuruun kunnan vaivaistalon ja huomanneet sen olevan erinomaisen huonossa kunnossa.”*¹⁷²

Tarkastajat kiinnittivät huomion vierailuillaan ja kyselyillään ensinnäkin talon asukkaisiin. Kuinka monta heitä oli, oliko joukossa lapsia ja jos oli, minkä ikäisiä he olivat. Tämän lisäksi itse taloon kiinnitettiin paljon huomiota. Vastasiko se kokonsa puolesta tarkoitusta, oliko talo siisti ja muutenkin hyvin hoidettu. Kolmantena kokonaisuutena kiinnitettiin huomiota asukkaiden sairauksiin ja niiden hoitoon, etenkin mielisairaiden lukumäärä ja heidän hoitonsa olivat kiinnostuksen kohteena.

1890-luvulla tarkastajan tai hänen apulaistensa havaitsemat epäkohdat vaivaistaloon liittyen ilmoitettiin läänin kuvernöörille. Kuvernöörin tehtäväksi jäi velvoittaa kunta korjaamaan havaitut epäkohdat. Vuodelta 1896 Vaasan läänin kuvernöörin ja vaivaishoidontarkastajan kirjeenvaihdosta käy ilmi, että kuvernööri on tarkastajan pyynnöstä vaatinut kunnalta selvitystä talossa havaituista

¹⁷¹ Tarkastuspöytäkirja 17.6.1897, Kuntien köyhäinhoitoa koskeva kirjeenvaihto Fb 28, nro 369 Keuruu, KA.

¹⁷² Helsingiuksen kirje Vaasan läänin kuvernöörille 5.2.1896, Kuntien köyhäinhoitoa koskeva kirjeenvaihto Fb 28, nro 369 Keuruu, KA.

epäkohdista. Tämän lisäksi talon on tarkastanut Kuortaneen piirilääkäri ja lopuksi kuvernööri on henkilökohtaisesti vieraillut Keuruun vaivaistalolla. Vierailun lopputuloksen on viisikohtainen lista korjattavista asioista: *1. Keuruun kunnan vaivaistaloon ei saa sijoittaa useampaa kuin 30 henkeä, 2. lapsia ei taloon oteta, ellei heitä varten perusteta erillistä osastoa eli lastenkotia, 3. hoitolaisten sijoitteluun tulee kiinnittää huomiota; sairaat erilleen ja pienet lapset (alle 3-vuotiaat) äidin luo. 4. Saunaa ei missään nimessä saa käyttää hoitolaisten sijoituspaikkana, 5. huoneet tulee korjata ja siivota.*¹⁷³

Kuviosta 1 voi huomata, että kuvernöörin toimien jälkeen asukasmäärä talolla on laskenut. Yllä mainitusta tapauksesta voi huomata kuinka asioiden kontrollointi käytännössä tapahtui. Vaivaishoidontarkastajan valtuudet muuttaa asioita olivat lain mukaan hyvin pienet, hänen valtansa oli siis enemmän ohjaavaa. Kuvernöörillä sen sijaan oli valta käskyllään muuttaa asioita legitiimisti. Tästä huolimatta kuvernööri on tehnyt toimistaan selvityksen vielä tarkastajalle. Tässä tapauksessa näyttää siis siltä, että valtiojohdon asettama tarkastaja on tosiasiasa ollut se, jolla on ollut suurin valta käsissään, vaikka sitä hänelle ei virallisesti ollutkaan myönnetty. Kuvernööri toimi asiassa ainoastaan välikätenä ja käskyjen toteuttajana. Paula Tiuhonen kirjoittaa artikkelissaan lääninhallinnon suhteen keskushallintoon olleen aina perustaltaan ongelmaton. Se on aina ollut hallitsijan ja ylimpien valtioelinten välittömässä ohjauksessa.¹⁷⁴ Samalla sen rooli välillisenä vallankäyttäjänä on juurtunut myös kuntalaisten ajatusmaailmaan. Näin ollen on helpompi ymmärtää miksi kuntalaiset näkivät pitkään kuvernöörin laillisena ja tarkastajan epävirallisena vallankäyttäjänä.

4.6 Talosta majaksi

Vaivaishoidontarkastaja Helsingiuksen päämääränä oli saada kunnat perustamaan vaivaistalo, jolla voitaisiin ratkaista kunnan vaivaishoito-ongelmat. Aina tämänkaltaisen laitoksen ei kuitenkaan vastannut kuntalaisten odotuksia kuten Keuruun tapauksessa kävi. Helsingius on listannut ohjekirjaansa myös muunlaisia laitoksia, jotka voivat poikkeustapauksissa toimia vaivaistalon sijasta. Tällaisina laitoksina hän mainitsee toisistaan erilliset työhuoneet ja hoitolaitokset sekä vaivaismajat. Keuruulla viimeksi mainittu vaihtoehto toteutui 1890-luvulla.

¹⁷³ Vaasan kuvernöörin kirje tarkastaja Helsingiukselle 8.5.1896, Kuntien köyhäinhoitoa koskeva kirjeenvaihto Fb 28, nro 369 Keuruu, KA.

¹⁷⁴ Tiuhonen 1986, 37.

Helsingius tarkoitti vaivaismajalla väliaikaista laitosta, jota ylläpitää vaivaishoitoyhdyskunnan kanssa sopimuksen tehnyt henkilö. Tämä henkilö, jonka Helsingiuksen mukaan yleensä tulee olla talollinen, majoittaa väliaikaisessa avuntarpeessa olevia sekä työkykyisiä että sairaita ja raajarikkoja, omille tiluksilleen ja saa tästä korvauksen. Majoitettavien määrä tulee kuitenkin rajata ja heidän sijoittamisensa ei saa jatkua kahta tai kolmea kuukautta pidempään. Vaivaismajan tarkoitukseksi Helsingius mainitsee samat päämäärät kuin vaivaistaloillakin, hän myös lisää, että vaivaismajat toimivat ikään kuin todellisen avuntarpeen mittareina. Hänen näkemyksensä mukaan työhön kykenevät henkilöt eivät halua tällaiseen majaan joutua, vaan mieluummin etsivät itselleen työtä.¹⁷⁵ Majoja ei myöskään ole tarkoitettu todellista apua tarvitsevien pitkäaikaiseksi sijoituskohteeksi. Väliaikaisella majaan sijoittamisella pyritään varmistamaan se, että apua tarvitsevaa ei tarvitse sijoittaa ensimmäiselle joka tarjoutuu vaan on mahdollista etsiä edullinen ja hyvää hoitoa tarjoava sijoituspaikka kaikessa rauhassa. Vaivaismajojen eduksi Helsingius kirjaa elätteelle annon palkkioiden alenemisen sekä parempien hoitajien löytämisen sekä tietysti työhön kykenevien henkilöiden turhan auttamisen poisjäämisen, mikä edelleen laskee kustannuksia.¹⁷⁶

Keuruulla vuonna 1892 avattu Heikkilän vaivaistalo aiheutti kuntalaisten keskuudessa eripuraa jo perustamisestaan lähtien. Resursseja talon laajentamiseen ei haluttu myöntää, asukkaita sijoitettiin taloon aivan liikaa eikä talolle saatu pätevää johtajaa. Näiden kaikkien syiden seurauksena kunta on päättänyt esittämään vuonna 1898 vahvistetussa ohjesäännössä vaivaistalon muuttamista virallisesti vaivaismajaksi. Ohjesäännön 8§ kuuluu seuraavasti: *”Että waiwaishoitohallitus olisi tilaisuudessa wiipymättä vastaanottamaan puutteenalaisia henkilöitä hoitoon, elatukseen ja työhön, tulee kunta ylläpitämään waiwaismajan, johonka vähintään voidaan vastaanottaa noin kaksitoista henkilöä, mutta tarpeen waatiessa welwoitetaan waiwaishoitohallitus hankkimaan tilaa useammallekin. Majan hoitajaksi ottaa waiwaishoitohallitus siksi sopivan henkilön, miehen, tahi naisen jonka väliaikaisesti tulee hoitaa ja elättää waiwaishoitohallituksen sinne lähettämiä puutteenalaisia, siksi kunnes muuta hoito heille voidaan hankkia.”*¹⁷⁷

Pykälä noudattaa pääpiirteissään tarkastajan kuvausta vaivaismajan toimintatarkoituksesta. Jälleen kerran on kuitenkin huomattavissa erot kirjoitetun ja käytännön välillä. Saadakseen ohjesäännön virallisesti hyväksytyksi, ovat kuntalaiset kirjanneet majasta sen, mitä tarkastaja on vaatinut.

¹⁷⁵ Hän perustelee näkemystään sillä, että maassa olevasta reilusta 150 vaivaismajasta, ainoastaan poikkeustapauksissa löytyy työhön kykeneviä henkilöitä. Helsingius 1899, 138.

¹⁷⁶ Helsingius 1899, 138–139.

¹⁷⁷ Keuruun kunnan waiwaishoidon säännöt 1898.

Ongelmaksi on kuitenkin muodostunut se, että muutosta ei ole käytännössä vielä toteutettu ohjesäännön vahvistamisen aikaan. Kunta ei ole onnistunut löytämään ketään, joka olisi suostunut vuokraamaan vaivaistalon ja ylläpitänyt siellä vaivaismajaa, joten periaatteessa vanha käytäntö on jatkunut. Hoitolaisten määrä on toki saatu alenemaan muutamana vuonna, mutta minään vuonna se ei ole pudonnut tuohon vaadittuun 12.¹⁷⁸

Tämäkin tapaus osoittaa, että kuntalaiset ovat kyllä kirjanneet toiminnot sellaisiksi kuin tarkastaja on halunnut, mutta käytännön tasolla toimintaa ei ole toteutettu samalla tavalla. Tässä yhteydessä syy ei kuitenkaan ole ollut siinä, etteivätkö kuntalaiset olisi halunneet muutoksen tai tässä tapauksessa paluun vanhaan tapahtuvan. Vaivaa tämän muutoksen toteutukseen ei kuitenkaan ole juurikaan nähty, vaan on ainoastaan tyydytty siihen, että kukaan ei ole suostunut majaa ylläpitämään ja näin ollen kunnallinen vaivaismaja on jatkanut toimintaansa kuten siihenkin asti. Ainoana erona näiden kahden välillä oli nimitys: talosta oli tullut maja.

4.7 Vaivaishoidon muodot: eläte- ja laitoshoido, avustukset, ruotuhoito, pitäjänkierto

1890-luvulla huoltomuodot alkavat pikkuhiljaa muuttaa muotoaan. Kehittymässä ollut kunnallinen vaivaishoido on vähitellen alkanut hakea niitä muotoja, joihin valtio on sen halunnut taipuvan. Muutos on kuitenkin ollut hidasta ja se on jatkunut vielä pitkään 1900-luvun puolellakin. Taulukosta 2 huomaa suurimpien muutosten 1800-luvun lopulla tapahtuneen kunnassa ruotuhoidon lakkaamisen sekä satunnaisten avustusten määrän nousemisen myötä. 1890-luvun lopulla tapahtunut vaivaistalon muuttaminen vaivaismajaksi on laskenut laitoshoidossa huollettavien määrää ja samalla lisännyt elänteelle annettujen lukumäärää.¹⁷⁹ Samalla kun huoltomuodot ovat alkaneet muuntua kuntatasolla, myös viralliset tilastot ovat laajentuneet sekä tarkentuneet. 1880-luvulla käytössä ollut kolmen kategorian malli on 1890-luvulle tultaessa muuttunut siten, että huoltomuodot on jaettu viiteen eri kategoriaan. Uudessa mallissa avustukset on jaettu vuotuisten ja satunnaisten avustusten ryhmiin ja myös eläte- ja laitoshoido on erotettu toisistaan. Edelleen ongelmana säilyy kuitenkin tulkinnan teko siitä mihin kategoriaan muille paikkakunnille laitoshoidoon lähetetyt henkilöt on laskettu kuuluvaksi. Tilastokirjoissa laitoshoido on kirjattu muotoon ” köyhäinhoitolaitoksessa hoidetut ” ja elätehoito muotoon ”yksityiselle elänteelle

¹⁷⁸ Vaivaistalon nimikirja, KKA; SVT XXI Köyhäinhoitotilasto 1-8.

¹⁷⁹ Tilastoista puuttuu kokonaan vuoden 1897 elänteelle annettujen määrä. Luultavasti summa on jotakin edellisen ja seuraavan vuoden väliltä.

annettu”.¹⁸⁰ Tulkinnanvaraiseksi siis jää se kysymys kumpaan kategoriaan heidät laskettiin, vai onko heitä huomioitu tilastoissa ollenkaan.

Taulukko 2. Avustusmuotojen jakautuminen Keuruun kunnassa 1893–1900

vuosi	ruodulla	vuotuinen apu	satunnaiset avustukset	elätteellä	laitoshoidossa	yhteensä
1893	29	21	31	33	45	175
1894	30	62	18	57	53	230
1895	29	60	41	56	35	230
1896	29	56	40	59	27	226
1897	29	49	81	0	16	183
1898	0	34	68	40	17	165
1899	0	38	81	56	20	207
1900	0	8	89	96	32	242

Lähde SVT XXI A Köyhäinhuoltotilasto 1–8.

Ruotuhoito

Ruotuhoito oli menettänyt asemaansa hyväksyttävänä hoidonmuotona jo tultaessa 1880-luvulle. Helsingius tuomitsi vaivaisten ruodulla kierrättämisen epäinhimillisenä ja toimimattomana tapana, eikä suositellut sen käyttöä kenellekään.¹⁸¹ Keuruulla ruotuhoito on kuitenkin säilynyt muiden avunmuotojen rinnalla aina 1890-luvun lopulle saakka, vaikka virallisessa ohjesäännössä vuodelta 1893 sitä ei enää avustusmuotona mainitakaan.¹⁸² Ruotuhoito ja siihen liittyvä keskustelu valottaa mielenkiintoisella tavalla kuntalaisten perinteisten tapojen vaalimisen ja Helsingiuksen ajamien uudistusten yhteentörmäystä.

Esimerkkeinä voidaan mainita kaksi erillistä kirjeenvaihtoa kunnan ja tarkastajan välillä ruotuvaivaisiin liittyen. Ensimmäisessä tarkastaja Helsingius kyselee millä perusteella ruotuvaivaiset, jotka eivät kuntonsa, ikänsä tai sairautensa takia ruotuvaivaisiksi sovellu, on laitettu ruodulla kiertämään. Pikaisena vastauksena on Keuruun vaivaishoidon esimies Erland Salonen tarkastajalle kirjoittanut puolustuskirjeen, jossa hän perustelee ruotuhoitoa ruotujen pienellä koolla, jolloin vaivainen ei joudu usein muuttamaan, sekä sillä, että ”...täällä on aina seurattu sitä periaatetta, että kovin heikot hoitolaiset aina on sijoitettu yksityisten hoitoon...”. Toisessa, vuotta myöhemmin kirjatussa kirjeessä, Helsingius vaatii selvitystä 15 ruotuvaivaisesta, joiden

¹⁸⁰ SVT XXI v.1893, s.1.

¹⁸¹ Helsingius 1899, 17–20.

¹⁸² Kts. vaivaishoitolaitekunnan joulukuun kokousten pöytäkirjat v.1880–1900. Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolle Keuruun kunnassa 1893, KKA

kierrättäminen talosta taloon on vastoin voimassaolevia asetuksia. Erona edelliseen kirjeeseen on, että tässä kirjeessä Helsingius uhkaa ilmoittaa asiasta läänin kuvernöörille, jollei vaivaishoitohallitus ole kuuden viikon kuluessa etsinyt henkilöille asianmukaista hoitoa.

Vastineessaan kunnan vaivaishoidon esimies tekee selvityksen kymmenestä ruodulla kiertäneestä henkilöstä, jotka on muutettu sittemmin vaivaistaloon asumaan. Näiden kymmenen lisäksi kirjeessä kuitenkin esitetään viisi henkilöä, jotka edelleen kunnassa ruodulla kiertävät. Perusteluina heidän ruotuhoidolleen kirjoittaa esimies seuraavasti: *”...ruodulla siinä paikkakunnalla, jossa olevat koko ikänsä asuneet ja koska ovat vielä voimissaan, että voivat jotenkin itsensä elättää niin on vaikea heiltä sitä vähäistä iloa mikä heillä vielä on riistää...että saavat apua tuttaviansa tykönä ja perheissä lopunikänsä kun talolliset heitä ruodulla pitävät.”*¹⁸³

Kuntalaiset toimivat täysin sekä Helsingiuksen kehotuksia että omaa ohjesääntöään vastaan. Toimintatapa vahvistaa käsitystä siitä, että vanhat tavat olivat kunnassa juurtuneet syvälle, eikä ylhäältä tulevaa ohjailua haluttu hyväksyä. Tarkastaja Helsingius on kuitenkin kaikesta päätellen ollut tässä vaiheessa jo paremmin selvillä asemastaan ja vaadittavista toimenpiteistä, sillä vuonna 1897 hän on ilmoittanut Vaasan läänin kuvernöörille, että Keuruun kunnassa edelleen kuljetetaan ihmisiä ruodulla vaikka kunnan oma ohjesääntö on sen kieltänyt jo neljä vuotta. Tämän ilmoituksen johdosta kuvernööri on lähettänyt kunnan vaivaishoitohallitukselle kirjeen, jossa hän vaatii kaikille ruotulaisille kunnassa viipymättä hankkimaan sopivaa hoitoa pysyvissä asunnoissa, eli *”toteuttamaan voimassa olevaa ohjesääntöä, uhalla että se muuten tulee kruununpalvelijan huolenpidosta toimitetuksi.”*¹⁸⁴ Ilmeisesti uhkaus on tehonnut, sillä ruotujako on seuraavana vuonna lakkautettu eikä ruotulaisista enää löydy mainintoja.

Tässäkään tapauksessa kuntalaiset eivät ole kokeneet vaivaishoidon tarkastajalla olevan tarpeeksi valtaa muuttaa kunnan omia käytäntöjä. Kuvernöörillä sen sijaan on ollut vaadittava ja tunnustettu valta- ja auktoriteettiasema, jotta muutos on tapahtunut.

¹⁸³ Helsingiuksen kirjeet Keuruun vaivaishoitohallitukselle 3.8.1893 ja 30.5.1894 sekä Keuruun vaivaishoitohallituksen kirjeet Helsingiukselle 14.8.1893 ja 4.7.1894, Fb 28 No 369 Keuruu 1891–1911, KA.

¹⁸⁴ Vaasan läänin kuvernöörin kirje Keuruun vaivaishoitohallitukselle 17.12.1897, Fb 28 No 369 Keuruu 1891–1911, KA.

Pitäjänskierto

1890-luvulla kiertopäätöstä ei ole enää suoraan tehty huoltomuodoksi yhdellekään vaivaishoitolaiselle. Tästä esimerkkinä on vuoden 1894 pöytäkirjamerkintä, jossa ruotilaiseksi määrättyä henkilöä ei ole haluttu pitää huonon käytöksen vuoksi. Tämän jälkeen hänet on sijoitettu kunnan vaivaistaloon, mutta koska ei ole itse halunnut sinne mennä, on hänet lopulta pantu kiertämään pitäjää. Isoissa taloissa on hänellä ollut oikeus viipyä kaksi päivää ja pienissä yhden päivän. Loppuun on vielä kirjattu, että *jos joku haluaa pitää pitempään niin saa*. Kiertoluvan myöntäminen on nähty vasta viimeisenä vaihtoehtona ja tässäkin yhteydessä on vielä kirjattu toive, että joku ottaisi kiertolaisen pidemmäksi aikaa hoidettavaksi. Pysyvän sijoituspaikan löytäminen on noussut tavoitteeksi 1890-luvun puolivälin tienoilla, vaikkakaan käytännössä asiaa ei ole aina kyetty näin ratkaisemaan. Viimeinen kiertolupa on Keuruulla myönnetty niinkin myöhään kuin vuonna 1905. Tämä tapaus on kuitenkin ollut yksittäinen, sillä vuosien 1897–1904 välillä ei ole myönnetty yhtäkään kiertolupaa. Kiertolupien myöntäminen on periaatteessa loppunut kunnassa vuonna 1896.¹⁸⁵

Eläte- ja laitoshoido

Elätteelleento tapahtui Keuruun kunnassa huutokauppaamalla pitkälle 1890-luvulle saakka. Vuoden 1893 ohjesäännössä on jo maininta, että vaivaishoitolaisia elätteelle toimittaessa ei ole sallittua, että elätteelle ottajat useamman kerran tarjoavat toisiansa vähemmän.¹⁸⁶ Tällä säännöllä on haluttu vähentää tilanteesta huutokaupan tuntua ja korostaa sitä, että tärkein kriteeri valintaa tehdessä on se, että elätteenantaja katsotaan tähän työhön soveltuvaksi vaivaishoitohallituksen toimesta.¹⁸⁷ Vuoden 1898 ohjesäännössä elätteelle toimittamisesta kirjataan, että jos kaksi tai useampi henkilö haluaa saman hoitolaisen luokseen, on päätösvalta hoitolaisella. Alaikäisten tapauksessa päätösvalta jäi kuitenkin edelleen vaivaishoitohallitukselle. Korvausvaatimukset eivät kuitenkaan saaneet olla kohtuuttoman korkeat kummassakaan tapauksessa. Tämän lisäksi pykälässä on kirjattu samoin kuin edeltäjässään: *”Älköön kuitenkaan olko sallittua, että henkilöt tässä tapauksessa useamman kerran tarjoavat toisiansa vähemmän, joka näyttää huutokaupalta.”*¹⁸⁸ Vuonna 1898 Keuruun kunnassa on otettu käyttöön myös elätekontrahdit. Nämä kontrahdit olivat

¹⁸⁵ Vaivaishoitolautakunnan pöytäkirja 27.12.1880, 7.9.1884, 7.4.1896, 27.-28.12.1905, KKA. Vielä vuodelta 1913 löytyy maininta, jossa hoitolainen on pyytänyt vaivaishoitohallitukselta lupaa toistaiseksi kulkea pitkin kuntaa. Tähän ei ole voitu suostua. Vaivaishoitolautakunnan pöytäkirja 8.10.1913, KKA.

¹⁸⁶ Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolle Keuruun kunnassa 1893, KKA.

¹⁸⁷ Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolle Keuruun kunnassa 1893, KKA.

¹⁸⁸ Keuruun kunnan waiwaishoidon säännöt 1898, KKA.

kirjallisia sopimuksia elänteelle ottajan ja vaivaishoitohallituksen välillä ja niissä määriteltiin muun muassa hoitolaisen asumisesta, ravinnosta, vaatetuksesta sekä terveydenhoitamisesta. Alaikäisten sopimuksissa oli lisäksi vaatimukset muun muassa koulunkäynnistä sekä kristillisestä kasvatuksesta. Jos sopimusta ei noudatettu, oli vaivaishoitohallituksella oikeus ja velvollisuus toimittaa hoitolainen muuhun paikkaan hoitoa saamaan.¹⁸⁹

Muutos elänteelleantamisen käytännössä on ollut kaksitasoinen. Ensinnäkin päätösvalta siitä kenen luokse hoitolainen sijoitetaan, ei jälkimmäisessä ole ollut enää pelkästään vaivaishoitohallituksen päätettävissä, vaan myös hoitolaisella on ollut sananvalta asiassa. Hallitus on kuitenkin varannut viimeisen päätösvallan asiaan, jos kustannukset muuten nousisivat liian korkeiksi. Toisekseen huutokaupoista käyty keskustelu on aiheuttanut sen, että ohjesääntöön on selkeästi kirjattu niiden olevan kiellettyjä. Samalla myös kirjalliset elätesopimukset kunnan ja hoitajan välillä on otettu käyttöön.

Vuoden 1898 alussa tarkastaja Helsingius on kuitenkin vielä kirjeitse lähestynyt kunnan vaivaishoitohallitusta, tiedustellen onko hänen lehdestä lukemansa uutinen siitä, että kunnassa olisi joulukuussa pidetty vaivaishuutokauppa totta vai ei. Kunnan vastineessa esimies kirjoittaa: ” *En ollenkaan huomannut siinä sopimatonta menettelyä, joka olisi näyttänyt huutokaupalta, sillä etenkin lapsia sijoitettaessa korostettiin kristillisiä arvoja ja opetusta sekä lapsen omaa halua...* ” Kirjeen lopussa hän vielä esittää toivomuksen, ettei herra tarkastaja uskoisi kaikkea, mitä sanomalehdissä kirjoitetaan ja kutsuu tarkastajan ottamaan itse asioista parempaa selkoa jos niin haluaa.¹⁹⁰ Kunnan kirjeessä on selkeästi hyvin loukkaantunut sävy. Liekö syynä loukkaantumiseen lehden kirjoitus vai se, että tarkastaja Helsingius on sen johdosta kuntaa lähestynyt, jää arvoitukseksi. Niin tai näin ainakaan omasta mielestään Keuruun kunta ei enää vuonna 1897 harjoittanut elätehuutokauppaa, eikä se halunnut kenenkään muunkaan niin luulevan. Yleisen mielipiteen kääntyminen huutokauppoja vastaan oli siis viimeistään tällöin vallannut myös keuruulaisten ajattelun.

¹⁸⁹ Piirainen 1958, 290–291. Senaatti oli antanut oman suosituksensa kirjallisten elätesopimusten teosta jo 1892 ja tarkastaja Helsingius on käsikirjassaan niiden tärkeyttä myös painottanut. Helsingius 1899, 23–26.

¹⁹⁰ Helsingiuksen kirje Keuruun vaivaishoitohallitukselle 20.1.1898, Keuruun vaivaishoitohallituksen kirje Helsingiukselle 23.1.1898, Fb 28 No 369 Keuruu 1891–1911, KA.

5 KOHTI TASAPAINOA

5.1 Piirimiesjärjestelmään siirtyminen

Suurin muutos Keuruun vaivaishoitolautekunnan työskentelyssä 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä tapahtui niin sanottujen piirimiesten käyttöönoton myötä. Vuosien 1900–1912 välillä lautakunta koostui 28 ruodusta.¹⁹¹ Tällä tarkoitettiin samaa kuin aiemminkin, lautakunnassa oli edustettuna jokainen ruotu, eli jäseniä lautakunnassa oli yhteensä 28 ja tämän lisäksi puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja. Piirimiesten toiminta alkoi vuonna 1907. Periaatteessa tapahtuma ei ollut mitenkään mullistava. Käytännössä jokainen ruotunsa edustaja oli oman alueensa piirimies ja vastuussa oman alueensa vaivaisista. Piirimiehen tehtävänä oli tehdä esitys vaivaishoitolautekunnalle siitä, kenelle hänen alueensa vaivaisista apua myönnetään ja missä määrin. Hänelle kuului myös velvollisuus käydä tarkastusvierailuilla vaivaisapua saavien luona. Lautakunnan tehtäviä piirimiesjärjestelmään siirtyminen on huomattavasti vähentänyt. Tämä on havaittavissa etenkin lautakunnan vuosittaisista kokousmääristä, jotka ovat vuosien 1907–1911 välisenä aikana ainoastaan kaksi tai kolme kokousta vuodessa.¹⁹²

Piirimiesjärjestelmästä siirryttiin vuonna 1914 kaitsijajärjestelmään. Tässä yhteydessä 28 ruodusta muodostettiin 14 piiriä. Jokaiseen piiriin valittiin piirimies ja varapiirimies sekä riippuen piirin koosta kaksi tai kolme kaitsijaa.¹⁹³ Käytännössä tämä järjestelmä toimi samoin kuin aiempi piirimiesjärjestelmä. Avustuksia myönnettiin piirimiesten ja kaitsijamiesten ehdotusten pohjalta ja he olivat myös vastuussa vaivaisten luokse tehdyistä tarkastuksista. Piirimiesjärjestelmään siirtymisen myötä vaivaishoitolautekunnan kokousmäärät olivat vähentyneet radikaalisti. Vuonna 1912 kokousmäärät alkoivat kuitenkin vähitellen lisääntyä ja vuonna 1915 kokouksia pidettiin yhteensä vuoden aikana jälleen jo 10.¹⁹⁴

Järjestelmä muuttui vuonna 1907 piirimiesten myötä ja toistamiseen vuonna 1914 kaitsijapiirien myötä. Ensimmäistä uudistusta ei kuitenkaan kirjattu virallisesti mihinkään, vaan vuoden 1898 ohjesääntö pysyi voimassa aina vuoteen 1914 saakka, jolloin kunnalle vihdoinkin laadittiin ja

¹⁹¹ Kuntakokouksen pöytäkirja 17.9.1900, 28.9.1903, 14.1.1907, 6.9.1909 KKA.

¹⁹² Vaivaishoitolautekunnan pöytäkirjat 1907–1911, KKA.

¹⁹³ Vaivaishoitolautekunnan pöytäkirja 7.11.1914, KKA.

¹⁹⁴ Vaivaishoitolautekunnan pöytäkirjat 1912–1915, KKA.

vahvistettiin ajanmukainen ohjesääntö. Tässä ohjesäännössä määritellään tarkoin kaitsijapiirien sekä kaitsijamiesten tehtävät.¹⁹⁵

Tarkasteltaessa kunnan toimintaa vaivaishoidon hallinnon järjestämisessä voidaan sanoa kunnan löytäneen vasta tässä vaiheessa oikean tavan toteuttaa sellaista hallintomallia, mihin se oli alusta asti pyrkinytkin. Ensimmäisten vuosikymmenten pyrkimykset toteuttaa hallintoa ja käytännön vaivaishoitoa piirijakomalliin mukaisesti, eivät ole tarkastaja Helsingiukselle kelvanneet. 1900-luvun puolella toteutettu uudistus on sen sijaan tarjonnut vihdoinkin molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun.

Tällä aikajaksolla kokouspöytäkirjoista alkaa nousta esiin kuntalaisten tyytymättömyys varallisuuden mukaiseen äänestysoikeuteen. Esimerkitapauksena voidaan mainita vaivaishoidon esimiehen valinta vuodelta 1906, jossa äänestyksessä vastakkain ovat maanviljelijä Juho Honkala sekä suutari Samuli Rantanen. Äänestäjien lukumäärät jakaantuvat miesten kesken lähes tasan Honkalan saadessa taakseen 60 äänestäjää Rantasen 58 vastaan. Kun äänestäjät muutetaan ääniksi, muuttuu tilanne radikaalisti. Honkala keräsi yhteensä 2103 ääntä, kun Rantaselle ääniä kertyi ainoastaan 506.¹⁹⁶ Tämän jälkeen kuntakokouksen pöytäkirjoista on löydettävissä puheenvuoroja, joissa esitetään jyrkkiäkin vastalauseita sitä tosiasiaa kohtaan, että *varakkaammat kuntalaiset saavat kukkarollaan äänestää ja jyrätä vähävaraisen enemmistön*.¹⁹⁷ Vastalauseiden esiintymisen ajoitus sijoittuu ja sopii hyvin selkeästi vuoden 1905 suurlakon jälkeiseen aikaan. Marko Tikka kirjoittaa artikkelissaan kuinka ”...suurlakko merkitsi paitsi poliittisia voittoja, myös kokonaan uusien mentaalisten käsitysten ja rakennelmien muotoutumista ja avautumista. Kun työväki esiintyi, toimi ja ilmaisi vaatimuksiaan suurlakossa, Jumalan asettamaan säätyjakoon tukeutuva ajattelu murtui lopullisesti.”¹⁹⁸

Yllämainitut esimerkit Keuruulta ovat kuitenkin oikeastaan ensimmäisiä tapauksia vaivaishoidon hallintoon liittyen, joissa kuntalaisten sisäinen valtarakenne kyseenalaistetaan. 1900-luvun alkuvuosille saakka vaivaishoidonpäättöksentekijöiden asemaa ei kuntalaisten taholta kyseenalaistettu, tai ainakaan tämä ei ilmene virallisista pöytäkirjoista, vaan heidän käyttämänsä

¹⁹⁵ Keuruun kunnan köyhäinhoito-ohjesääntö 1914, KKA.

¹⁹⁶ 58 äänestäjää ja 2103 ääntä maanviljelijä Juho Honkalalle, vastaan 60 äänestäjää ja 506 ääntä suutari Samuli Rantaselle. Kuntakokouksen pöytäkirja 2.9.1906, KKA.

¹⁹⁷ Kts. esim. Kuntakokouksen pöytäkirjat 27.8.1908, 9.9.1909, KKA.

¹⁹⁸ Tikka 2008, 41.

kontrolli ja ohjaus on ollut hyväksyttyä. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset kansalaisten poliittisen heräämisen myötä alkavat siis vihdoinkin näkyä ja kuulua myös Keuruulla.

5.2 Uusi ohjesääntö

Kuntalaiset ovat pyrkineet muuttamaan vuoden 1893 ohjesääntöä heti sen voimaantulon jälkeen. Vuonna 1894 esitelty ohjesääntö ei ole vaivashoidontarkastajaa miellyttänyt ja näin ollen voimassaolevaa vuoden 1893 ohjesääntöä ei ole saatu kumottua. Muutosehdotukset ovat kuitenkin jatkuneet myös tämän jälkeen. Seuraavien vuosien aikana kuntaan on perustettu toimikunta ohjesääntöä jälleen muokkaamaan. Tärkeimmät muutospaikat ovat koskeneet kunnan vaivaistaloa ja sen olemassaoloa sekä vaivashoidon hallinnollisen puolen järjestämistä.

Kunnan uusi ohjesääntö on virallistettu vuonna 1898, se on näin ollen ollut sekä läänin kuvernöörin että vaivashoidontarkastajan mielestä ohjesäännöksi soveltuva. Kuntalaiset ovat työskennelleet ohjesäännön vahvistamista edeltävät vuodet sopivan ohjesääntömallin löytämiseksi. Syyskuussa vuonna 1896 kuntakokous on valtuuttanut erillisen komitean valmistelevan uutta ohjesääntöä ja antanut heille ohjeeksi seuraavanlaiset tavoitteet: *”kaikki vaivaisapua nauttivat asetetaan elänteelle ja sitä paitsi olisi kunnassa vaivaismaja, jossa huonoimmat hoidetaan.”*¹⁹⁹ Tämän jälkeen kuntakokoukselle on esitelty luonnos ohjesäännöstä. Ilmeisesti tavoitteet ovat puolen vuoden aikana muuttuneet melko radikaalisti, sillä kuntakokous ei enää helmikuun kokouksessa 1897 ole kokenut vaivaismajaakaan tarpeelliseksi. Sen sijaan se on palauttanut ehdotuksen komitealle ja kehottanut heitä muuttamaan vaivaismajaa koskevan samoin kun siihen liittyvät pykälät siihen suuntaan, että kuntaan perustettaisiin useampia majoja eri puolelle kuntaa.²⁰⁰ Ehdotus useampien majojen perustamisesta puoltaa jälleen kunnan halua jakaa vaivashoito piirikuntien tehtäväksi. Kyseinen ehdotus ei kuitenkaan ole päätynyt viralliseen tai epäviralliseenkaan ohjesääntöön. Pöytäkirjoista ei löydy sellaista ohjesääntöluonnosta, jossa vaivaismajatilanne olisi pyritty ratkaisemaan perustamalla useampia majoja ympäri pitäjää. Ehkäpä ajatus on kaatunut omaan mahdottomuuteensa jo käsittelyvaiheessa.

Työskentelyn lopputuloksena on vihdoinkin vuonna 1898 voimaan tullut ohjesääntö, joka on yli 20 pykälää suppeampi kokonaisuus kuin vuoden 1893 malliohjesääntö. Ohjesääntö alkaa aivan kuten

¹⁹⁹ Kuntakokouksen pöytäkirja 7.9.1896, KKA.

²⁰⁰ Kuntakokouksen pöytäkirja 15.2.1897, KKA.

edellisetkin. Vaivaisavun piiriin kuuluvat määritellään edelleen kuten laki vuodelta 1879 määrää. Myös mielenvikaisten sekä vakavasti sairaiden hoidosta ohjeet ovat pysyneet myös samana kuin edellisessäkin ohjesäännössä. Samoin ohjeet ja vaatimukset siitä, kuinka vaivaishoitolaisia tulee elätteellä kohdella ja kuinka heidän jaksamistaan tulee seurata, ovat pysyneet melko samankaltaisina. Kaiken kaikkiaan muutokset ja muutosvaatimukset eivät ole koskeneet itse vaivaisia tai heidän hyvinvointinsa turvaamista vaan pikemminkin hallinnollisen puolen järjestämistä. Suurimmat muutokset ovat tapahtuneet koskien vaivaistaloa ja sen hallintaa sekä vaivaishoidon hallinnon järjestämistä.²⁰¹

Vuoden 1898 ohjesääntö voidaan nähdä eräänlaisena kompromissina kuntalaisten tahdon ja Helsingiuksen vaatimusten välillä. Tässä tapauksessa kuntalaisten tahtoa edustaa vuonna 1894 tehty ohjesääntöehdotus ja Helsingiuksen kantaa taas kunnan edellinen ohjesääntö, joka oli lähes suora kopio Helsingiuksen tekemästä malliohjesäännöstä.

Hallinnollisesti kunta on tässä ohjesäännössä määritelty yhdeksi jakamattomaksi vaivaishoitoyhdyskunnaksi. Helsingiuksen tahdon mukaisesti piirijako on siis unohdettu. Kuntalaisten tahdon mukaisesti vaivaishoitohallitus muodostetaan kuitenkin niin, että siihen kuuluu esimies sekä yksi jäsen jokaisesta lukuruodusta. Näin ollen kirjattu sääntö ja käytäntö vihdoinkin vastaavat toisiaan. Jäsenet hallitukseen valitaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Tämä on myönnytys tarkastajan taholta, sillä vielä vuoden 1890 ohjesäännön yhteydessä hän piti tiukasti kiinni viiden vuoden vaihtumissyklistä.²⁰²

Vaivaistalokysymyksessäkin tämä kyseinen ohjesääntö vuodelta 1898 voidaan nähdä kompromissina kuntalaisten ja Helsingiuksen välillä. Tässä ohjesäännössä vaivaistalo on muutettu vaivaismajaksi, jonne voidaan sijoittaa *äkillisesti* apua tarvitsevia henkilöitä. Henkilömäärä on kuitenkin rajattu 12 ja hoitolainen ei saisi viipyä majalla kolmea kuukautta pidempään. Tarpeen vaatiessa vaivaishoitohallitus on velvollinen sijoittamaan hoitolaisia väliaikaisesti myös yksityisille henkilöille, jos majalla ei ole tilaa. Ohjesäännön mukaan majalla tulee olla hoitaja, jonka tehtävänä on väliaikaisesti hoitaa asukkaita, kunne heille löydetään vakituisempi sijoituspaikka. Hoitajan tulee huolehtia siitä, että majan asukkaat asuvat sovussa keskenään ja omien voimiensa mukaan tekevät

²⁰¹ Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolle Keuruun kunnassa 1893; Keuruun kunnan waiwaishoidon säännöt 1898, KKA.

²⁰² Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolla Keuruun kunnassa 1893; Kuntakokouksen pöytäkirja 1.10.1894; Keuruun kunnan waiwaishoidon säännöt 1898, KKA. Helsingiuksen kirje Vaasan läänin kuvernöörille 13.1.1891, Fb 28 No 369 Keuruu 1891–1911, KA.

työtä. Hänellä on myös oikeus rangaista asukkaita, jotka eivät noudata sääntöjä. Hoitajalla ei kuitenkaan ole määritelty samanlaista vastuuta kuin aiemmassa ohjesäännössä, vaan tässä versiossa viimeinen vastuu hoitolaisten hyvinvoinnista on vaivaishoitohallituksella.²⁰³ Ilmeisesti käsistä karanneet kustannukset, huonot vaivaistalonjohtajat sekä lukuisat tarkastajan huomautukset talon ja sen asukkaiden huonosta hoidosta ovat aiheuttaneet sen, että hallitus on halunnut itse pitää huolen siitä, että asiat sujuvat niin kuin on suunniteltu.²⁰⁴

Tämän ohjesäännön vaivaismajaa koskeva sisältö on suppeampi kuin vuoden 1893 vaivaistaloa koskeva, mutta se on silti selkeästi organisoitu kokonaisuus, joka tyydytti tarkastaja Helsingistä. Huomioitavaa on, että kunnassa on säilytetty vaivaistalo, vaikka sen kapasiteettia on pienennetty vastaamaan vaivaismajaa. Kuntakokous yritti luopua koko talosta ja ehdotti, kuten jo aiemmin on mainittu, vaihtoehtoksi usean pienen majan sijoittamista eripuolille pitäjää.²⁰⁵ Tämä puoltaa jälleen ajatusta siitä, että maantieteellisesti laajassa kunnassa vaivaisten hoidon keskittäminen aiheutti vaikeuksia ja kustannuksia. Näin ollen Helsingius on saanut tahtonsa läpi sen suhteen, että kunnassa ylipäänsä on tämänkaltaisen laitoksen ja kuntalaiset ovat tyytyneet siihen, että majaa voitaisiin pitää vasta viimeisenä mahdollisena hoitomuotona.

Taulukko 3. Keuruun kunnan vahvistetut ohjesäännöt 1893 ja 1898.

	1893	1898
Elätekontrahdit	kyllä	kyllä
Lastentarkastelijat	ei	ei
Kansakoulupakko	ei	ei
Vaivaismaja	ei	kyllä
Vaivaistalo	kyllä	ei
Ruotujako	ei	ei
Piirikunnat	ei	ei

Lähde SVT XXI B 1894, 1898.

Yllä olevaan taulukkoon on koottu vaivaishoidontarkastajan yhteenveto Keuruun kunnan vaivaishoidosta vahvistettujen ohjesääntöjen perusteella. Taulukon tietoja ja lähdeaineistoja vertailemalla voidaan huomata, että tarkastajalle annetut tiedot ja käytäntö todellisuudessa eivät vielä vuonna 1893 ole kohdanneet. Elätekontrahdit tulivat käyttöön kunnassa vasta vuonna 1898 ja ruotujako lakkautettiin vasta 1898. Sen sijaan vuoden 1898 tiedot pitävät jo paremmin paikkansa.

²⁰³ Keuruun kunnan waiwaishoidon säännöt 1898, KKA.

²⁰⁴ Vaivaistalon johtajia sekä talon tarkastuksia käsitellään tarkemmin seuraavissa luvuissa.

²⁰⁵ Kuntakokouksen pöytäkirja 15.2.1897, KKA.

5.3 Vaivaishoitomuodot vakiintuvat

Taulukko 4. Keuruun kunnan vaivaishoitomuotojen jakaantuminen 1901–1910.

vuosi	ruodulla	vuotuinen apu	satunnaiset avustukset	elätteellä	laitoshoidossa	yhteensä
1901	0	8	99	87	31	235
1902	0	10	111	112	31	285
1903	0	12	115	122	38	301
1904	0	8	133	144	36	341
1905	0	11	122	152	47	343
1906	0	12	160	132	55	377
1907	0	16	117	135	67	350
1908	0	30	131	115	74	366
1909	0	41	131	133	50	373
1910	0	27	165	128	54	386

Lähde SVT XXI A Köyhäinhoitotilasto 9–18.

1900-luvulla yleisimmiksi huoltomuodoiksi kunnassa olivat vakiintuneet elätteleento, laitoshoido sekä satunnaiset avustukset. Ruotuhoito on kunnassa lakannut 1900-luvulle tultaessa ilmeisesti vihdoinkin kokonaan, sillä asiakirjoista ei ole löydettävissä minkäänlaisia mainintoja tai huomautuksia tämänkaltaisesta huoltomuodosta. Huomiota herättävää on se, että ruotuhoito on säilynyt virallisissa tilastoissa yhtenä huoltomuodon kategoriana aina vuoteen 1918 saakka.²⁰⁶ Kun tätä havaintoa peilataan siihen, miten tarmokkaasti ja vahvasti Helsingius ruotuhoidon lakkauttamista Keuruun kunnan tapauksessa ajoi, on todettava, että perinteiset huoltomuodot olivat iskostuneet muihinkin kuntiin hyvin vahvasti. Selvittämällä ruotuhoitoa jatkaneiden kuntien ja Helsingiuksen välistä yhteydenpitoa olisi varmasti mahdollista syventää entisestään sitä jännitettä, joka kuntien ja valtion tahdon välillä vallitsi.

Tilastoista ei vielä kukaan selviä se kuinka suuri osa mainituista henkilöistä sai laitoshoidon kunnan omassa vaivaismajassa ja kuinka moni heistä hoidettiin kunnan ulkopuolisissa laitoksissa. Ilmeisesti tilastossa esiintyvät laitoshoidossa olleet henkilöt olivat pääasiallisesti niitä, jotka hoidettiin kunnan omassa vaivaismajassa. Käsitteenä laitoshoido on kuitenkin laajentunut, sillä kun 1880- ja 1890-luvuilla muualle laitoshoidoon lähetettiin lähinnä *raivohulluja*, löytyy 1900-luvun puolelta jo moninaisempia syitä. Esimerkkeinä tästä muun muassa tylsämielisten kasvatuslaitos sekä raajarikkoisten työkoulu, joihin kunnan vaivaisia lähetettiin.²⁰⁷ Laitoshoidon monipuolistuminen heijastaa hyvin kehityksen kulkua yhteiskunnassa laajemmin. Vaivaishoidon piiriin alkoi syntyä

²⁰⁶ SVT XXI A 19–22.

²⁰⁷ Kuntakokouksen pöytäkirja 17.8.1903, KKA.

erikostuneita laitoksia, joissa tarjottiin yksilöllisempää apua. Tähänkin kehitykseen on suuresti vaikuttanut tarkastaja Helsingius, joka painotti muun muassa erilaisten käsityökoulujen perustamista sekä mielisairaiden ja muiden erityisapua tarvitsevien huomioimista.

Kaiken kaikkiaan 1900-luvulta alkaen kunnan huoltomuodot näyttävät vakiintuneen sellaiseen muotoon, joka on tyydyttänyt sekä tarkastajaa että kuntalaisia. Pöytäkirjoista, säilyneestä kirjeenvaihdosta tai tarkastuskertomuksista ei nouse enää esille huomioita huutokaupoista tai ruotuhoidosta. Elätekontrahdit on vihdoin otettu kunnassa käyttöön, eivätkä tarkastaja ja kuntalaiset ole enää ottaneet samalla tavalla yhteen hoidon järjestämiseen liittyvissä asioissa kuin aiemmin.²⁰⁸ Näiden seikkojen lisäksi myös aiemmissa osioissa käsitellyt pitäjänkierto sekä siihen liittyvä kerjuu ovat kadonneet pöytäkirjamerkinnöistä. Tähän liittyen on kuitenkin huomioitava se, että 1900-luvun alussa Suomea koettelivat jälleen katovuodet, joiden johdosta Keuruunkin kunta joutui pohtimaan hätäaputöiden järjestämistä. Ilmeisesti tästä johtuen on pöytäkirjoista löydettävissä maininta, että kunnassa oleskelee paljon irtolaisia. Kunta on päättänyt määrätä 20 markan uhkasakon niille kuntalaisille, jotka pitivät luonaan ulkopaikkakunnilta kuljeksivia henkilöitä eivätkä tee heistä ilmoitusta viranomaisille.²⁰⁹ Edellä mainittu merkintä tukee jälleen sitä havaintoa, että muualta tulleita apua tarvitsevia ei katsottu yhtä suopeasti kuin oman kunnan irtolaisväkeä. Tämä antaa aiheutta olettaa, että kunnassa harjoitettiin yhä edelleen myös niin sanottua epävirallista vaivaisavun antamista, so. tapauksia, joita ei koskaan kirjattu virallisiin asiakirjoihin, ja jotka jäivät näin ollen virallisten tilastojen ulkopuolelle ja kaikesta päätelleen myös tarkastajan mielenkiinnon ulkopuolelle.

5.4 Vaivaistalon kohtalo kunnassa

5.4.1 Puute pätevästä ja pysyvästä johtajasta

Keuruu ei onnistunut saamaan vaivaistalolleen pätevää ja pitkäaikaista johtajaa koko tarkastelujakson aikana. Kuten taulukosta 5 voi huomata, pitkäaikaisin johtajatar oli oman kunnan Fredriikka Heikkilä.²¹⁰ Hänen vaikutuksena kesti talon perustamisesta lähtien aina 1900-luvun

²⁰⁸ Poikkeuksen tähän toki muodostaa kunnan vaivaistalo ja siihen edelleen liittyvät ongelmat, mutta niistä lisää myöhemmin.

²⁰⁹ Kuntakokouksen pöytäkirja 8.11.1902, KKA.

²¹⁰ ”Vaivaistalon hoitajattareksi otettiin Fredriikka Fredrikintytär Heikkilä, Pohjaslahden kylästä, Keuruulta.” Vaivaishoitolautakunnan pöytäkirja 1.11.1893, KKA.

puolelle. Hänen jälkeensä ei yksikään johtajatar ole tarkastelujaksolla viipynyt talossa kahta vuotta pidempään. Johtajattarista ei ole jäänyt juurikaan tietoja käyttämiini lähdeaineistoihin, mutta lähteistä sekä tutkimuskirjallisuudesta nousee silti esiin joitakin seikkoja, jotka voivat osaksi selittää johtajien suurta vaihtuvuutta.

Taulukko 5. Vaivaistalon johtajat Keuruulla 1892–1918.

Karl Johan Siltanen 1892–1893 (tilanhoitaja)

Fredriikka Heikkilä 1893–1895

Ida Forsbacka 1895–1896

Fredriikka Heikkilä 1896–(1904)

Rosa Maria Typpy 1901–1902

Edla Lindberg 1902–1903

Eriikka Juhantytär Hänninen 1903–1904

Ilmi Manninen 1904–1906

Jenny Malander 1906–1907

Tyyne Manninen 1908–1910

Lyydia Dahlberg 1910– (1914)

Kristiina Wiinikka 1912

Edla Hedvik Juusela 1914

Ida Johanna Gustava Widberg 1914–1918²¹¹

Rahallinen korvaus johtajattaren työstä ei ollut suuri, ja ainakin Keuruun tapauksessa palkkaus on jopa pudonnut vuosien saatossa. Kuten aiemmin jo on mainittu, oli neiti Heikkilän palkka 30 markkaa kuukaudessa. Talon muututtua majaksi ovat myös palkat pudonneet ja esimerkiksi vuonna 1902 johtajatar on ansainnut 25 markkaa kuukaudessa ja vuonna 1903 vaivaismajan johtajaksi tullut Eriikka Hänninen tienasi työstään aluksi vain 20 markkaa kuukaudessa. Työn vähäisestä arvostuksesta kertoo paljon myös se, että työnjohtajien kuukausipalkat olivat lähes puolet suurempia kuin johtajattarien.²¹²

Johanna Annola kirjoittaa väitöskirjassaan johtajattarien matalan palkan johtuneen pääasiallisesti kahdesta syystä. Ideologisesti johtajattaren ammatti nähtiin kutsumustyönä, kuten opettajan tai diakonissan, jolloin palkan tuli olla toissijainen asia ammattia harjoittaessa. Tämän lisäksi mataliin palkkoihin vaikutti kunnanpäättäjien kitsaus. Useat kunnat määrittelivät johtajattaren palkan niin

²¹¹ Keuruun vaivaishoitohallituksen lähettämät asiatiedot vaivaistalosta, Hd 1 1897 ja 1907, KA. Kuntakokouksen pöytäkirjat 21.9.1901, 22.9.1902, 21.9.1903, 28.–30.1908, 3.4.1910, 22.11.1913, 15.4.1914, 9.5.1914, KKA.

Tarkastuskertomus 28.2.1912, maininta, että johtajattarena Kristiina Wiinikka, joka ei ole ennen vastaavaa työtä tehnyt tai harjoitellut. Vaasan läänin sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, D:9, JyMa. Osittaiset päällekkäisyydet johtuvat siitä, että tiedot on kerätty eri lähteistä, eivätkä niiden tiedot ole olleet täysin toisiaan vastaavia.

²¹² Vaivaishoitolautakunnan pöytäkirjat 1.11.1893, 22.9.1902, 21.9.1903, 10.10.1903, KKA. Vuonna 1896 johtajattarien vuosipalkat vaihtelivat 200–860 mk:n välillä ja vuonna 1903 300–900 mk:n välillä. Annola 2011, 150. Vuonna 1913 johtajattaren palkka on ollut 650mk/ vuosi. Kuntakokouksen pöytäkirja 8.10.1913, KKA.

alhaiseksi, että sitä hakivat ainoastaan sellaiset, joilla ei vielä ollut kokemusta tai koulutusta työhön. Kokemuksen karttuessa he sitten usein päättivät hakea paremmin palkattuihin virkoihin, jolloin kunnan täytyi jälleen ottaa työhön vasta-alkaja. Helsingiuksen mukaan tämänkaltainen toiminta koituisi kunnalle tappiolliseksi ja tästä oravanpyörästä tulisi pyrkiä irrottautumaan.²¹³ Keuruun vaivaistalon johtajattarista ainakin kolme ovat olleet täysin kokemusta vailla työhön tullessaan.²¹⁴

Kuten jo aiemmin on mainittu, eivät vaivaistalon johtajattaret ole juurikaan jättäneet jälkeensä lähdeaineistoa. Erään mielenkiintoisen lähteen tarjoaa kuitenkin vuonna 1912 käyty kiista liittyen vaivaishoidon esimiehen Juho Honkalan toimintaan. Keuruun kunnanvaltuusto oli määrännyt erillisen toimikunnan selvittämään vaivaistalolla mahdollisesti olevia epäkohtia. Nämä epäkohdat ovat tulleet pöytäkirjojen mukaan esille huhupuheiden seurauksena, joiden mukaan eräät vaivaishoidon toiminnassa mukana olevat henkilöt eivät ole hoitaneet heille uskottuja tehtäviä niin hyvin kuin pitäisi.²¹⁵ Näissä aineistoissa esiintyvät vaivaistalon johtajattaria koskevat lausunnot ovat kolmansien osapuolten puheita, mutta tarjoavat silti mielenkiintoisen näkemyksen johtajattarien toimintaan ja heidän asemaansa osana kunnan vaivaishoitoa.

Johtajattaren roolin määrittely kunnallisen vaivaishoidon järjestämisessä on haastavaa. Keuruun tapauksessa voidaan sanoa, että Fredriikka Heikkilän lisäksi tuskin kukaan johtajatar saavutti minkäänlaista pysyvää asemaa tai statusta kuntalaisten mielissä, sillä vaihtuvuus oli niin suurta. Näin ollen he tuskin ehtivät saavuttaa myöskään minkäänlaista arvoasemaa vaivaishoitolautekunnan tai muiden kunnan päättävien elimien edessä. Oliko syy sitten johtajattarissa vai kunnan vaivaishallinnossa?

Vaivaistaloon sekä vaivaishoitolautekunnan esimieheen liittyviä epäselvyyksiä selvitettäessä käy ilmi, että johtajattaret ovat kokeneet 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä olevansa tilanhoitajaa alemmassa arvossa. Heidän mukaansa keskustelua vaivaishoitolautekunnan esimiehen kanssa ei ole juurikaan ollut, vaan asioista on tullut tieto tai käsky tilanhoitajan kautta. Johtajattaren asema vaivaistalosta vastaavana henkilönä on siis syrjäytetty ja tilanhoitajasta on tehty varsinainen

²¹³ Annola 2011, 146–147 ; Helsingius 1899, 73–76.

²¹⁴ Tarkastajan kertomukset 26.8.1907, 14.1.1909, 28.2.1912. Vaasan läänin sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, D:9, JyMa

²¹⁵ Toimikunnan selvitys vaivaishoidon epäkohdista 25.2.1912, kunnanvaltuuston pöytäkirja 26.2.1912, KKA.

käskynhaltija talolle. He ovat myös kokeneet, että tämänkaltainen arvojärjestys on tehnyt heidän olonsa talolla sietämättömäksi ja tästä syystä monet ovat päättäneet jättää johtajattaren toimen.²¹⁶

Annola on löytänyt tutkimuksessaan vastaavia esimerkkejä myös muista kunnista. Hän kirjoittaakin, että tämänkaltaisten tapausten taustalla on nähtävissä kaksi erillistä hierarkiajärjestelmää. Toisaalla vaikutti Helsingiuksen käsitys siitä, että johtajatar oli arvoltaan tilanhoitajaa ylempänä ja toisaalla taas maalaisyhteiskunnan paikallinen ja perinteinen hierarkiajärjestelmä, jossa sukupuoli ratkaisi arvojärjestyksen.²¹⁷ Sekä Keuruun että Annolan tutkimissa tapauksissa, näyttää kuitenkin siltä, että paikallinen hierarkiakäsitys ei ollut aivan näin mustavalkoinen. Keuruulla tämä käy ilmi siitä, että vaivaishoidon esimiehen toimintaa kohtaan on kiinnitetty ylipäänsä huomiota kunnan taholta. Tarkastuksessa kirjoitetaan, että toimillaan vaivaishoidon esimies osoittaa, ettei ole ymmärtänyt omaa saati johtajattaren asemaa oikein.²¹⁸ Eli vaikka esimiehen ja tilanhoitajan toiminta vahvistaa paikallisen sukupuolittuneen hierarkia-ajattelun olemassaolon, on kuitenkin huomioitava, että kuntalaisten taholta tätä ei suoranaisesti hyväksytty.

Toisenlaisen näkökulman johtajattarien asemaan tarjoaa kyseisen esimiehen vastine kunnan valtuustolle. Hänen näkemyksensä mukaan useat talon johtajattarista ovat olleet täysin kykenemättömiä hoitamaan tehtäväänsä, sillä eivät ole *”tienneet edes talon lehmälukua vielä vähemmän tuntenut niitä ja niiden ruokkoa ja ruokintaa, puhumattakaan kirjanpidosta niitten vilja ja rehu-ruokinnassa sekä karjantuotannossa.”* . Tämän esimerkin lisäksi hän mainitsee myös yhden johtajattaren, jonka luona on todistettavasti useina öinä ollut *poikajoukko väkijuomia nauttimassa*, toisen johtajattaren, jolta jouduttiin kieltämään talon hevosien käyttö, sillä *päivällä laahasi ympärikyliä ja illalla olisi mennyt samoilla hevosilla vielä noin 15 kilometrin päässä olevaan iltamaan* sekä kolmannen tapauksen, joka talon hevosilla kyyditti toistuvasti kauppatuotajajoukostaan asemalta talolle ja takaisin ja lopulta majoitti tämän omaan asuntoonsa viikoiksi. Tämän lisäksi samainen johtajatar jätettäessään toimensa talolla, vei omin luvun talolta *hyviä vaatekoppia ynnä muuta tavaraa.*²¹⁹ Tämän jälkeen Honkala kuitenkin toteaa talossa olleen myös asiansa osaavia johtajattaria, joiden kanssa hän on henkilökohtaisesti ollut tekemisissä eikä näin ollen koe syrjäyttäneensä tilanhoitajan kanssa heidän asemaansa. Selvityksessään hän vielä kirjaa: *”Isäntävaltaa vaivaistalolla siinä merkityksessä kun valtuustolle jätetystä sepustuksesta käy ilmi, ei työnjohtajalle ole annettu, mutta on ollut aikoja, että muutamissa asioissa sitä on annettukin*

²¹⁶ Toimikunnan selvitys vaivaishoidon epäkohdista 25.2.1912, kunnanvaltuuston pöytäkirja 26.2.1912, KKA.

²¹⁷ Annola 2011, 202.

²¹⁸ Toimikunnan selvitys vaivaishoidon epäkohdista 25.2.1912, kunnanvaltuuston pöytäkirja 26.2.1912, KKA.

²¹⁹ Esimies Juho Honkalan vastine häneen kohdistuneesta selvityksestä 22.4.1912, kunnanvaltuuston pöytäkirja, KKA.

*nimittäin eräitten johtajattarien aikaan johtui isännyys muutos siitä, että talon ruis ym. viljoja käytettiin karjaan siinä määrin, jotta talon lypsylehmät muuttuivat lihalehmiksi ja maitotarpeen vuoksi oli ostettava lypsylehmiä säännöllisesti tilalle, toiseksi kun huomautuksista huolimatta varastoaittain avaimet melkein poikkeuksetta olivat yöt ja päivät lukkojen suulla... ”.*²²⁰

Esimiehen vastineen perusteella voidaan huomata, että kritiikki vaivaistalon johtajattaria kohtaan oli kahdenlaista. Ensinnäkin hän kritisoi heidän kykyään hoitaa vaivaistalon tilanhoidollisia asioita. Tämä huomio on kuitenkin ristiriidassa niiden tehtävien kanssa, jotka Helsingius luokittelee johtajattaren tehtäviin kuuluviksi. Helsingiuksen mukaan tilanhoito ei kuulu johtajattaren toimenkuvaan, joten näin ollen olisi ollut perusteltua käydä näihin liittyvät keskustelut tilanhoitajan kanssa. Toinen kritiikin aihe kohdistuu eräiden johtajattarien käytökseen ja toimintatapoihin. Mainittujen esimerkkien pohjalta voidaan sanoa, että kyseiset johtajattaret eivät käytöksellään toteuttaneet Helsingiuksen ideaalia vaivaistalon johtajattaresta.²²¹ Esimies Honkala ei kuitenkaan vastineessaan missään vaiheessa viittaa Helsingiuksen määritelmiin hyvästä johtajattaresta. Hän siis näkee, että hänen mainitsemansa toimet käsitetään jo automaattisesti johtajattarelle ja naiselle sopimattomiksi toimiksi. Näin ollen ne toimivat myös perusteltuina syinä sivuuttaa johtajattaren asema vaivaistalon johtohahmona. Huomionarvoista tässä käydyssä keskustelussa on se, ettei vaivaistalon ja sen johtajattaren toiminnan päätarkoitusta, kunnan vaivaisista huolehtimista, ole käsitelty ollenkaan. Jäljelle jääneiden lähteiden perusteella ei siis voida tehdä johtopäätöksiä siitä, minkälaisina hahmoina tiheään tahtiin vaihtuvat johtajattaret esiintyivät hoitolaisille.

Juho Honkala jatkoi vaivaishoidon esimiehenä vielä tämän tapahtumaketjun jälkeen. Hän ei kuitenkaan onnistunut saavuttamaan enää samanlaista valta- ja luottamusasemaa kuntalaisten keskuudessa. Vuonna 1914 kuntakokous on käsitellyt Honkalan eropyyntöä, johon on kirjattu ”kernaasti suostuttavan”.²²² On mahdollista, että koska Honkala oli päätenyt virkaansa varallisuuteen perustuvan äänestyksen perusteella,²²³ on hänen koko esimies kautensa saattanut olla mielipiteitä jakavampi kuin hänen edeltäjiensä. Huomion arvoista on se, että hän kuitenkin toimi vaivaishoidon esimiehenä lähes vuosikymmenen.²²⁴ Vuonna 1912 käyty debaatti johtajattariin liittyen on ilmeisesti toiminut alkusysäyksenä sille, että hän lopulta kaksi vuotta myöhemmin itse

²²⁰ Esimies Juho Honkalan vastine häneen kohdistuneesta selvityksestä 22.4.1912, kunnanvaltuuston pöytäkirja, KKA.

²²¹ Helsingius 1899, 69–73.

²²² Kuntakokouksen pöytäkirjat 23.9.1912, 28.9.1914, KKA.

²²³ Kts. tutkielman luku 5.1, jossa käsitellään Honkalan valintaa esimieheksi.

²²⁴ Kuntakokouksen pöytäkirja 6.9.1906, KKA.

pyytää eroa virastaan. Kuntakokouksen pöytäkirjaan kirjatut sanamuodot viittaavat siihen, että eropyyntöä oli kuntalaisten puolelta odoteltu jo pidemmän aikaa.

5.4.2 Suunnitelmissa uusi talo

Sen jälkeen kun kunta on päättänyt muuttaa vaivaistalonsa vaivaismajaksi, tilanne on pysynyt talon suhteen melko muuttumattomana usean vuoden ajan. Tarkastajan ajoittaiset kyselyt vaivaistalon uudelleen järjestämisestä kuntalaiset ovat kokouksissaan ohittaneet nopeasti ainoastaan toteamalla, etteivät aio hankkeeseen ryhtyä. 1900-luvulle tultaessa kunnan kansakoulujen perustaminen ja niiden hallinnointi valtasi alaa vaivaishoidonkysymyksiltä. Vaivaistalon uudistaminen sekä vaivaishoidon uudelleenjärjestäminen päivitetyn ohjesäännön avulla sivuutettiin lähes vuosikymmenen ajan.²²⁵ 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä kuntakokouksissa on toki noussut esiin vaivaismajan laajentaminen ja kunnostaminen, mutta ehdotukset ovat olleet oikeastaan ainoastaan mainintoja siitä, että jotain pitäisi tehdä. Päätöksentekoa on lykätty aina seuraaviin kokouksiin, joissa ne on joko hylätty tai lykätty vielä eteenpäin.

Vuosina 1904–1905 kokouksissa puitiin talon laajentamista ja väiteltiin siitä tulisiko uutta pääarakennusta varten siirtää jokin vanha rakennus Heikkilän maille vai rakentaa talo uusista hirsistä. Lopulta päädyttiin vaihtoehtoon, että jokin vanha rakennus siirretään Heikkilään ja siitä tulisi vaivaistalon uusi päärakennus. Samassa kokouksessa tehtiin päätös, että kansakoulurakennus tehdään uusista hirsistä.²²⁶ Päätöksenteon venyminen sekä asian pyörittely monessa kokouksessa henkii selkeästi sitä, että vaivaistalohanketta ei nähty enää niin tärkeänä ja kiireellisenä asiana. Samaan aikaan tehty nopea päätös uuden kansakoulun rakentamisesta antaa konkreettisen esimerkin, kuinka prioriteetit kuntakokouksessa olivat muuttuneet. Vaivaishoidon järjestäminen koettiin jo ”vanhaksi” asiaksi, joka saataisiin toimimaan kyllä vähemmälläkin panostuksella, kun taas uusien kansakoulujen rakentaminen eri puolille pitäjää oli uusi asia, joka vei päättäjien huomion.

Vaikka päätös uuden päärakennuksen siirtämisestä tehtiin jo 1905, on asiaan palattu vasta viisi vuotta myöhemmin, kun kuntalaiset ovat pohtineet uuden hourujenhuoneen rakentamista kuntaan.

²²⁵ *Vaivaismajan laajentaminen lykättiin toistaiseksi, mutta aiotaan pyytää tarkastaja tai hänen apulaisensa kuntaan vierailulle antamaan ohjeita vaivaishoidon järjestämisestä.* Kuntakokouksen pöytäkirja 23.4.1901, kts.

Kuntakokouksen pöytäkirjat v.1900–1910, KKA.

²²⁶ Kuntakokouksen pöytäkirja 3.10.1904, 13.12.1904, 23.1.1905, 13.2.1905, 25.4.1905, KKA.

Tässä yhteydessä kysymys vaivaistalon sijainnista on myös noussut keskustelun aiheeksi. Vaivaistalon sijainti oli Helsingiuksen mukaan yksi tärkeimpiä huomioon otettavia seikkoja vaivaistaloa perustettaessa. Hänen mukaansa talon tulisi sijaita mahdollisimman keskeisellä paikalla pitäjässä tai ainakin hyvän ja vilkkaasti liikennöidyn tien varrella. Talon tuli näkyä, jotta se mahdollisimman luontevasti sulautuisi osaksi pitäjän arkipäivää eikä näin ollen pääsisi kyläläisiltä unohtumaan. Keskeinen sijainti myös helpottaisi papin ja lääkärin vierailuja talossa.²²⁷

Keuruulla vaivaistalo sijaitsi syrjässä pitäjän keskuksesta eikä edes hyvien tieyhteyksien varrella. Kuntalaiset ovat tähän seikkaan lopulta kokouksessaan puuttuneet ja keskustelleet vaivaistalon siirtämisestä Kivelän Päkäriin eli siis aivan kirkonkylän tuntumaan.²²⁸ Aihe on noussut esille vuonna 1910, kun kuntalaiset ovat valtuuttaneet joukostaan toimikunnan pohtimaan, pitäisikö uusi hourujenhuone rakentaa lähemmäs kirkonkylää. Toimikunta on esityksessään tullut siihen tulokseen, että hourujenhuone tulee rakentaa vaivaistalon yhteyteen eikä siitä erilleen ja näin ollen kysymykseksi on noussut koko vaivaistalon siirtäminen pois Heikkilästä ja lähemmäs kirkonkylää.

Nelihenkinen toimikunta, johon kuuluivat rovasti, kaksi talollista sekä räätäli, on jakautunut mielipiteinensä kahdelle kannalle. Rovasti sekä toinen talollisista ovat kannattaneet vaivaistalon siirtoa Kivelään, kun taas toimikunnan kaksi muuta jäsentä ovat olleet sillä kannalla, että vaivaistalon tulee pysyä Heikkilässä. Perusteluja esittäessään siirtoa kannattaneet toimikunnan jäsenet ovat korostaneet sitä, että kirkonkylällä sijaitessaan vaivaistalo olisi lähempänä niin pappia, lääkäriä, apteekkia kuin muitakin asianosaisia tahoja. Tämän lisäksi vaivaistalon yhteyteen olisi hyvä rakentaa sairaala, jolloin kunnansairaala voitaisiin jättää pois käytöstä ja tämän rakennuksen tuloilla voitaisiin rahoittaa uuden vaivaistalon rakentamista. Lisää tuloja uusia rakennuksia varten saataisiin myös Heikkilän pellot sekä tarpeettomiksi jäävät rakennukset myymällä. Heidän perusteluissaan siis korostuvat Helsingiuksen näkemykset vaivaistalon sijainnin tärkeydestä ja etenkin siitä kuinka tärkeää olisi saada kaikki tarvittavat toimijat mahdollisimman lähelle toisiaan, jotta toiminta ja hoito olisi mahdollisimman helppoa ja nopeaa.

Vaivaistalon säilyttämistä Heikkilässä kannattaneet jäsenet ovat perustelleet kantaansa etenkin taloudellisilla seikoilla, sillä kokonaan uusien rakennusten rakentaminen tulisi olemaan hyvin kallista. Tämän lisäksi he perustelevat kantaansa sillä, että jos talo siirrettäisiin kirkonkylälle, menetettäisiin samalla laaja omavaraisuus, jota Heikkilässä on voitu harjoittaa. ”Heikkilä

²²⁷ Helsingius 1899, 57; Ikonen 1992, 117.

²²⁸ Kts. liite 1 kartta.

*peltoineen, niitty-, laidun-, kytö- ja metsämaineen, kalavesineen ja myllyineen sekä jo rakennetuine kartanoineen kuin myöskin maanviljeys ja karjatalous tuotteineen, on nyt jo niin paljon hyödyllisempi Kivelää vaivaistalon paikaksi, puhumattakaan niistä laajennuksista joita maanviljelyksenkin suhteen siinä voitaisiin toimeenpanna, että ne muutamat edut mitä Kivelällä on peittyvät näkymättömiin.*²²⁹ Tässä näkemyksessä vedotaan selkeästi siis taloudellisiin seikkoihin, jotka ovat, kuten jo monin paikoin on tullut ilmi, olleet selkeästi painavimmat syyt päätettäessä vaivaistaloon liittyvistä asioista. Tämän lisäksi näkemyksen edustajat painottavat vahvasti maatalousvaltaisen vaivaistalon olemassaoloa. Helsingius ei käsikirjassaan painota tätä seikkaa, vaan korostaa, etteivät taloudelliset seikat saa olla ainoita määrittäviä tekijöitä päätöksiä tehdessä. Toki hän mainitsee, että olisi hyvä jos talon yhteydessä kyettäisiin järjestämään töitä niille hoitolaisille, jotka niitä kykenevät tekemään. Toisin sanoen paras mahdollinen malli olisi sellainen, jossa yhdistyisivät hoitokodin ja työlaitoksen piirteet.²³⁰

Valtuuston käsittelyssä asia on päätetty ratkaista lopulta siten, että vaivaistalo säilytetään Heikkilässä ja sen yhteyteen rakennetaan erillinen hourujenhuone. Tähän ratkaisuun päädyttiin yksimielisesti monipuolisen keskustelun jälkeen. Keuruu, kuten suurin osa Suomesta, oli tuolloin edelleen hyvin maatalousvaltainen pitäjä. Tämä selittää varmasti suurelta osin sen, miksi kuntalaiset ja etenkin maata viljelevät talonpojat halusivat säilyttää vaivaistalon paikan Heikkilässä. Rahatalous ei vielä ollut yleistynyt siinä määrin, että olisi kyetty ymmärtämään hoidon suorittamista pelkästään rahassa, jos kerran mahdollisuus omavaraisuuteen oli olemassa. Taloudelliset seikat ovat varmasti vaikuttaneet päätökseen ja sanelleet edelleen ehdot vaivaishoidon järjestämisessä sivuuttaen vaivaisten hoidon tärkeimpänä kriteerinä. Tämän lisäksi kokous on kuitenkin päättänyt, että kunnan vaivaishoidon järjestämistä tulee ruveta mitä pikimmiten uudistamaan ja tätä selvitystä tekemään valtuutettiin sama toimikunta, joka oli selvittänyt myös vaivaistalon siirtämiskysymystä.²³¹

Saman vuoden syyskuussa toimikunta on esitellyt valtuustolle ja tämä edelleen kuntakokoukselle selvityksen kunnan vaivaishoidon tilasta. Selvityksen mukaan kunnan nykyinen vaivaistalo on tarkoitukseensa aivan liian pieni, mistä johtuen järjestyksenpito sekä esimerkillinen vaivaisten hoito on siellä lähes mahdotonta. Tästä johtuen suurelle osalle hoitolaisista on järjestettävä hoito elänteelleannon kautta ja samalla myös satunnaisten avustusten määrät ovat kohonneet huomattavasti. Näistä syistä johtuen vaivaishoidon kustannukset ovat nousseet erittäin korkeiksi ja

²²⁹ Kunnanvaltuuston pöytäkirja 26.7.1910, KKA.

²³⁰ Helsingius 1899, 52–55.

²³¹ Kunnanvaltuuston pöytäkirja 26.7.1910, KKA.

suunta on yhä ylöspäin. Tämänkaltaisen hoitojärjestelmä ei siis ole kunnassa toimiva. Kuntakokouksessa asiasta keskusteltiin pitkään ja lopulta päädyttiin ratkaisuun, että kuntaan täytyy rakentaa uusi ja ajanmukainen vaivaistalo. Tätä varten kunta päätti hakea valtiolta 80 000 markan lainan.²³²

Koska vaivaistaloon liittyvät kysymykset eivät kunnassa ole aiemminkaan ratkenneet kovin yksinkertaisella tavalla, on keskustelu tilanteesta jatkunut lainanhakupäätöksen jälkeenkin. Sen sijaan, että kuntalaiset olisivat hakeneet valtiolta lainaa ja rakentaneet kokonaan uuden rakennuksen tarkastajan mallipiirustusten mukaan, ovat he vuonna 1912 löytäneet jälleen edullisemman ratkaisun asioiden hoitoon. Vaivaishoitolautakunnalle on esitetty huhtikuussa ja myöhemmin marraskuussa 1912 ”*muutaman vaivaishoitoa harrastavan kuntalaisen taholta*” ehdotus, että kunnan aiemmin ostama Koskipään²³³ päärakennus siirrettäisiin Heikkilään ja siitä tehtäisiin uusi päärakennus hoitolaisille. Suunnitelman mukaan talo olisi muutoin yksikerroksinen, paitsi että johtajan huone ja keittiö sekä vaivaishoitohallituksen kokoushuone tulisivat yläkertaan. Kustannuksia tästä tulisi kaikkiaan 13 000 markkaa ja tilaa saataisiin 50 uudelle hoidokille, kun kunnan aiempi päätös kokonaan uuden talon rakentamisesta ja valtionlainan ottamisesta kustantaisi kaikkiaan 82 000 markkaa. Kuntakokouksessa esitetty suunnitelma on hyväksytty yksimielisesti ja päätetty, että suunnitelma on laitettava käytäntöön viipymättä. Tavoitteeksi asetettiin hoitolaisten muutto uuteen päärakennukseen viimeistään vuoden 1914 alusta.²³⁴

Keuruu poikkesi 1800-luvun puolella vaivaistalon perustaneista kunnista siinä, että sen vaivaishoito oli pysynyt varsin ongelmattomana ennen vaivaistalon perustamista. Tämä selittää varmasti osaltaan sen, miksi kunta ei ole tarttunut vaivaistaloasiaan koko tarmollaan. Tilanne pysyi samana vuosisadan alkuun saakka, jonka jälkeen vaivaisten suhteellinen osuus alkoi nousta samoin kuin vaivaishoidonkustannukset.²³⁵ Samanaikaisesti myös monet vanhat huoltomuodot, kuten ruotuhoito, jäivät pois ja sysäsivät näin ollen huoltopainetta yhä enemmän kunnalle.

²³² Kunnanvaltuuston pöytäkirja 13.9.1910, Kuntakokouksen pöytäkirja 26.9.1910, KKA.

²³³ Kts. liite 1 kartta.

²³⁴ Vaivaishoitolautakunnan pöytäkirja 29.11.1912, Kuntakokouksen pöytäkirja 21.12.1912, KKA. Kunta on ostanut Koskipään tilan sekä muita tiloja maaliskuussa 1911. Kunta on ottanut 15 000 mk:n lainan päärakennuksen siirtoa ja remontointia varten kuitenkin vasta elokuussa 1913, Kuntakokouksen pöytäkirja 11.3.1913, KKA.

²³⁵ Ikonen 1992, 138.

5.5 Tilanne tarkastelujakson lopulla

1900-luvun alku oli Keuruulla vaivaishoidon järjestämisen suhteen hyvin pysähtynyttä aikaa. Vuoden 1898 ohjesäännön vahvistamisen jälkeen uudistuksia tai muutostoimenpiteitä vaivaisten hoidon järjestämiseen ei juurikaan esitetty, eikä myöskään vaivaistaloon kohdistettu juuri minkäänlaista mielenkiintoa, lukuun ottamatta joitakin ympäröivästä vastauksia tarkastajien tekemiin huomautuksiin. Selkeimpänä syynä tähän pysähtyneisyyden aikaan, näen kunnassa 1900-luvulle tultaessa alkaneen kansakoulu-uudistuksen, joka vei kunnan päättäjien huomion pois vaivaishoidon järjestämisestä. Kuntakokousten pöytäkirjoja tarkasteltaessa voi huomata, kuinka käsiteltyjen asioiden painopiste siirtyy vaivaishoidosta kansakoulujen perustamiseen ja niihin liittyviin haasteisiin.²³⁶

Vaikka kuntapäättäjien huomio ei 1900-luvun alkuvuosina enää keskittynyt vaivaishoidon ongelmiin, ei se tarkoittanut sitä, että ongelmat olisivat hävinneet tai vähentyneet. Vaati kuitenkin vuosikymmenen ennen kuin uudistuksia kunnan vaivaishoidossa ryhdyttiin toteuttamaan. Vuonna 1912 tehty päätös uuden päärakennuksen siirtämisestä ja remontoinnista muutti vihdoin tilannetta ja vuonna 1914 hoitolaiset pääsivät kuin pääsivätkin muuttamaan uudistettuun päärakennukseen.

Vaivaistalon tilannetta tarkastelujakson lopulla voi kuvailla tarkastaja Frans Malmbergin tarkastusraportin kautta. Malmberg kirjoittaa joulukuussa 1914: *”Tarkastaessani tänään Keuruun kunnan köyhäintaloa saan lausua mielihyväni niiden laitoksessa toimitettujen melkoisten parannusten johdosta, joita kunta on kustantanut. Järjestyksen ja siisteyden siinä huomasi suuresti parantuneen, joka on nykyiselle johtajattarelle, rouva Ida Widbergille kunniaksi.”*. Uusi päärakennus sekä uusi johtajatar ovat tuoneet talolle toivottua järjestystä, josta kunta on saanut kiitosta osakseen. Tarkastusraportti jatkuu ylistyssanojen jälkeen kuitenkin huomioilla niistä puutteista, joita talossa ilmeni. Hälyttävän huomio kohdistuu jälleen kerran talossa asuviin yli kolme vuotiaisiin lapsiin, jotka tarkastajan määräyksellä on ensisijassa sijoitettava pois talosta luotettaville henkilöille. Tämän lisäksi asuin- sekä saunarakennuksessa on edelleen korjaamista, esimerkkinä mielisairaala-osaston ilmanvaihtojohdot.²³⁷

Keuruun kuntaan siis saatiin lopulta uusi ja tilavampi vaivaistalo yli 20 vuotta kestäneen prosessin jälkeen. Ei talosta vielääkään täydellistä tullut kuten edellä mainitusta Malmbergin raportista voi

²³⁶ Kts. Kuntakokouksen pöytäkirjat v.1904 – , KKA.

²³⁷ Tarkastuskertomus 15.12.1914, Kunnalliskodin tarkastuskirja 1894–1938, KKA.

huomata, mutta vihdoinkin kuntalaiset olivat hyväksyneet sen seikan, että vaivaistalo oikein käytettynä ja oikeanlaisilla resursseilla varustettuina, voisi sittenkin olla paras ja lopulta edullisin ratkaisu kunnan vaivaishoidonongelmiin.

Vaivaistalon lisäksi myös aikansa elänyttä ohjesääntöä uudistettiin ja vuonna 1914 hyväksyttiin kunnalle uusi ohjesääntö, joka ensimmäistä kertaa kirjattiin Keuruun kunnan *köyhäinhoito-ohjesäännöksi*. Tässä ohjesäännössä vihdoinkin myös virallisesti hyväksyttiin kunnan vuonna 1907 aloittama piirimiesjärjestelmä, joka vuonna 1914 muutettiin kaitsijapiirijärjestelmäksi. Uusi ohjesääntö poikkeaa jälleen siis melkoisesti edeltäjästään. Vuoden 1914 ohjesääntö näyttää noudattavan Bruno Sarlinin²³⁸ laatimaa malliohjesääntöä vuodelta 1913.²³⁹ Tässä ohjesäännössä esiin nousee niin sanotun Elberfeldt-järjestelmän eli avohoidon ja vapaaehtoisten kaitsijoiden työpanoksen korostus. Ohjesääntöjen uudistaminen liittyi usein kiinteästi uusien vaivaistalojen perustamiseen ja tämä on nähtävissä myös Keuruun tapauksessa, jossa uusi vaivaistalo avasi ovensa samana vuonna kuin uusi ohjesääntö vaivaishoidolle saatiin vahvistettua. Bruno Sarlinin vaikutus uuden ohjesäännön sisältöön on myös merkittävää. Helsingiuksen yksinvalta valtakunnan vaivaishoidon tarkastajana on alkanut lähestyä loppuaan ja uudet innokkaat tekijät valtasivat alaa vaivaishoidon järjestämisessä. Tämän tutkielman puitteissa ei ole enää lähdetty selvittämään sitä, millä tavalla nämä uudet ohjesäännöt kunnassa käytännössä saatiin toimimaan. Tämän tutkielman tulosten valossa ne kuitenkin näyttävät vastaavaan paremmin kunnan tarpeita ja tahtotilaa vaivaishoitonsa järjestämisessä kuin edeltäjänsä.

6 ITSEHALLINTOA VAI VALTION KONTROLLIA?

Tutkielmassa tarkasteltu ajanjakso voidaan jakaa karkeasti kolmeen vaiheeseen, joista jokaiselle voidaan löytää omat tunnuspiirteensä. Ensimmäinen ajanjakso ulottuu kunnallisen vaivaishoitolautekunnan perustamisvuodesta Heikkilän vaivaistalon avaamiseen. Tälle ajanjaksolle tyypillistä oli perinteisten vaivaishoitotapojen jatkaminen sekä alkava kiinnostus uudistuksia, kuten vaivaistaloa kohtaan. Ajanjaksolla suuria muutoksia tai ristiriitoja ei vielä ole löydettävissä, sillä valtiollinen ohjaus ja kontrolli olivat vasta muodostumassa. Vaivaisten huoltomuotoina käytettiin pääasiallisesti ruotuhoitoa sekä elätehoitoa, joka tapahtui huutokauppaamalla vaivainen vähiten

²³⁸ G.A.Helsingiuksen seuraaja vaivaishoidontarkastajana vuodesta 1915 alkaen.

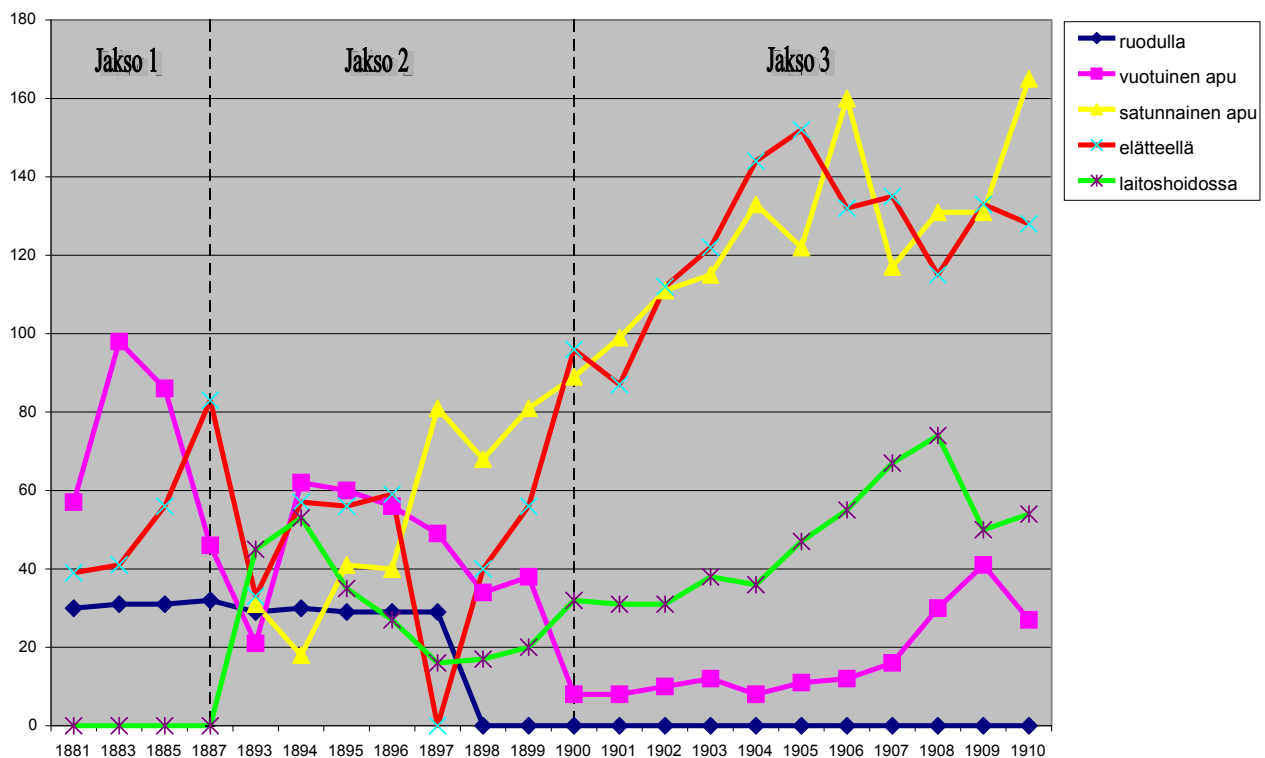
²³⁹ Köyhäinhoitolehti 7/1913, lisälehti.

vaativalle. Tällä ajanjaksolla kunta teki myös ensimmäisen vaivaishoidon ohjesääntönsä. Sisällöllisesti suppea esitys käsitteli lähinnä hallinnon asioita, vaivaisten auttamisesta siinä ei puhuttu.

Toinen ajanjakso ulottuu Heikkilän vaivaistalon perustamisesta 1890-luvun loppuun. Tälle vuosikymmenelle on ominaista valtion ohjaus- ja kontrollivallan kasvu sekä kunnan vähittäin heräävä muutosvastarinta. Alkuun kunta on lähtenyt innokkaasti ja kyselemättä toteuttamaan valtiotason vaatimuksia vaivaishoidon uudistamisessa. Tästä esimerkkeinä toimivat Heikkilän vaivaistalo sekä vuoden 1893 ohjesääntö, joka noudatteli hyvin tarkasti tarkastaja Helsingiuksen malliohjesääntöä. Lopputulos on kuitenkin ollut se, että nopeasti hyväksytyt uudistukset eivät käytännössä ole vastanneet kunnalle sopivia vaivaishoidon tapoja. Seurauksena on ollut tarkastajan vaatimusten sivuuttaminen ja kunnan perinteisten tapojen jatkaminen. Samalla kuntalaiset ovat myös alkaneet suunnitella omia heille paremmin sopivia järjestelyjä, niin ohjesäännön kuin vaivaistalonkin suhteen. Vaivaistalo on tällä jaksolla muutettu vaivaismajaksi, ollen näin kompromissi kuntalaisten ja tarkastajan näkemysten välillä. Kunnassa käytössä olleet vanhat ja perinteiset vaivaisten hoitomuodot ovat jatkuneet tarkastajan vaatimuksista huolimatta, ja kuntalaiset ovat moneen otteeseen saaneet selitellä ratkaisujaan tarkastaja Helsingiukselle.

Kolmas jakso ulottuu 1900-luvun alusta noin vuoteen 1914. Tälle jaksolle leimallista oli ensinnäkin alkuvuosien pysähtyneisyys vaivaishoitoon liittyen ja toisekseen loppuvuosien suuret uudistukset ja muutokset. Kansakoulujen perustamisaalto aiheutti kiinnostuksen ja resurssien siirtämisen pois vaivaishoidosta vuosisadan vaihteessa. Pysähtyneisyyden aika päättyi piirimiesjärjestelmään siirtymisen myötä vuonna 1907 ja pian tämän jälkeen alkaneeseen keskusteluun uudistetun vaivaistalon tarpeesta. Vuoteen 1914 mennessä kuntaan oli avattu uudistettu ja laajennettu vaivaistalo. Uudistettu ohjesääntö noudatteli tarkasti tarkastaja Helsingiuksen seuraajan Bruno Sarlinin luonnostelemaa malliohjesääntöä ja oli näin ollen muuttunut entistä enemmän avohoidon ja vapaaehtoisten varassa tapahtuvan vaivaishoidon mukaiseksi. Tällä jaksolla vallankäyttöön liittyvät kysymykset nousevat esiin myös kunnan sisäisessä hallintorakenteessa. Päätöksentekomenettelyn varallisuusperusteisuus nostaa soraääninä kuntalaisten joukossa ja samalla myös vaivaishoidon esimiehen auktoriteetti ja päätösvalta asetetaan kyseenalaiseksi.

Kuvio 2. Huoltomuotojen jakautuminen Keuruun kunnallisessa vaivashoidossa 1880–1910.

Lähde SVT XXI A 1–18.

Yllä olevaan kuvioon on koottu Keuruun kunnallisessa vaivashoidossa käytössä olleet huoltomuodot vuosilta 1880–1910.²⁴⁰ Kuvioista voi havaita kuinka huoltomuodot ovat muuttuneet ajanjakson aikana. Ruotuhoito on säilyttänyt asemansa tasaisena avunmuotona aina vuoteen 1898 saakka, jolloin se on lakannut kokonaan. Ruotuhoidon lakkauttaminen oli tarkastaja Helsingiuksen tavoitteena uransa alusta saakka. Keuruulla hoitomuoto jatkui kuitenkin pitkään tarkastajan vaatimusten ja oman ohjesäännönkin vastaisesti. Vuotuisten avustusten määrä on ollut ensimmäisen tarkasteluvuosikymmenen aikana laajinta, mutta näyttää menettäneen merkityksensä vasta 1900-luvulle tultaessa. Tämän huoltomuodon väheneminen on sidoksissa varmasti ensinnäkin ruotuhoidon lakkauttamiseen. Suuri osa vuotuisista avuista kun jaettiin ruoduille, jotka sitten jakoivat avustukset eteenpäin oman ruotunsa tarvitseville. Toisekseen elätteelle annon ja satunnaisten avustusten lisääntyminen vuosisadan vaihteessa ovat omalta osaltaan siirtäneet painopistettä pois vuotuisten avustusten määrästä.

Satunnaiset avustukset ilmestyvät tilastoihin vasta vuonna 1893, mutta ovat olleet käytössä jo tätä ennen. Niiden määrä on aloitusvuodesta lähtien ollut nousujohteinen ja 1900-luvulla se on ollut

²⁴⁰ Huomioi vuosilta 1888–1892 puuttuvat tiedot sekä ensimmäisen vuosikymmenen ainoastaan joka toisena vuotena kerätyt tiedot.

elätteelle annon kanssa merkittävin huoltomuoto Keuruun kunnassa. Satunnaiset avustukset saattoivat olla rahallisia korvauksia lääkärikäyntejä varten, vaateavustuksia tai vilja-avustuksia. Avustukset olivat yksi niistä harvoista asioista, joihin tarkastaja Helsingius ei suoranaisesti puuttunut. Tarkastelujakson loppupuolella kuntalaiset sen sijaan kiinnittivät itse huomiota siihen, kuinka kalliiksi avustusten myöntäminen kunnalle tulee ja alkoivat tämän myötä uudelleen järjestää vaivaishoitoaan.

Elänteelleanto on ollut vanha ja perinteinen vaivaishoidontapa. Toisin kuin ruotuhoitoa, elätehoitoa tarkastaja Helsingius ei paheksunut. Päinvastoin hän kannusti kuntia järjestämään vaivaisille hyvät ja pysyvät asuinpaikat, joissa heistä huolehditaan. Ongelmat ja ristiriidat tämän huoltomuodon kanssa liittyivät siihen, kuinka elätteelle anto tapahtuu ja mitä hoitajalta vaaditaan. Perinteisesti kunta oli huutokaupannut vaivaiset vähiten vaativalle, ja tämä oli se seikka, jonka tarkastaja Helsingius halusi kitkeä pois. Keuruulla elänteelleanto tapahtui huutokauppaamalla pitkälti 1890-luvulle saakka ja aiheutti näin ollen konflikteja myös tarkastajan kanssa. Elänteelleanto -järjestelmää muutettiin Keuruulla vuonna 1898, kun kunta otti käyttöönsä elätekonsolidit. Näihin sopimuksiin kirjattiin tarkastajan vaatimusten mukaisesti tarkasti ne seikat, jotka elänteelläannossa oli otettava huomioon. Tässäkin yhteydessä Keuruu toimi vuosia omaa ohjesääntöään vastaan, sillä se väitti jo vuoden 1893 ohjesäännössä käyttävänsä konsolidteja elänteelleantoja tehtäessä.

Tilastoissa mainittu laitoshoido tarkoittaa pääasiallisesti kunnan omassa vaivaistalossa hoidettuja vaivaisia. Keuruulta kyllä lähetettiin henkilöitä myös muiden paikkakuntien laitoksiin, mutta tämä oli melko harvinaista aina 1900-luvulle saakka, sillä laitoshoido ei ollut maassa vielä kovinkaan yleistä. Tästä syystä tilasto alkaa vasta vuodesta 1893, jolloin Heikkilän vaivaistalo on jo kuntaan avattu. Tämän huoltomuodon määrällistä kehitystä tarkastellessa voi huomata talon muuttumisen majaksi, sillä hoitomuodon määrät ovat aavistuksen verran laskeneet 1890-luvun puolenvälin jälkeen. Toisaalta lukumäärä on 1900-luvusta lähtien ollut tasaisesti nouseva aina vuosikymmenen loppupuolelle saakka. Tämä taas osoittaa sen, että kunta ei joko osannut tai kyennyt kontrolloimaan vaivaistaloon sijoitettujen määrää. Talon kapasiteetti ei vastannut tarvittua oikeastaan missään vaiheessa. Vaivaistalo ja sen kohtalo olikin yksi suurimmista kuntalaisten ja tarkastajan välisistä kiistan kohteista.

Kuntien ohjesääntöjä sekä niiden luonnoksia tarkastellessa kävi selväksi, että kuntalaiset eivät ole kyseenalaistaneet vaivaisavun piiriin kuuluvia henkilöitä. Heidät luetellaan jokaisessa ohjesäännössä kuten laki ja tarkastajan näkemys edellyttävät. Jokainen ohjesääntö myös korostaa,

että niistä vaivaisista, jotka vaivaisavun piiriin kuuluvat tulee pitää hyvä ja säännönmukainen huoli. Tämä ei tietenkään tarkoittanut sitä, että apua olisi jokaiselle pyytäjälle annettu. Lähteiden perusteella avustuksen evääminen sitä pyytävältä oli kuitenkin suhteessa melko harvalukuista. Lähteistä ei myöskään nouse esiin vaivaisten tekemiä valituksia kunnanpäätöksiä kohtaan. Yksinkertaistettuna voidaan siis väittää, että vaivaisapua saavat henkilöt eivät kyseenalaistaneet kunnan päätöksentekijöiden valtaa heihin nähden.

Ristiriidat ja ongelmat kunnan ja valtion välillä nousevat esiin vaivaistalon ja vaivaishoidon hallinnon järjestämisen ollessa kyseessä. Yksinkertaisin selitys tähän on varmasti se, ettei kunnalla ole ollut ylitsepääsemättömiä ongelmia vaivaistensa hoidossa. Miksi siis korjata jotain, mikä toimii. Muutokset totuttuihin käytäntöihin sekä osaamattomuus hallinnoida vaivaistaloa ja sinne tulevia henkilöitä aiheuttivat ongelmia, ei niinkään se, että kunnassa oli olisi ollut liikaa huollettavia. Tilanne säilyi tämänkaltaisena aina tarkastelujakson lopulle saakka, jolloin kuntalaiset itse havahtuvat vaivaishoidon paisuviin kustannuksiin

Tarkastellessa kuntalaisten suhtautumista vaivaishoidontarkastajaan on selkeästi havaittavissa se, ettei tarkastajalla ole vielä toimintansa alkuvuosina saavutettuna auktoriteettiasemaa suhteessa kuntalaisiin. Heille suurimpina vallankäyttäjinä näyttäytyvät edelleen kuvernööri sekä senaatti, eivätkä kuntalaiset näytä ajatelleen että tarkastajan mielipiteellä olisi sen suurempaa merkitystä ja painoarvoa päätöksiä tehdessä. Näin siitä huolimatta, että tarkastaja Helsingiuksen näkemys vaivaishoidon järjestämisestä on ollut se malli, jonka mukaan senaatti ja kuvernööri ovat käskynsä ja ohjeensa antaneet. Suhtautuminen tarkastajan sekä hänen apulaistensa asemaan on kuitenkin muuttunut ajan kuluessa, eikä loppuvuosilta ole enää löydettävissä yhtä selkeitä esimerkkejä tarkastajan mielipiteen ja vaatimusten huomioon jättämisestä kuin tarkastelun alkujaksolla.

Kunnan sisäinen valtahierarkia on toiminut tarkastelujaksolla hyvin tasaisesti. Ristiriidat kuntapäättäjien keskuudessa eivät nouse pöytäkirjojen tasolla huomion kohteeksi vasta kuin aivan jakson lopulla. Tästä esimerkkinä ovat vaivaishoidon esimies Juho Honkalan toimintaa kohtaan noussut kritiikki sekä 1910-luvulle tultaessa varallisuuserojen ja varallisuuteen sidotun päätäntävällän herättämät soraäänit kuntalaisten joukossa. Yleisenä linjana voidaan kuitenkin sanoa, että tarkastelujaksolla kunnanpäättäjien auktoriteetti oli kuntalaisten puolelta hyväksyttyä. Kirkonmiehillä säilyi tietty asema läpi koko tarkastelujakson, mutta ajan kuluessa heidän merkityksensä muuttui lähinnä yhdeksi päättäjäksi muiden joukossa. Vaivaistalon johtajattaret esiintyivät säilyneissä lähteissä hyvin vähän, joten heidän todellista vallankäyttäjän asemaansa

Keuruun vaivaishoidossa on vaikea lähteä arvioimaan. Johtajattarien tiheä vaihtuvuus kuitenkin viittaisi siihen suuntaan, että harva heistä ennätti saavuttaa todellista auktoriteettiasemaa kuntapäätäjien tai vaivaisten mielessä. Toisaalta jatkuvat tarkastusraportit vaivaistalon puutteista myös viittaavat siihen suuntaan, että heidän vaikuttamismahdollisuutensa vaivaistalon toimivuuteen olivat melko pienet. Kunnan puolelta puuttuvat resurssit ja tuki sekä oma kokemattomuus olivat varmasti monelle ne syyt, miksi johtajattaren pesti päättyi lyhyeen. Vallankäytön ongelmallisuus näiden lähteiden valossa liittyi ennen kaikkea valtion ja kunnan väliseen työnjakoon ja määräysvaltaan, ei kunnan sisäiseen toimintaan.

Tämä reilu 30 vuoden pituinen tarkastelujakso osoittaa, että Keuruun kunta piti vahvasti kiinni omista perinteisistä tavoistaan eikä suostunut suoraan tottelemaan tahoa, jonka valta ei heidän silmissään vielä ollut saavuttanut legitiimiä tasoa. Toisaalta tämä on ymmärrettävää myös sitä kautta, että tarkastaja Helsingius ei koskaan ehtinyt saada laillista pakkovaltaa kuntiin nähden. Käytännössä hänellä kuitenkin oli valta muuttaa kuntien toimintamalleja vaikkakin sitten välillisesti valtion ja kuvernöörien kautta. Mitä tulee esivallan tottelemiseen yleensä, on huomattava, että senaatin ja kuvernöörin käskyjä kunnassa noudatettiin. Mielenkiintoista olikin seurata sitä kehityskulkua, joka lopulta johti vaivaishoidontarkastajan auktoriteettiaseman hyväksymiseen.

Tämän tutkielman tulosten mukaan Keuruun kunta jatkoi itsehallinnon periaatteisiin nojautuvaa toimintaa lähes koko tarkastelujakson ajan. Kunta ei suoraan hylännyt ylhäältäpäin tulleita ohjeita tai vaatimuksia, vaan suhtautui niihin etenkin aluksi mielenkiinnolla ja innolla. Jos uudistukset eivät kuitenkaan soveltuneet sellaisenaan kunnan tapoihin, jätettiin ne huomiotta tai niistä pyrittiin pääsemään mahdollisimman nopeasti eroon. Omia perinteisiä tapoja jatkettiin usein huolimatta siitä, että tarkastajalle raportoitiin kunnan toimivan tarkastajan vaatimusten mukaan. Muutosten hyväksyminen ja niihin mukautuminen tapahtui vähitellen, ja lopulta kunnan omasta tahdosta.

Tutkielman tulokset vahvistavat aiempaa käsitystä siitä, että valtion vaikutus kuntien vaivaishoidon järjestämiseen tapahtui hitaasti. Ne vahvistavat myös Helsingiuksen suuren roolin vaivaishoidon uudistusten tekijänä ja läpiajajana. Toisaalta saadut tulokset osoittavat sen, että viralliseen aineistoon kirjattu tieto ei läheskään aina ole ollut paikkaansa pitävää ja että Helsingiuksen saavuttama asema vaivaishoidon ylimpänä järjestäjänä ei kuntalaisten silmissä muuntunut hyväksytyksi auktoriteettiasemaksi oikeastaan vasta kun Helsingiuksen viranhoidon loppuvuosina. Kiintoisaa olisi selvittää kuinka muissa kunnissa asiat järjestyivät. Julkaistiinko muissakin kunnissa Helsingiuksen malliohjesääntöjä, vaikka niitä ei koskaan käytännön tasolla

toteutettukaan? Ohittivatko muutkin kunnat Helsingiuksen huomautukset jos ne eivät sopineet kunnan omiin tapoihin ja uskoivat vaatimuksia vasta sitten kun ne esitettiin läänin kuvernöörin tai senaatin toimesta. Jos näin on toimittu yleisesti, mitä se kertoo suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen käsityksestä vallankäyttäjistä ja auktoriteeteista?

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Vaivaishoidontarkastajan arkisto,

Fb 28 Kuntien köyhäinhoitoa koskeva kirjeenvaihto, Nro 369 Keuruu 1891–1911.

Fb 41 Kuntien vastauksia kiertokirjeisiin ja kyselyihin 1890–1893, 1898–1899.

Hd 1 Matriikkelijulkaisua koskevia asiakirjoja, 1897 ja 1907.

Jyväskylän Maakunta-arkisto (JyMa), Jyväskylä

Vaasan läänin piiritarkastajan arkisto

D Toisteet, tarkastuskertomukset kotelo 9.

Keuruun kaupungin arkisto (KKA), Keuruu

Kuntakokouksen pöytäkirjat 1880–1915

Kunnallislautakunnan pöytäkirjat 1889–1915

Kunnalliskodin tarkastuskirja 1894–1938 (Keuruun kunnan päiväkirja vaivaishoidon tarkastusta varten 1894–1938)

Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1909–1915

Vaivaishoitolautakunnan pöytäkirjat 1880–1915

Vaivaiskodin toimikunnan pöytäkirjat 17.1.1887, 6.6.1887

Vaivaistalon nimikirja 1892–1910

Painetut lähteet

Helsingius, G.A.: Vaivaishoidon käsikirja, Helsinki 1899.

Ohjesääntö yleiselle waiwaishoidolle Keuruun kunnassa 1893, KKA.

Keuruun kunnan waiwaishoidon säännöt 1898, KKA.

Keuruun kunnan köyhäinhoidon-ohjesäännöt 1914, KKA.

Köyhäinhoitolehti nro. 7/1913

Suomen virallinen tilasto (SVT)

SVT XXI A Köyhäinhoitotilasto 1–18, 1880–1910.

SVT XXI B Vaivaishoitotilasto 2–25, 1894–1917.

Lait ja asetukset

Keisarillisen majesteetin armollinen asetus kunnallishallinnosta maalla 6.2.1865/4.

Keisarillisen majesteetin armollinen asetus yleisestä waiwaishoidosta 17.3.1879/10.

Keisarillisen majesteetin armollinen julistus vaivaishoidon tarkastelun järjestämisestä Suomessa. 2.10.1888/33.

Keisarillisen majesteetin armollinen johtosääntö waiwaishoidon-tarkastelijalle Suomessa. 9.10.1888/34.

Keisarillisen majesteetin armollinen julistus vaivaishoidon tarkastelusta Suomessa. 16.8.1893/22

Keisarillisen majesteetin armollinen johtosääntö vaivaishoidon tarkastelijalle. 16.8.1893/22.

Tutkimuskirjallisuus

Annola, Johanna 2011: Äiti, emäntä, virkanainen, vartija. Köyhäintalojen johtajattaret ja yhteiskunnallinen äitiys 1880–1918. SKS, Helsinki.

Gustafsson, Harald 1994: Political interaction on the old regime. Central power and local society in the eighteenth-century Nordic states. 1994, Studentlitteratur, Lund.

Eenilä, Jukka (toim.) 1969. Ruotiukkoja ja huutolaisia. Muistikuvia entisajan sosiaalihuollosta. Tammi, Helsinki.

Haapala, Pertti 1989: Sosiaalihistoria. Johdatus tutkimukseen. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Haatanen, Pekka 1968: Suomen maalaisköyhälistö. Tutkimusten ja kaunokirjallisuuden valossa. Werner Söderström Oy, Porvoo-Helsinki.

Haikari, Janne 2009: Isännän, Jumalan ja rehellisten miesten edessä. Vallankäyttö ja virkamiesten toimintaympäristöt satakuntalaisissa maaseutuyhteisöissä 1600-luvun jälkipuoliskolla. SKS, Helsinki.

Harjula, Minna 1996: Vaillinaisuudella vaivatut. Vammaisuuden tulkinnat suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Ikonen, Mikko 1992: Keski-Suomen vanhimmat vaivaistalot. Teoksessa Keski-Suomi osa 19, s. 112–152. Keski-Suomen museoyhdistys, Jyväskylä.

Jaakkola, Jouko 1994: Sosiaalisen kysymyksen yhteiskunta. Teoksessa Jaakkola, Pulma, Satka & Urponen: Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia s.71–162. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki.

Jousimaa, Kaarina 1987: Näkökulma suomalaiseen yhteiskuntaan. Köyhäinhoitolehti-Huoltaja-Sosiaaliturva 1912–1987. Huoltaja-säätiö, Helsinki.

Karisto, Antti; Takala, Pentti; Haapola, Ilkka 1998: Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Werner Söderström Oy, Porvoo-Helsinki-Juva.

Keskisarja, Teemu 2010: Vihreän kullan kirous. G.A. Serlachiuksen elämä ja afäärit. Siltala, Helsinki.

Klinge, Matti 1997: Keisarin Suomi. Schildts, Espoo.

Kröger, Teppo 1996. Kunnat valtion valvonnassa? Teoksessa Sipilä, Ketola, Kröger & Rauhala: Sosiaalipalvelujen Suomi, s.23–76. Werner Söderström Oy, Helsinki.

Laitinen, Erkki 1988. Hallinto ja poliittis-yhteiskunnallinen kehitys. Teoksessa Keski-Suomen historia 2, s.316–371. Keski-Suomen maakuntaliitto, Jyväskylä.

Nieminen, Suvi; Henriksson Lea; Wrede, Sirpa 2004 : Periferian isännistä terveystoimijoiksi : kunnallismieskasvatus osana maaseudun kansanterveystyön rakentamista. Sosiologia 1/2004, s. 14–27.

Nyholm, Inga 2011: Kunta-valtio-suhteen muodonmuutos – linjakkaasta liitosta monimuotoisten mekanismien määrittämäksi kokonaisuudeksi. Teoksessa Arto Haveri, Jari Stenvall & Kaija Majoinen (toim.): Kunnallisen itsehallinnon peruskivet. Acta nro 224. Suomen Kuntaliitto ja Kunnallistieteen yhdistys, Helsinki.

Ollila, Anne 2000: Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. SKS, Helsinki (2.painos).

Peltonen, Matti 2006: Lukkari Saxbergin rikos ja herännäispappilan etiikka. Mikrohistoriallinen tutkimus 1800-luvun puolivälin Keuruulta. Gaudeamus, Helsinki.

Piirainen, Veikko 1958: Kylänkierrolta kunnalliskotiin. Savon ja Pohjois-Karjalan maaseudun vaivashoitotoiminta vaivashoidon murroskautena 1800-luvun jälkipuoliskolla. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Pukero, Päivi 2009: Epämääräisestä elämästä kruunun haltuun. Irtolaisuuden ja huono-osaisuuden kontrolli Itä-Suomessa 1860–1885. Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 100. Joensuun yliopisto, yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta, Joensuu.

Pulma, Panu 2009: Kerjäläisyys, irtolaisuus, ”mustalaisuus”. Teoksessa Mäkinen, Virpi & Pessi, Anne Birgitta (toim.): Kerjääminen eilen ja tänään. Vastapaino, Tampere.

Pulma, Panu 2002: G.A. Helsingius ja valtiokontrollin alku. Sosiaaliturva 18/2002, s.8–10.

Pulma, Panu 1995: Valtio, vaivaiset ja kuntien itsehallinto. Teoksessa Virkanyrkit ja muita hallintohistorian tutkielmia s.99–125 . Hallintohistoriallisia tutkimuksia 16, Hallintohistoriakomitea, Helsinki.

Pulma, Panu 1994: Vaivaisten valtakunta. Teoksessa Jaakkola, Pulma, Satka & Urponen Armeliaisuus, yhteisöapu ja sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia s.15–70. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki.

Pulma, Panu 1990: Köyhästäkö kansalainen? Köyhyys 1800-luvun poliittisena ongelmana. Teoksessa Haapala Pertti (toim.) Talous, valta ja valtio s.169–193. Vastapaino, Tampere.

Saari, Juho 2006: Historiallinen käänne. Johdatus pitkän aikavälin historian tutkimukseen. Gaudeamus, Helsinki.

Satka, Mirja 1995 : Making social citizenship : conceptual practices from the Finnish poor law to professional social work. Publications of Social and Political Sciences and Philosophy University of Jyväskylä.

Tiihonen, Paula 1986: Lääninhallinnon kehitys hallintojärjestelmän perustaksi. Teoksessa Lääninhallinto 350 vuotta, s.25–51. Sisäasianministeriön juhlaulkaisu, Helsinki.

Tiihonen, Seppo 1995: Poliittisen hallitsemisen kehitys sukuyhteisöstä sääty- ja kansallisvaltion kautta kohti ylikansallista järjestelmää. Teoksessa Virkanyrkit ja muita hallintohistorian tutkimuksia s.9-27. Hallintohistoriallisia tutkimuksia 16, Hallintohistoriakomitea, Helsinki.

Tiihonen, Seppo & Tiihonen, Paula 1984: Suomen hallintohistoria. Valtion koulutuskeskus, Helsinki.

Tiihonen, Seppo & Ylikangas, Heikki 1992: Virka, valta, kulttuuri. Suomalaisen hallintokulttuurin kehitys. VAPK-Kustannus, Helsinki.

Tikka, Marko 2008 : Mitä tapahtui? Teoksessa Kansa kaikkivaltias. Suurlakko Suomessa 1905 s.15–41. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki.

Toikko, Timo 2005: Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Vastapaino, Tampere.

Muu kirjallisuus

Hällfors, Lydia: Äidin muistelmia. Alkuperäinen painos vuodelta 1924. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo. Käytetty näköispainosta vuodelta 1996.

Rainio, Jussi 1957: Kotiseutuni Keuruun kirja. Otava, Helsinki

LIITTEET

Liite 1 Kartta Keuruun pitäjistä Vaasan läänissä. Lähde : digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=12194624 (luettu 6.5.2013)

Liite 1 Kartta Keuruun pitäjästä Vaasan läänissä.

